

Fortum Oyj

Osavuosisikatsaus tammi-syyskuu 2016

25.10.2016

Sisällys

Pieni vesivoimatuotanto rasitti perinteisesti heikkoa kolmatta neljänestä	3
Fortumin toimitusjohtajan Pekka Lundmarkin kommentti	4
Fortumin uusi visio, strategian kulmakivet ja päivitetty taloudelliset tavoitteet	5
Uusi liiketoimintarakenne	5
Taloudellinen tulos	6
Taloudellinen asema ja rahavirta	8
Markkinatilanne	10
Segmenttikatsaukset	12
Investoinnit käyttöomaisuuteen ja osakkeisiin sekä käyttöomaisuuden ja osakkeiden myynnit	18
Osakkeet ja osakepääoma	20
Konsernin henkilöstö	20
Tutkimus ja kehitys	21
Kestävä kehitys	21
Muutoksia Fortumin johdossa	23
Yhtiökokous 2016	24
Näkymät	25
Osingonmaksu	29

Osavuositarkastuksen taulukot

Lyhennetty konsernin tuloslaskelma	31
Lyhennetty konsernin tase	33
Lyhennetty laskelma konsernin oman pääoman muutoksista	34
Lyhennetty konsernin rahavirtalaskelma	35
Nettovelan muutokset ja tunnusluvut	37
Konsernin lyhennetyn osavuositarkastuksen liitetiedot	39
Tunnuslukujen laskentakaavat	58
Markkinatilanne ja saavutetut sähkön tukkumyyntihinnat	60
Fortumin tuotanto- ja myyntivolyymit	61

Fortum on ottanut käyttöön European Securities and Markets Authority'n (ESMA) uuden ohjeistuksen liittyen vaihtoehtoisin tunnuslukuihin vuoden 2016 ensimmäisen neljänneksen osavuositarkastuksessa. Fortum on määritellyt ja julkistanut vaihtoehtoiset tunnusluvut johdonmukaisella ja kattavalla tavalla vuodesta 2005 asti, joten uuden ohjeistuksen käyttöönotolla on vain vähäisiä vaikutuksia Fortumin julkistamiin tietoihin. Lisätietoja Fortumin tammi-maaliskuun 2016 osavuositarkastuksessa.

Tämän osavuositarkastuksen taloudelliset tiedot koskevat Fortumin jatkuvia toimintoja. Distribution-segmentti esitetään lopetettuna toimintona vuodelta 2015 siihen saakka kun Ruotsin sähkönsiirtoliiketoiminnan myynti saatiin päätökseen.

Ellei toisin mainita, sulkeissa esitetyt luvut viittaavat vertailukauteen eli samaan ajanjaksoon edellisenä vuonna.

Pieni vesivoimatuotanto rasitti perinteisesti heikkoa kolmatta neljänestä

Heinä-syyskuu 2016, jatkuvat toiminnot

- Vertailukelpoinen liikevoitto oli 58 (79) miljoonaa euroa, -27 %
- Liikevoitto oli -6 (-682) miljoonaa euroa, josta vertailukelpoisuuteen vaikuttavia eriä oli -65 (-761) miljoonaa euroa. Vertailukauden 2015 liikevoittoa heikensi päätös kahden ydinvoimayksikön ennenaikaisesta sulkemisesta Ruotsissa
- Osakekohtainen tulos oli -0,03 (-0,74) euroa, jossa vertailukelpoisuuteen vaikuttavia eriä oli -0,06 (-0,78) euroa. 2015 vertailukaudella päätös sulkea kaksi ydinvoimayksikköä Ruotsissa ennenaikaisesti vaikutti osakekohtaiseen tulokseen -0,80 euroa osakkeelta
- Liiketoiminnan rahavirta oli yhteensä 101 (151) miljoonaa euroa
- Fortum sai päätökseen Ekokem-yrityksoston

Tammi-syyskuu 2016, jatkuvat toiminnot

- Vertailukelpoinen liikevoitto oli 455 (565) miljoonaa euroa, -19 %
- Liikevoitto oli 430 (-188) miljoonaa euroa, josta vertailukelpoisuuteen vaikuttavia eriä oli -25 (-752) miljoonaa euroa. Vertailukauden 2015 liikevoittoa heikensi päätös kahden ydinvoimayksikön ennenaikaisesta sulkemisesta Ruotsissa
- Osakekohtainen tulos oli 0,40 (-0,28) euroa, josta vertailukelpoisuuteen vaikuttavia eriä oli -0,03 (-0,77) euroa. 2015 vertailukaudella päätös sulkea kaksi ydinvoimayksikköä Ruotsissa ennenaikaisesti vaikutti osakekohtaiseen tulokseen -0,80 euroa osakkeelta
- Liiketoiminnan rahavirta oli yhteensä 471 (896) miljoonaa euroa
- Fortumin monivuotinen investointiohjelma Venäjällä valmistui
- Uusi liiketoimintarakente ja johtoryhmä 1.4.2016 alkaen
- Fortum osti Grupa DUONin ja Ekokemin

Yhteenveto näkymistä

- Fortum arvioi edelleen, että sähkön kysyntä Pohjoismaissa kasvaa keskimäärin noin 0,5 % vuodessa
- Generation-segmentin suojaukset pohjoismaiselle tuotannolle: loppuvuodelle 2016 tukkumyynnistä on suojattu noin 80 % hintaan 29 euroa/MWh, vuodeksi 2017 on suojattu noin 50 % hintaan 28 euroa/MWh ja vuodeksi 2018 noin 30 % hintaan 25 euroa/MWh
- Russia-segmentin liikevoittotavoitetaso (EBIT), 18,2 miljardia ruplaa, pyritään saavuttamaan vuosien 2017-2018 aikana. Euromääräinen tulostaso voi vaihdella valuuttakurssimuutoksista johtuen

Tunnuslukuja*	2015	Edelliset 12 kk
Sijoitetun pääoman tuotto, %	22,7	3,2
Vertailukelpoinen nettovelka/käyttökate (EBITDA)	-1,7	-0,1

* Tunnusluvut koskien koko Fortumia, sisältää lopetetut toiminnot

Tunnuslukuja	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Liikevaihto, milj. euroa	732	661	2 489	2 495	3 459	3 453
Vertailukelpoinen käyttökate (EBITDA), milj. euroa						
Jatkuvat toiminnot	151	163	717	787	1 102	1 033
Lopetetut toiminnot	-	-	-	163	163	-
Fortum yhteensä	151	163	717	950	1 265	1 033
Vertailukelpoinen liikevoitto, milj. euroa						
Jatkuvat toiminnot	58	79	455	565	808	698
Lopetetut toiminnot	-	-	-	114	114	-
Fortum yhteensä	58	79	455	678	922	698
Liikevoitto, milj. euroa						
Jatkuvat toiminnot	-6	-682	430	-188	-150	468
Lopetetut toiminnot	-	-	-	4 395	4 395	-
Fortum yhteensä	-6	-682	430	4 207	4 245	468
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta, milj. euroa						
Jatkuvat toiminnot	11	-95	116	-15	20	151
Lopetetut toiminnot	-	-	-	0	0	-
Fortum yhteensä	11	-95	116	-15	20	151
Tulos ennen veroja, milj. euroa						
Jatkuvat toiminnot	-40	-818	411	-325	-305	431
Lopetetut toiminnot	-	-	-	4 393	4 393	-
Fortum yhteensä	-40	-818	411	4 068	4 088	431
Tulos/osake, euroa						
Jatkuvat toiminnot	-0,03	-0,74	0,40	-0,28	-0,26	0,41
Lopetetut toiminnot	-	-	-	4,92	4,92	-
Fortum yhteensä	-0,03	-0,74	0,40	4,64	4,66	0,41
Jatkuvien liiketoimintojen rahavirta, milj. euroa	101	151	471	896	1 228	803
Oma pääoma/osake, euroa			14,75	15,54	15,53	
Korollinen nettovelka (kauden lopussa), milj. euroa			-137	-1 936	-2 195	

Fortumin toimitusjohtaja Pekka

Lundmark:

“Kolmas vuosineljännes on perinteisesti ollut haasteellinen liiketoimintamme kausiluonteisuuden vuoksi. Tämäkään vuosi ei ollut poikkeus. Fortumin tulos laski edelleen pääasiassa merkittävästi vähemmän vesivoimatuotannon vuoksi. Russia-segmentin hyvä tulos, vertailukautta selkeästi korkeampi saavutettu sähkön hinta sekä ydinvoimatuotannon suurempi volyyymi puolestaan tasoittivat tuloksen laskua.

Sähkömarkkinoilla on kuitenkin havaittavissa joitain myönteisiä merkkejä pääasiassa raaka-aineiden ja päästöoikeuksien hintojen nousun myötä. Aivan vuosineljänneksen lopussa hinnat termiinimarkkinoilla nousivat ja ovat nyt selvästi korkeammalla kuin toisen vuosineljänneksen lopussa.

Hyvä uutinen oli myös Ruotsin hallituksen syyskuussa esittelemä budjettiehdotus, jossa vesivoiman kiinteistöveroä päätettiin laskea ja ydinvoiman kapasiteettivero poistaa asteittain tulevien vuosien aikana. Olemme erittäin tyytyväisiä näihin ripeisiin päätöksiin ja julkaistuun aikatauluun. Toimintaympäristön vakauduttua voimme nyt keskittyä laitosten käyttöön sekä välttämättömien turvallisuutta parantavien investointien suunnitteluun. Ruotsin hallituksen päätökset ovat täysin linjassa näkemyksemme kanssa; olemme aina vahvasti kannattaneet päästöttömien tuotantomuotojen tasavertaista sääntelyä ja verotuskohtelua.

Russia-divisioonan tuloskasvun avaintekijä on ollut OAO Fortumin uusi kapasiteetti, jota on otettu käyttöön keväällä valmistuneen monivuotisen investointiohjelmamme kuluessa.

Kolmannen vuosineljänneksen aikana saimme päätökseen Ekokem-yritysoston. Ekokem on Pohjoismaiden johtava kiertotalousyhtiö ja kauppa oli merkittävä virstanpylväs strategiamme toteuttamisessa. Se myös hajauttaa tulovirtaamme, sillä Ekokemin liiketoiminta ei ole riippuvainen pohjoismaisesta sähkön hinnasta.

Olemme jatkaneet kiinteiden kustannustemme leikkaamista aiemmin tiedottamamme suunnitelman mukaisesti ja edistyneet siinä hyvin. Pyrimme edelleen kasvattamaan liiketoimintaamme strategiamme mukaisesti ja etsimme jatkuvasti uusia investointimahdollisuuksia, mihin vahva kassamme tarjoaa mahdollisuuden."

Fortumin uusi visio, strategian kulmakivet ja päivitettyt taloudelliset tavoitteet

Fortum julkaisi helmikuussa uuden vision, strategian kulmakivet ja päivitettyt taloudelliset tavoitteet. Tavoitteena on kasvaa ja toimia jatkuvasti kannattavasti. Strategian painopistealueita ovat puhdas energia, asiakkaat ja omistaja-arvon luominen.

Sijoitetun pääoman tuoton (ROCE) uusi pitkän aikavälin taloudellinen tavoite on vähintään 10 %. Toinen taloudellinen tavoite, vertailukelpoisen nettovelan suhde käyttökatteeseen, pidettiin ennallaan, noin 2,5. Myös yhtiön osinkopolitiikka säilyi ennallaan.

Fortumin strategian neljä kulmakiveä ovat: (1) parannamme tuottavuutta ja uudistamme toimialan rakenteita; (2) tarjoamme kaupungeille kestäviä ratkaisuja; (3) kasvamme aurinko- ja tuulivoimassa sekä (4) luomme uusia energialiiketoimintoja.

Uusi liiketoimintarakenne

Fortum uudisti liiketoimintarakenteensa 1.4.2016 alkaen. Muutoksella mahdollistetaan yhtiön uuden vision ja strategian toteutus. Fortum muodostuu kolmesta liiketoimintadivisioonasta, jotka ovat Generation, City Solutions ja Russia. Lisäksi perustettiin kaksi kehitysyksikköä, jotka keskittyvät uuden liiketoiminnan luomiseen: (1) M&A and Solar & Wind Development ja (2) Technology and New Ventures.

Muutokset Fortumin taloudelliseen raportointiin olivat vähäisiä, ja yhtiö raportoi edelleen toimintansa neljässä segmentissä. Vuoden 2016 toisesta neljänneksestä lähtien raportoitavat segmentit ovat Generation (pääosin entinen Power and Technology), City Solutions (pääosin entinen Heat,

Electricity Sales and Solutions), Russia sekä Muut, jonka alla raportoidaan uudet kehitysyksiköt M&A and Solar & Wind Development ja Technology and New Ventures sekä konsernitoiminnot. Uudelleenorganisoinnin seurauksena osa liiketoiminnoista raportoidaan jatkossa eri segmentissä kuin aiemmin. Muutoksen taloudellinen vaikutus on pieni, joten vuoden 2015 vertailutietoja ei muuteta takautuvasti.

Ruotsin sähkönsiirtoliiketoiminnan myynnin toteuduttua Fortumilla ei ole enää sähkönsiirtoliiketoimintaa. Distribution-segmentti esitetään lopetettuina toimintoina vuoden 2015 ensimmäisestä neljänneksestä alkaen.

Tämän osavuosisikatsauksen taloudelliset tiedot koskevat Fortumin jatkuvia toimintoja.

Taloudellinen tulos

Liikevaihto segmenteittäin

Milj. euroa	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Generation	371	377	1 222	1 282	1 722	1 662
City Solutions	237	185	894	835	1 187	1 246
Russia	175	154	606	627	893	872
Muut	29	28	91	86	114	119
Nord Poolissa tehtyjen ostojen ja myyntien netotus	-66	-57	-255	-240	-336	-351
<i>Eliminoinnit</i>	-15	-26	-69	-95	-122	-96
Jatkuvat toiminnot, yhteensä	732	661	2 489	2 495	3 459	3 453
Lopetetut toiminnot	-	-	-	274	274	-
<i>Eliminoinnit</i>	-	-	-	-31	-31	-
Fortum yhteensä	732	661	2 489	2 738	3 702	3 453

Vertailukelpoinen liikevoitto segmenteittäin

Milj. euroa	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Generation	77	102	330	419	561	472
City Solutions	-16	-13	49	55	108	102
Russia	12	0	125	132	201	194
Muut	-15	-10	-49	-42	-63	-70
Jatkuvat toiminnot, yhteensä	58	79	455	565	808	698
Lopetetut toiminnot	-	-	-	114	114	-
Fortum yhteensä	58	79	455	678	922	698

Liikevoitto segmenteittäin

Milj. euroa	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Generation	18	-651	261	-332	-396	197
City Solutions	-21	-22	60	51	105	114
Russia	12	1	159	134	203	228
Muut	-16	-9	-49	-41	-62	-70
Jatkuvat toiminnot, yhteensä	-6	-682	430	-188	-150	468
Lopetetut toiminnot	-	-	-	4 395	4 395	-
Fortum yhteensä	-6	-682	430	4 207	4 245	468

Heinä–syyskuu 2016

Vuoden 2016 kolmannella neljänneksellä konsernin liikevaihto kasvoi ja oli 732 (661) miljoonaa euroa. Liikevaihdon kasvu johtui lähinnä DUONin ja Ekokemin yhdistämisestä Fortum-konserniin. Vertailukelpoinen liikevoitto oli 58 (79) miljoonaa euroa, ja konsernin raportoitu liikevoitto -6 (-682) miljoonaa euroa. Raportoituun liikevoittoon vaikuttivat -65 (-761) miljoonan euron vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät sisältäen myyntivoitot, Ekokem-kauppaan liittyvät transaktiokulut, sähköntuotantoa pääasiassa suojaavien johdannaisten IFRS:n (IAS 39) mukaisen kirjanpitokäytännön sekä ydinjätehuoltorahastoon liittyvät oikaisut (liitteet 4 ja 6). Vertailukaudella 2015 päätös sulkea kaksi ydinvoimayksikköä Ruotsissa ennaikaisesti heikensi liikevoittoa 784 miljoonaa euroa (liitteet 4 ja 6).

Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta oli yhteensä 11 (-95) miljoonaa euroa, josta Hafslundin osuus oli 10 (10) miljoonaa euroa, TGC-1:n 7 (6) miljoonaa euroa ja Fortum Värmen -4 (-8) miljoonaa euroa. Hafslundin ja TGC-1:n osuudet tuloksesta perustuvat yhtiöiden julkaisemiin vuoden 2016 toisen neljänneksen osavuositarkastuksiin (liite 14). Vertailukaudella 2015 päätös sulkea kaksi ydinvoimayksikköä Ruotsissa ennaikaisesti heikensi osakkuusyritysten tulosta 104 miljoonaa euroa (liite 6). Fortum Värmen vertailukauden 2015 tulos heikkeni lähinnä Fortumille takaisinmaksettujen lainojen jälleenrahoitukseen liittyvien korvausten vuoksi (liite 14).

Tammi–syyskuu 2016

Konsernin liikevaihto tammi-syyskuussa oli 2 489 (2 495) miljoonaa euroa. Vertailukelpoinen liikevoitto oli 455 (565) miljoonaa euroa, ja konsernin raportoitu liikevoitto 430 (-188) miljoonaa euroa. Raportoituun liikevoittoon vaikuttivat yhteensä -25 (-752) miljoonan euron vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät sisältäen myyntivoitot, Ekokem-kauppaan liittyvät transaktiokulut, sähköntuotantoa pääasiassa suojaavien johdannaisten IFRS:n (IAS 39) mukaisen kirjanpitokäytännön sekä ydinjätehuoltorahastoon liittyvät oikaisut (liite 4). Vertailukaudella 2015 päätös sulkea kaksi ydinvoimayksikköä Ruotsissa ennaikaisesti heikensi liikevoittoa 784 miljoonaa euroa (liitteet 4 ja 6).

Fortumin osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta oli tammi-syyskuussa 116 (-15) miljoonaa euroa, josta Hafslundin osuus oli 42 (31) miljoonaa euroa, TGC-1:n 34 (34) miljoonaa euroa ja Fortum Värmen 40 (23) miljoonaa euroa. Hafslundin ja TGC-1:n osuus tuloksesta perustuu yhtiöiden julkaisemiin vuoden 2015 neljännen vuosineljänneksen sekä vuoden 2016 ensimmäisen ja toisen vuosineljänneksen osavuositarkastuksiin (liite 14). Vertailukaudella 2015 päätös sulkea kaksi ydinvoimayksikköä Ruotsissa ennaikaisesti heikensi osakkuusyritysten tulosta 104 miljoonaa euroa (liite 6). Fortum Värmen vertailukauden tulosta heikensi lähinnä Fortumille ennaikaisesti maksettujen lainojen jälleenrahoitukseen liittyvät korvaukset.

Konsernin nettorahoituskulut tammi-syyskuussa olivat -135 (-123) miljoonaa euroa ja ne sisälsivät 0 (-14) miljoonan euron rahoitusinstrumenttien käyvän arvon muutoksen. Vertailukaudella 2015 nettorahoituskulut sisälsivät Fortum Värmeltä saadun 38 miljoonan euron hyvityksen lainojen ennenaikaisesta maksusta (liite 14).

Tulos ennen veroja oli 411 (-325) miljoonaa euroa. Vertailukaudella 2015 päätös sulkea kaksi ydinvoimayksikköä Ruotsissa ennenaikaisesti heikensi tulosta 888 miljoonaa euroa.

Kauden verot olivat yhteensä -54 (80) miljoonaa euroa. Tuloslaskelman efektiivinen tuloverokanta oli 13,1 % (24,5 %). Vertailukelpoinen efektiivinen tuloverokanta, kun osuutta osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta ja verovapaita myyntivoittoja ei oteta huomioon, oli 19,0 % (25,6 %) (liite 10).

Kauden tulos jatkuvien toimintojen osalta oli 357 (-246) miljoonaa euroa. Jatkuvien toimintojen osakekohtainen tulos (EPS) oli 0,40 (-0,28) euroa, josta -0,03 (-0,77) liittyi vertailukelpoisuuteen vaikuttaviin eriin. Vertailukaudella 2015 päätös sulkea kaksi ydinvoimayksikköä Ruotsissa ennenaikaisesti vaikutti osakekohtaiseen tulokseen -0,80 euroa osakkeelta.

Taloudellinen asema ja rahavirta

Rahavirta

Tammi-syyskuussa 2016 liiketoiminnan rahavirta jatkuvista toiminnoista laski 425 miljoonalla eurolla ja oli 471 (896) miljoonaa euroa. Muutos syntyi pääosin 70 miljoonaa euroa matalammasta vertailukelpoisesta käyttökatteesta, 136 miljoonaa euroa vertailukautta korkeammista tuloveroista ja 137 miljoonaa euroa matalammista toteutuneista valuuttakurssieroista. Kesäkuussa Fortum maksoi meneillään olevaan verokiistaan liittyen 127 miljoonaa euroa tuloveroja Ruotsissa. Verotuspäätöksen valitusprosessi on käynnissä ja Fortum on lainopillisiin arvioihin ja lausuntoihin perustuen kirjannut veromaksun saataviin eikä ole tehnyt osavuositulokseen verovarausta (liite 22). Toteutuneet valuuttakurssierot olivat 112 miljoonaa euroa ja ne liittyivät Fortumin ruotsalaisten ja venäläisten tytäryhtiöiden lainoja suojaavien valuutanvaihtosopimusten jatkamiseen.

Käyttöomaisuusinvestoinnit kasvoivat vertailukaudesta 20 miljoonalla eurolla ja olivat 367 (347) miljoonaa euroa. Investointien rahavirta kasvoi 1 439 (0) miljoonaan euroon. Kasvu syntyi lähinnä Ekokemin sekä DUONin 667 (6) miljoonan euron osakehankinnoista. Muiden korollisten saamisten kasvu, 376 miljoonaa euroa, liittyi lähinnä hyödykejohdannaiskaupassa käteisvakuuksina käytettyihin pankkitalletuksiin. Vertailukaudella 301 miljoonan euron osakaslainojen kasvu sisälsi 376 miljoonaa euroa Fortum Värmeltä saatua lainan hyvityksiä.

Rahavirta ennen rahoitusta oli -968 (6 303) miljoonaa euroa. Vuonna 2015 lopetettujen toimintojen vaikutus oli 6 457 miljoonaa euroa.

Fortum maksoi huhtikuussa 2016 osinkoja 977 (1 155) miljoonaa euroa. Pitkä- ja lyhytaikaisia lainoja maksettiin yhteensä 962 (919) miljoonaa euroa sisältäen 750 miljoonan euron joukkovelkakirjalainan sekä 115 miljoonan euron Ekokemin lainojen takaisinmaksun. Likvidit varat pienenevät yhteensä 2 887 (kasvu 5 318) miljoonaa euroa.

Yhtiön varat ja sijoitettu pääoma

Taseen loppusumma laski 1 429 miljoonalla eurolla ja oli 21 338 (vuoden 2015 lopussa 22 767) miljoonaa euroa.

Likvidit varat syyskuun lopussa olivat 5 322 (vuoden 2015 lopussa 8 202) miljoonaa euroa.

Sijoitettu pääoma laski 1 508 miljoonalla eurolla ja oli 18 362 (vuoden 2015 lopussa 19 870) miljoonaa euroa.

Oma pääoma

Emoyhtiön omistajille kuuluva oma pääoma oli 13 100 (vuoden 2015 lopussa 13 794) miljoonaa euroa.

Emoyhtiön omistajille kuuluva osuus omasta pääomasta laski 694 miljoonaa euroa, mikä johtui pääosin maksetuista osingoista, 977 miljoonaa euroa, ja kauden tuloksesta, 352 miljoonaa euroa.

Rahoitus

Fortum oli raportointikauden lopussa nettokassaposiitivinen. Nettokassa pieneni 2 058 miljoonalla eurolla ja oli 137 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa 2 195 miljoonaa euroa).

Syyskuun lopussa konsernin likvidit varat olivat 5 322 (vuoden 2015 lopussa 8 202) miljoonaa euroa mukaan lukien OAO Fortumin rahat ja pankkisaamiset, joiden yhteenlaskettu arvo oli 110 (vuoden 2015 lopussa 76) miljoonaa euroa. Likvidien varojen lisäksi Fortumilla oli käytettävissään noin 2,0 miljardia euroa nostamattomia valmiusluottoja (liite 16).

Tammi-syyskuussa konsernin nettorahoituskulut olivat -135 (-123) miljoonaa euroa sisältäen -132 (-156) miljoonaa euroa nettokorkokuluja. Nettorahoituskulut sisältävät myös rahoitusinstrumenttien käyvän arvon muutoksen, joka oli 0 (-14) miljoonaa euroa sekä Fortum Värmeltä tammi-syyskuussa 2015 saadun 38 miljoonan euron hyvityksen lainojen ennaaikaisesta maksusta.

Kesäkuussa 2016 Fortum allekirjoitti 1 750 miljoonan euron syndikoidun lainasopimuksen. Valmiusluottoa tullaan käyttämään konsernin yleisiin rahoitustarpeisiin ja se korvaa heinäkuussa 2011 allekirjoitetun lainajärjestelyn. Laina-aika on viisi vuotta ja lainaan sisältyy mahdollisuus jatkaa laina-aikaa kahdesti vuoden mittaisella jaksolla.

Fortumin pitkäaikaisissa luottoluokituksissa ei tapahtunut muutoksia raportointikaudella. Fortumin Standard & Poor's:in pitkäaikainen luottoluokitus on BBB+ ja lyhyen ajan luokitus A-2. Näkymät ovat vakaat. Fitchin Fortumin pitkänajan luottoluokitus (IDR) on BBB+ ja lyhyen aikavälin luokitus on F2, näkymät vakaat.

Tunnuslukuja

Viimeisen 12 kuukauden vertailukelpoisen nettovelan ja käyttökatteen (EBITDA) suhde oli -0,1 (vuoden 2015 lopussa -1,7).

Velkaantumisaste oli -1 % (vuoden 2015 lopussa -16 %) ja omavaraisuusaste 62 % (vuoden 2015 lopussa 61 %). Osakekohtainen oma pääoma oli 14,75 (vuoden 2015 lopussa 15,53) euroa. Viimeisen kahdentoista kuukauden sijoitetun pääoman tuotto oli 3,2 % (vuoden 2015 lopussa 22,7 %).

Markkinatilanne

Pohjoismaat

Alustavien tilastotietojen mukaan vuoden 2016 kolmannella neljänneksellä Pohjoismaissa kulutettiin sähköä 80 (81) terawattituntia (TWh). Tammi-syyskuussa sähkön kulutus kasvoi 5 TWh ja oli 283 (278) TWh. Kulutuksen kasvu johtui lähinnä talviajan kylmemmästä säästä.

Vuoden 2016 alussa Pohjoismaiden vesivarastot olivat 98 TWh eli 15 TWh pitkän aikavälin keskiarvoa korkeammat ja 18 TWh korkeammat kuin vuotta aiemmin. Syyskuun lopussa vesivarastot olivat 3 TWh alle pitkän aikavälin keskiarvon ja 12 TWh enemmän kuin vastaavana ajankohtana vuonna 2015. Vesivarantoja laski tavallista pienempi sadanta vuonna 2016.

Vuoden 2016 kolmannella neljänneksellä sähkön keskimääräinen systeemihinta Nord Poolissa oli 25,2 (13,3) euroa megawattitunnilta (MWh). Keskimääräinen sähkön aluehinta Suomessa oli 31,6 (30,1) euroa/MWh ja Ruotsissa SE3-alueella (Tukholma) 29,6 (15,5) euroa/MWh. Keskimääräinen systeemihinta oli korkeampi kuin vertailukaudella 2015, jolloin hinnat pysyttelivät poikkeuksellisen matalalla suuren tulovirtaaman ja myöhäisen lumen sulamisen vuoksi.

Tammi-syyskuussa 2016 sähkön keskimääräinen systeemihinta Nord Poolissa oli 24,4 (20,7) euroa/MWh, aluehinta Suomessa oli 30,8 (29,3) euroa/MWh ja aluehinta Ruotsissa SE3-alueella (Tukholma) 26,7 (21,7) euroa/MWh.

Saksassa keskimääräinen spot-hinta vuoden 2016 kolmannella neljänneksellä oli 28,3 (32,8) euroa/MWh ja tammi-syyskuussa 26,1 (31,1) euroa/MWh.

CO₂-päästöoikeuksien (EUA = EU Emission Allowance) markkinahinta oli 8,1 euroa/tonni vuoden alussa. Kolmannen neljänneksen aikana hinta vaihteli ja oli 4-5 euroa/tonni päättyen 4,9 euroon/tonni syyskuun 2016 lopussa.

Russia

Fortum toimii Länsi-Siperiassa Tjumenin ja Hanti-Mansian alueilla, joissa teollinen tuotanto on keskittynyt öljyyn ja kaasuun, sekä Uralilla metalliteollisuuteen keskittyneellä Tšeljabinskin alueella.

Alustavien tilastotietojen mukaan Venäjän sähkönkulutus vuoden 2016 kolmannella neljänneksellä oli 231 (225) TWh. Vastaava luku Fortumin toiminta-alueella, hintavyöhykkeellä 1 (Venäjän Euroopan puoleinen alue ja Uralin alue) oli 179 (174) TWh. Tammi-syyskuussa 2016 Venäjän sähkönkulutus oli 740 (731) TWh. Vastaava luku Fortumin toiminta-alueella, hintavyöhykkeellä 1, oli 567 (561) TWh.

Keskimääräinen sähkön spot-hinta, kapasiteettihinta pois lukien, kasvoi noin 10 % vuoden 2016 kolmannella neljänneksellä 1 298 (1 184) ruplaan/MWh hintavyöhykkeellä 1. Tammi-syyskuussa 2016 keskimääräinen sähkön spot-hinta, kapasiteettihinta pois lukien, nousi noin 5 % 1 204 (1 146) ruplaan/MWh hintavyöhykkeellä 1.

Tarkemmat markkinatiedot on esitetty taulukoissa katsauksen lopussa (sivu 60).

Liiketoimintaympäristö Euroopassa ja päästömarkkinat

Ruotsin energiaverotus

Ruotsin hallitus ja osa oppositiosta esittelivät kesäkuussa laaja-alaisen parlamentaarisen sopimuksen pitkän aikavälin energiapolitiikasta. Sopimuksen keskeisiä asioita ovat energiasektorin verohelpotukset. Syyskuussa Ruotsin hallitus esitteli tulevien vuosien budjettiehdotuksensa, joka sisälsi verohelpotusten aikataulun. Ehdotus vaatii parlamentin virallisen päätöksen keväällä 2017.

Pariisin sopimuksen ratifiointi

Pariisissa joulukuussa 2015 solmitun kansainvälisen ilmastopöytäkirjan ratifiointi on edennyt odotettua ripeämmin ja sopimus astuu voimaan jo 4. marraskuuta. Euroopan Unioni sai ratifiointiprosessinsa päätökseen 5. lokakuuta. Tällä hetkellä 77 osapuolta, jotka edustavat yli 60 % maailmanlaajuisista päästöistä, ovat ratifioineet sopimuksen.

Komission kesäpakettikaksi ydinvoimay

Euroopan komissio julkisti heinäkuussa joukon ehdotuksia, joilla vauhditetaan Euroopan siirtymistä vähäpäästöiseen talouteen. Paketin keskeisiä osia ovat sitovat kasvihuonekaasupäästöjen vähennystavoitteet jäsenmaille päästökaupan ulkopuolisilla sektoreilla (esim. liikenne, rakennukset, maatalous ja jätehuolto) vuosille 2021-2030, maankäytön ja metsäsektorin päästöjen sisällyttäminen 2030 lainsäädäntökehikkoon ja Euroopan strategia vähäpäästöisestä liikenteestä. Jälkimmäinen painottuu vahvasti liikenteen sähköistymiseen, joskin myös biopolttoaineet nähdään keskeisinä. Komission kesäpaketti yhdessä vuonna 2015 annetun päästökauppadirektiivin uudistusehdotuksen kanssa toteuttavat EU:n tavoitetta vähentää päästöjä 40 % vuoteen 2030 mennessä.

Suomen budjettiehdotus 2017

Suomen hallituksen budjettiesitys vuodelle 2017 sisälsi keskeisiä energia-alaan vaikuttavia ehdotuksia koskien polttoaineverotuksen korotusta (ns. CHP verokompromissi) sekä päätöstä arvioida, kuinka tuulivoima saadaan voimalaitosten kiinteistöverotuksen piiriin. Tällä hetkellä tuulivoimaan sovelletaan alempaa veroastetta. Uutta verokohtelua sovellettaisiin vuoden 2018 alusta lähtien. Budjettineuvotteluissa vahvistettiin myös jo aiemmin keskustelussa esillä ollut mekanismi EU:n päästökaupan epäsuorien kustannusten kompensoinnista energiantensiiviselle teollisuudelle. Eduskunnan tulee hyväksyä tähän liittyvät budjettilait syksyn 2016 kuluessa.

Segmenttikatsaukset

Generation

Generation-segmentti vastaa Fortumin sähköntuotannosta Pohjoismaissa. Siihen kuuluvat ydinvoima-, vesivoima- ja lämpövoimatuotanto, sähköntuotannon optimointi ja sähkökauppa, markkina-analyysi sekä globaalisti ydinvoiman asiantuntijapalvelut.

Milj. euroa	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Liikevaihto	371	377	1 222	1 282	1 722	1 662
- sähkönmyynti	367	343	1 206	1 206	1 625	1 625
josta sähkön tukkumyynti Pohjoismaissa*	303	326	1 022	1 135	1 526	1 413
- muu myynti	5	34	16	75	97	38
Vertailukelpoinen käyttökate (EBITDA)	104	131	410	506	680	584
Vertailukelpoinen liikevoitto	77	102	330	419	561	472
Liikevoitto	18	-651	261	-332	-396	197
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksista**	-4	-106	-9	-115	-111	-5
Vertailukelpoinen sidottu pääoma (kauden lopussa)			5 685	5 856	5 931	
Vertailukelpoinen sidotun pääoman tuotto %					9,5	8,4
Investoinnit käyttöomaisuuteen ja bruttoinvestoinnit osakkeisiin	47	52	124	122	203	205
Henkilöstön lukumäärä			1 024	1 358	1 341	

* Sähkön tukkumyyntitulot ja -volyymit Pohjoismaissa sisältävät vesi- ja ydinvoimantuotannon ilman vähemmistöosuuksia. Ne eivät sisällä lämpövoimantuotantoa, vähemmistöosuuksia, asiakaskauppaa tai muita ostoja.

** Voimalaitokset rakennetaan usein yhdessä muiden energiantuottajien kanssa ja omistajat ostavat sähköntuotannon hinnalla, joka vastaa tuotannon kustannuksia mukaan lukien korkokulut ja tuotannolliset verot. Osuus tuloksesta koostuu lähinnä IFRS oikaisuisista (eli ydinvoimaan liittyvien varojen ja velkojen kirjanpito) ja poistojen kirjaamisesta alkuperäisistä kauppahinnan kohdistuksista konsernin taseella (liite 20 vuoden 2015 tilinpäätöksessä).

Sähköntuotanto lähteittäin, TWh	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Vesi- ja tuulivoima Pohjoismaissa	4,3	6,6	16,5	19,2	25,1	22,4
Ydinvoima Pohjoismaissa	5,6	5,1	17,8	16,8	22,7	23,7
Lämpövoima Pohjoismaissa	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3
Yhteensä	10,0	11,8	34,5	36,2	48,1	46,4

Pohjoismainen myynti, TWh	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Myynti Pohjoismaissa	11,4	12,2	39,4	37,9	50,5	52,0
josta sähkön tukkumyynti Pohjoismaissa*	9,6	11,4	33,1	34,8	46,3	44,6

* Sähkön tukkumyyntitulot ja -volyymit Pohjoismaissa sisältävät vesi- ja ydinvoimantuotannon ilman vähemmistöosuuksia. Ne eivät sisällä lämpövoimantuotantoa, vähemmistöosuuksia, asiakaskauppaa tai muita ostoja.

Myyntihinta, EUR/MWh	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Segmentin sähkön tukkumyyntihinta Pohjoismaissa*	31,6	28,7	30,9	32,6	33,0	31,7

* Segmentin sähkön tukkuhinta sisältää vesi- ja ydinvoimantuotannon ilman vähemmistöosuuksia. Se ei sisällä lämpövoimantuotantoa, vähemmistöosuuksia, asiakaskauppaa tai muita ostoja.

Heinä–syyskuu 2016

Vuoden 2016 kolmannella neljänneksellä Generation-segmentin vertailukelpoinen liikevoitto oli 77 (102) miljoonaa euroa, mikä on 25 miljoonaa euroa vähemmän kuin vastaavana ajanjaksona vuonna 2015 johtuen pääosin matalammasta vesivoiman tuotannosta. Laskua tasoittivat korkeampi saavutettu sähkön hinta, hyvä ydinvoiman käytettävyys sekä hieman vertailukautta matalampi kustannustaso.

Liikevoitto oli 18 (-651) miljoonaa euroa ja siihen vaikuttivat sähköntuotantoa pääasiassa suojaavien johdannaisten IFRS:n (IAS 39) mukainen kirjanpitokäytäntö sekä ydinjätehuoltorahastoon liittyvä oikaisu, yhteensä -59 (-753) miljoonaa euroa (liite 4). Vertailukaudella päätös sulkea kaksi ydinvoimayksiköä ennen aikaisesti Ruotsissa heikensi liikevoittoa 784 miljoonaa euroa (liite 6).

Fortumin osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksista oli -4 (-106) miljoonaa euroa (liite 14).

Generation-segmentissä saavutettu sähkön tukkumyyntihinta Pohjoismaissa oli 31,6 (28,7) euroa/MWh eli 2,9 euroa/MWh korkeampi kuin vertailukaudella. Systeemihinta ja kaikki aluehinnat olivat heinä-syyskuussa korkeammat kuin vuoden 2015 vastaavana ajanjaksona. Sähkön keskimääräinen systeemihinta Nord Poolissa oli 25,2 (13,3) euroa/MWh. Keskimääräinen aluehinta oli Suomessa 31,6 (30,1) euroa/MWh ja Tukholman alueella (SE3) 29,6 (15,5) euroa/MWh.

Segmentin sähköntuotanto Pohjoismaissa oli 10,0 (11,8) TWh, joka on 1,8 TWh vähemmän kuin vertailukaudella johtuen pienemmästä vesivoimantuotannosta. Lämpövoimantuotanto Pohjoismaissa oli 0,1 (0,1) TWh. 99 % (97 %) tuotannosta oli hiilidioksidipäästötöntä.

Tammi–syyskuu 2016

Tammi-syyskuussa 2016 Generation-segmentin vertailukelpoinen liikevoitto oli 330 (419) miljoonaa euroa eli 89 miljoonaa euroa vähemmän kuin vertailukaudella vuonna 2015. Tulokseen vaikuttivat lähinnä matalampi saavutettu sähkön hinta ja alempi vesivoiman tuotanto.

Liikevoitto oli 261 (-332) miljoonaa euroa. Liikevoittoon vaikuttivat sähköntuotantoa pääasiassa suojaavien johdannaisten IFRS:n (IAS 39) mukainen kirjanpitokäytäntö ja ydinjätehuoltorahastoon liittyvä oikaisu, yhteensä -69 (-750) miljoonaa euroa (liite 4). Vertailukaudella 2015 päätös sulkea kaksi ydinvoimayksikköä Ruotsissa ennen aikaisesti heikensi liikevoittoa 784 miljoonaa euroa (liite 6).

Fortumin osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksista oli -9 (-115) miljoonaa euroa (liite 14).

Generation-segmentissä saavutettu sähkön tukkumyyntihinta Pohjoismaissa oli 30,9 (32,6) euroa/MWh eli 1,7 euroa/MWh matalampi kuin vertailukaudella 2015. Sähkön keskimääräinen systeemihinta Nord Poolissa oli 24,4 (20,7) euroa/MWh. Keskimääräinen aluehinta Suomessa oli 30,8 (29,3) euroa/MWh ja Ruotsissa Tukholman alueella (SE3) 26,7 (21,7) euroa/MWh.

Segmentin kokonaissähköntuotanto Pohjoismaissa oli 34,5 (36,2) TWh. Fortumin lämpövoimantuotanto Pohjoismaissa oli 0,2 (0,2) TWh. 99 % (99 %) tuotannosta oli hiilidioksidipäästötöntä.

City Solutions

City Solutions-segmentin vastuulla on kehittää kestävästä kaupunkiratkaisuista kasvavaa liiketoimintaa Fortumille. Segmenttiin kuuluvat kaukolämpö ja -kylmä, jätteen energiahyötykäyttö, biopolttoaineet, muut kiertotalouden ratkaisut sekä sähkönmyynti ja siihen liittyvät palvelut. Segmentillä on liiketoimintaa Pohjoismaissa, Baltiassa ja Puolassa. Segmenttiin kuuluu myös Fortumin 50 %:n omistusosuus Fortum Värmestä, joka on yhteisyritys ja konsolidoidaan pääomaosuusmenetelmällä.

Milj. euroa	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Liikevaihto	237	185	894	835	1 187	1 246
- lämmönmyynti	50	49	293	293	423	423
- sähkönmyynti	105	111	442	483	682	641
- muu myynti	82	25	159	59	83	182
Vertailukelpoinen käyttökatte (EBITDA)	15	12	133	129	209	213
Vertailukelpoinen liikevoitto	-16	-13	49	55	108	102
josta sähkön myynti	8	11	33	35	55	53
Liikevoitto	-21	-22	60	51	105	114
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksista	-2	-6	50	34	59	75
Vertailukelpoinen sidottu pääoma (kauden lopussa)			2 931	2 067	2 182	
Vertailukelpoinen sidotun pääoman tuotto %					7,9	7,6
Investoinnit käyttöomaisuuteen ja bruttoinvestoinnit osakkeisiin	716	33	871	67	128	932
Henkilöstön lukumäärä			2 347	1 440	1 417	

Elokuussa Fortum sai päätökseen Ekokem Oyj:n oston sen neljältä suurimmalta omistajalta, jotka edustivat noin 81 %:a yrityksen osakkeista. Fortum tiedotti yritysostosta ensimmäistä kertaa toukokuussa 2016. Kolmannen neljänneksen lopussa noin 17 % vähemmistöosakkaista oli hyväksynyt Fortumin lunastustarjouksen, jonka jälkeen Fortumin omistusosuus yhtiöstä oli noin 98 %.

Ekokem on liitetty osaksi Fortumin City Solutions -divisionaa omana liiketoimintonaan ja konsolidoitu Fortumiin vuoden 2016 elokuun lopusta.

Heinä–syyskuu 2016

Vuoden 2016 kolmannella neljänneksellä City Solutions -segmentin liikevaihto kasvoi 237 (185) miljoonaa euroon, mikä johtui lähinnä DUONin ja Ekokemin yhdistämisestä Fortum-konserniin. Segmentin lämmönmyynti oli vuoden kolmannella neljänneksellä 0,7 (0,6) TWh. CHP-laitosten sähkönmyynti oli 0,3 (0,3) TWh.

Vertailukelpoinen liikevoitto oli -16 (-13) miljoonaa euroa. Voittoa heikensivät kasvaneet myynti- ja markkinointikulut sekä alemmat myyntikatteet johtuen kireästä pohjoismaisesta kilpailusta.

Liikevoitto oli -21 (-22) miljoonaa euroa ja siihen vaikuttivat pääasiassa Ekokem-kauppaan liittyvät transaktiokulut sekä johdannaisten IFRS-laskentakäytäntö (IAS 39), yhteensä -5 (-9) miljoonaa euroa (liite 4). Fortumin osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksista oli -2 (-6) miljoonaa euroa, joka koostui lähinnä Fortum Värmen liikevoitosta (liite 14).

Tammi-syyskuu 2016

City Solutions -segmentin liikevaihto tammi-syyskuussa 2016 kasvoi 894 (835) miljoonaan euroon, mikä johtui pääosin DUON ja Ekokem-yrityskaupoista. Segmentin lämmönmyynti oli 5,4 (5,2) TWh. CHP-laitosten sähkönmyyntimäärät olivat yhteensä 1,9 (1,7) TWh.

Vertailukelpoinen liikevoitto oli 49 (55) miljoonaa euroa. Tulosta painoivat vuoden alun epäedullinen polttoainejakauma ja matalammat saavutetut sähköhinnat.

Liikevoitto oli 60 (51) miljoonaa euroa ja siihen vaikuttivat myyntivoitot, Ekokem-yritysoston liittyvät transaktiokulut ja IFRS-laskentakäytäntö (IAS 39), yhteensä 11 (-5) miljoonaa euroa (liite 4).

Fortumin osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksista oli 50 (34) miljoonaa euroa ja se koostui lähinnä Fortum Värmen liikevoitosta (liite14).

Lämmönmyynti maittain, TWh	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Suomi	0,4	0,3	2,2	2,1	3,1	3,2
Puola	0,2	0,2	2,2	2,2	3,4	3,4
Muut maat	0,1	0,1	0,9	0,8	1,2	1,3
Yhteensä	0,7	0,6	5,4	5,2	7,8	8,0

Sähkönmyynti, TWh	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
CHP-laitoksista	0,3	0,3	1,9	1,7	2,5	2,7
Myynti asiakkaille	2,0	2,9	8,7	10,3	14,2	12,6
Yhteensä	2,4	3,2	10,6	12,0	16,7	15,3

Russia

Russia-segmentti koostuu sähkön ja lämmön tuotannosta ja myynnistä Venäjällä. Segmentti sisältää myös Fortumin yli 29 prosentin omistusosuuden TGC-1:ssä. TGC-1 on osakkuusyhtiö, joka raportoidaan pääomaosuusmenetelmän mukaisesti.

Milj. euroa	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Liikevaihto	175	154	606	627	893	872
- sähkönmyynti	157	131	485	479	661	667
- lämmönmyynti	17	23	118	147	228	199
- muu myynti	1	0	3	2	4	5
Vertailukelpoinen käyttökate (EBITDA)	43	27	212	186	267	293
Vertailukelpoinen liikevoitto	12	0	125	132	201	194
Liikevoitto	12	1	159	134	203	228
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksista	7	6	34	34	32	32
Vertailukelpoinen sidottu pääoma (kauden lopussa)			2 916	2 736	2 561	
Vertailukelpoinen sidotun pääoman tuotto, %					8,2	8,2
Investoinnit käyttöomaisuuteen ja bruttoinvestoinnit osakkeisiin	41	84	133	198	285	220
Henkilöstön lukumäärä			3 732	4 172	4 126	

Maaliskuussa 2016 valmistuneen monivuotisen investointiohjelman jälkeen Fortumilla on 2 226 MW vuoden 2007 jälkeen rakennettua uutta kapasiteettia (CSA, Capacity Supply Agreement), josta jokaisen uuden laitoksen käyttöönoton jälkeen maksetaan Venäjän valtion takaamaa takuuhintaa 10 vuoden ajan.

Saadut kapasiteettimaksut vaihtelevat voimalaitosten iän, sijainnin, tyyppin ja koon mukaan. Myös sesonkivaihtelut ja käytettävyys vaikuttavat kapasiteettimaksuihin. Kapasiteettimaksut voivat myös vaihdella hieman vuosittain, sillä tuotto on sidottu Venäjän pitkän aikavälin valtionobligaatioihin, joiden maturiteetti on 8-10 vuotta. Sähkön tukkukaupan viranomaisen julkisti kesäkuussa 2016 painotetun pääoman keskimääräisen kustannuksen (WACC) ja kuluttajahintaindeksin (CPI) vuodelle 2015. Näitä tietoja käytettiin CSA-maksujen määrittämiseen vuonna 2016. Kapasiteettimaksuja korotettiin talvella 2016 vastaamaan Venäjän pitkän aikavälin valtionobligaatioiden korkeampaa korkoa. Lisäksi viranomaisen tarkastelee investointivelvoitesopimuksen takaamia kapasiteettimaksuja kolmen ja kuuden vuoden kuluttua laitoksen käyttöönotosta. Tarkastelussa otetaan huomioon sähkönmyyntituotot ja on mahdollista, että sen seurauksena myös uuden kapasiteetin kapasiteettimaksuja muutetaan.

Koko Fortumin ennen vuotta 2008 rakennettu tuotantokapasiteetti, 2 214 MW (kapasiteetti syyskuussa 2016), osallistui vanhaa kapasiteettia (CCS) koskevaan huutokauppaan vuodelle 2016, ja suurin osa Fortumin huutokaupassa tarjoamista voimalaitoksista tuli myös valituiksi. Fortumin vanhasta kapasiteetista 195 MW (noin 8,8 % Fortumin vanhasta kapasiteetista) ei tullut valituksi, mutta sille Fortum on saanut forced mode -statuksen eli saa maksun myös tästä kapasiteetista.

Heinä-syyskuu 2016

Heinä-syyskuussa 2016 Russia-segmentin sähkönmyynti oli 6,4 (5,9) TWh ja lämmönmyynti oli 1,5 (2,8) TWh. Suurin syy vertailukautta matalampaan lämmönmyyntiin oli Tobolskin CHP-laitoksen myynti helmikuussa 2016.

Russia-segmentin vertailukelpoinen liikevoitto oli 12 (0) miljoonaa euroa. Kasvu johtui korkeammista CSA-maksuista, joihin vaikutti pääomakustannuksen (WACC) muutos CSA-hinnassa sekä uusien yksiköiden käyttöönotto. Venäjän rupla kasvatti Russia-segmentin vertailukelpoista tulosta noin 4 miljoonalla eurolla.

Vuoden kolmannen neljänneksen liikevoitto oli 12 (1) miljoonaa euroa.

Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta oli kolmannella neljänneksellä 7 (6) miljoonaa euroa sisältäen TGC-1:en osuuden (liite14).

Tammi-syyskuu 2016

Tammi-syyskuussa 2016 Russia-segmentin sähkönmyynti oli 21,6 (20,8) TWh ja lämmönmyynti 12,9 (16,7) TWh. Sähkön tuotantomäärät kasvoivat lähinnä Chelyabinskissa kahden uuden yksikön käyttöönoton myötä. Tobolskin CHP-laitoksen myynti helmikuussa 2016 vaikutti sekä sähkön että lämmön tuotantomääriin Venäjällä.

Russia-segmentin vertailukelpoinen liikevoitto oli 125 (132) miljoonaa euroa, mikä sisältää 2 (32) miljoonaa euroa CSA-varauksen purkamista. Kasvu johtui korkeammista CSA-maksuista, joihin vaikutti pääomakustannuksen (WACC) muutos CSA-hinnassa sekä uusien yksiköiden käyttöönotto. Venäjän ruplan vaikutus Russia-segmentin tulokseen oli -15 miljoonaa euroa.

Liikevoitto oli 159 (134) miljoonaa euroa, mikä sisältää myyntivoittoja 32 (1) miljoonaa euroa (liite 4).

Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta oli 34 (34) miljoonaa euroa sisältäen TGC-1:en osuuden (liite14).

Fortum on saanut Chelyabinsk 2 GRES -sähkön ja lämmön yhteistuotantolaitoksen liittyen kapasiteettimaksuja Venäjän valtion investointivelvoitesopimusten (CSA) puitteissa 1.3.2016 lähtien. Fortumin vuonna 2008 käynnistämä mittava Venäjän investointiohjelma on saatu päätökseen, kun tämä viimeinen ohjelman puitteissa rakennettu tuotantoyksikkö aloitti kaupallisen tuotannon.

Fortumin keskeiset sähkön kapasiteetin ja kaasun hinnat Venäjällä	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Sähkön spot-hinta (markkinahinta) Uralin alue RUB/MWh	1 125	1 051	1 052	1 041	1 047	1 055
Keskimääräinen säännelty kaasun hinta Uralin alueella RUB/1000 m ³	3 614	3 614	3 614	3 446	3 488	3 614
Keskimääräinen kapasiteettihinta vanhalle kapasiteetille (CCS) tRUB/MW/kk*	130	134	136	146	149	142
Keskimääräinen kapasiteettihinta uudelle kapasiteetille (CSA) tRUB/MW/kk*	724	567	777	620	641	759
Keskimääräinen kapasiteettihinta tRUB/MW/kk	433	319	456	346	359	440
Fortumin saavuttama sähkönhinta Venäjällä RUB/MWh	1 796	1 612	1 704	1 556	1 555	1 664
Fortumin saavuttama sähkönhinta Venäjällä EUR/MWh**	24,6	22,3	22,5	23,0	22,5	22,1

* Kapasiteettihinnat maksettu kapasiteettivolyyymeille, pois lukien suunnittelemattomat seisokit, huollot ja oma käyttö.

** Muunnettu käyttäen keskiparssia

Lopetetut toiminnot (Distribution)

Milj. euroa	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Liikevaihto	-	-	-	274	274	-
- jakeluverkot	-	-	-	229	229	-
- alueverkot	-	-	-	40	40	-
- muu myynti	-	-	-	7	7	-
Vertailukelpoinen käyttökate (EBITDA)	-	-	-	163	163	-
Vertailukelpoinen liikevoitto	-	-	-	114	114	-
Liikevoitto	-	-	-	4 395	4 395	-
Investoinnit käyttöomaisuuteen ja bruttoinvestoinnit osakkeisiin	-	-	-	44	44	-
Henkilöstön lukumäärä	-	-	-	-	-	-

Taulukon luvut sisältävät Ruotsin sähkönsiirtoliiketoiminnan tammi-toukokuussa 2015.

Fortumilla ei ole ollut sähkönsiirtotoimintaa kesäkuun 2015 jälkeen, jolloin se sai päätökseen Ruotsin sähkönsiirtoliiketoiminnan myynnin. Yrityskauppa päätti vuonna 2013 aloitetun Fortumin sähkönsiirtoliiketoiminnan myyntiprosessin.

Investoinnit käyttöomaisuuteen ja osakkeisiin sekä käyttöomaisuuden ja osakkeiden myynnit

Investoinnit jatkuvien toimintojen käyttöomaisuuteen ja osakkeisiin olivat vuoden 2016 kolmannella neljänneksellä 825 (171) miljoonaa euroa. Investoinnit ilman yritysostoja olivat 141 (170) miljoonaa euroa (liite 4).

Tammi-syyskuussa 2016 investoinnit jatkuvien toimintojen käyttöomaisuuteen ja osakkeisiin olivat 1 172 (391) miljoonaa euroa. Investoinnit ilman yritysostoja olivat 356 (385) miljoonaa euroa (liite 4).

Fortum suunnittelee ottavansa käyttöön uutta sähkön- ja lämmöntuotantokapasiteettia ja suorittavansa perusparannuksia olemassa oleviin laitoksiin seuraavasti:

	Tyyppi	Sähköntuotanto-kapasiteetti MW	Lämmöntuotanto-kapasiteetti MW	Toimitus alkaa
Generation				
Vesivoimalaitosten perusparannukset, Pohjoismaat	Vesi	12		2016
Loviisa 1 ja 2 perusparannus, Suomi	Ydinvoima	11		2016
City Solutions				
Zabrze, Puola	CHP	75	145	2018
Russia				
Uljanovsk	Tuuli	35		2017
Muut				
Bhadla, India	Aurinko	70		2017
Karnataka, Intia	Aurinko	100		2017
Blaiken, Ruotsi	Tuuli	12		2016
Solberg, Ruotsi	Tuuli	75*		2018

* Skellefteå Kraft AB (SKAB) osallistuu projektiin 50%:n (37.5 MW:n) osuudella.

Generation

Fortum osallistuu 1 600 MW:n Olkiluoto 3 -ydinvoimalaitosyksikön rakentamiseen Suomessa Teollisuuden Voima Oyj (TVO) -omistusosuutensa kautta. Laitoksen toimittajan, AREVA-Siemens-yhteenliittymän mukaan yksikön kaupallisen sähköntuotannon odotetaan alkavan loppuvuonna 2018. TVO on nostanut 300 miljoonaa euroa osakaslainaa yhteensä 600 miljoonan euron sitoumuksesta. Fortumin osuus 300 miljoonan euron nostetusta lainasta on noin 75 miljoonaa euroa. Fortumin jäljellä oleva sitoumus OL3-yksikköön on 75 miljoonaa euroa (liite 15).

City Solutions

Helmikuussa Fortum myi 51,4 prosentin omistusosuutensa virolaisessa kaasun tuonti-, myynti- ja jakeluyhtiössä Eesti Gaasissa. Kauppa saatiin päätökseen maaliskuussa 2016.

Maaliskuussa Fortum hankki omistukseensa 93,35 % puolalaisesta sähkön ja kaasun myyntiyhtiöstä DUONista. Huhtikuussa Fortum ilmoitti hankkineensa loput osakkeet pakollisen lunastusmenettelyn kautta, jonka jälkeen DUONin ylimääräinen yhtiökokous päätti yhtiön poistamisesta Varsovan pörssin listalta.

Fortum ja Ekokem Oyj:n neljä suurinta omistajaa, jotka edustavat noin 81 %:a yrityksen osakkeista, allekirjoittivat toukokuussa sopimuksen, jonka mukaan Fortum ostaa heidän osuutensa Ekokemistä noin 470 miljoonalla eurolla. Tämä vastaa noin 700 miljoonan euron velatonta kokonaiskauppahintaa yhtiön koko osakekannalle. Fortum teki saman hintaisen ostotarjouksen Ekokemin lopuista osakkeista (165 euroa osakkeelta). Fortum sai kilpailuviranomaisten hyväksynnän heinäkuussa. Saavutettuaan vaadittavan omistusosuuden Fortum on käynnistänyt vähemmistöosakkeiden lunastusprosessin. Syyskuun 2016 lopussa Fortumin omistusosuus yhtiöstä oli noin 98 %.

Russia

Fortum myi helmikuussa 100 %:n omistuksensa tytäryhtiössään OOO Tobolsk CHP:ssä. OOO Tobolsk CHP omistaa Tobolskissa, Länsi-Siperiassa sijaitsevan sähkön ja lämmön yhteistuotantolaitoksen.

Muut

Fortum voitti tammikuussa käänteisen huutokaupan 70 MW:n aurinkovoimaprojektista Intiassa. Voimalaitoksen tuotetulle sähkölle taataan 25 vuodeksi 4,34 Intian rupian/kWh (noin 60 euroa/MWh) hinnan. Lopullinen sähkönostosopimus allekirjoitettiin huhtikuussa Intian suurimman energiayhtiön, NTPC:n kanssa.

Fortum osti helmikuussa 75 megawatin Solbergin tuulivoimaprojektin. Solberg on täysin luvitettu ja rakentamisvalmis tuulipuistoalue Västernorrlandissa Pohjois-Ruotsissa. Huhtikuussa Fortum teki lopullisen investointipäätöksen Skellefteå Kraft AB:n kanssa, joka osallistuu hankkeeseen 50 %:n osuudella.

Huhtikuussa Fortum voitti käänteisen huutokaupan 100 MW:n aurinkovoimaprojektista Karnatakassa. Aurinkovoimala rakennetaan Karnatakaan ja tuotetulle sähkölle taataan kiinteä 4,79 INR/kWh takuuhinta 25 vuodeksi.

Osakkeet ja osakepääoma

Fortumin osake Nasdaq Helsingissä

Tammi-syyskuu 2016	Osakevaihto kpl	Arvo yhteensä euroa	Korkein euroa	Alin euroa	Keskihinta ¹⁾ euroa	Viimeisin euroa
FUM1V	474 656 832	6 311 905 880	15,27	10,99	13,30	14,38

¹⁾ kaupankäyntimäärillä painotettu

	30.9.2016	30.9.2015
Markkina-arvo, miljoonaa euroa	12 775	11 753
Osakkeenomistajia, kpl	134 532	128 682
Suomen valtion omistusosuus, %	50,8	50,8
Hallintarekisteröityjen ja ulkomaisten omistajien osuus, %	27,7	28,0
Kotitalouksien omistusosuus, %	11,2	10,4
Rahoitus- ja vakuutuslaitosten omistusosuus, %	1,6	2,2
Muiden kotimaisten sijoittajien osuus, %	8,7	8,6

Helsingin pörssin lisäksi Fortumin osakkeita vaihdettiin useilla vaihtoehtoisilla markkinapaikoilla – esimerkiksi Boat-, BATS Chi-X- ja Turquoise-markkinoilla – sekä OTC-markkinoilla. Tammi-syyskuussa 2016 noin 62 % osakkeiden kokonaisvaihdosta käytiin muilla markkinapaikoilla kuin Nasdaq Helsingissä.

30.9.2016 Fortum Oyj:n osakepääoma oli 3 046 185 953 euroa ja rekisteröityjen osakkeiden kokonaismäärä 888 367 045 kappaletta. Fortum ei omistanut omia osakkeitaan.

Yhtiökokous päätti 5. huhtikuuta 2016 valtuuttaa hallituksen päättämään yhtiön omien osakkeiden hankkimisesta ja luovuttamisesta. Hankittavien tai luovutettavien omien osakkeiden lukumäärä voisi kummankin olla enintään 20 000 000 osaketta, mikä vastaa noin 2,25 prosenttia yhtiön kaikista osakkeista. Valtuutus on voimassa 18 kuukautta yhtiökokouksen päätöksestä lukien. Katsauskauden loppuun mennessä hallitus ei ollut käyttänyt valtuutuksiaan.

Konsernin henkilöstö

Fortumin toiminta on keskittynyt pääasiassa Pohjoismaihin, Venäjälle, Puolaan ja Baltiaan. Syyskuun 2016 lopussa Fortumin henkilöstömäärä oli 8 185 (vuoden 2015 lopussa 7 835).

Raportointikauden lopussa Generation-segmentissä oli 1 024 (1 341) työntekijää; City Solutions -segmentissä 2 347 (1 417); Russia-segmentissä 3 732 (4 126); ja Muut-segmentissä 1 082 (951). Generation-segmentin henkilöstömäärä laski lähinnä Fortumin uuden liiketoimintarakenteen myötä, City Solutions -segmentin henkilöstömäärä kasvoi lähinnä DUON- ja Ekokem-yritysostoista johtuen ja Russia-segmentin henkilöstömäärä laski Tobolskin voimalaitoksen myynnin myötä. Myös Other-segmentin henkilöstömäärä kasvoi Fortumin uudesta rakenteesta johtuen.

Tutkimus ja kehitys

Kestävä kehitys on olennainen osa Fortumin strategiaa ja nykyisten liiketoimintojensa rinnalla Fortum tutkii ja kehittää uusia uusiutuvaan energiaan liittyviä kasvuratkaisuja.

Fortumin tavoitteena on olla energiateknologian ja sovelluskehityksen kärjessä. Kiihdyttääkseen innovaatiotoimintaa ja uusien ratkaisujen kaupallistamista Fortum vahvistaa omaa kehitystyötään ja digitalisaation hyödyntämistä, solmii kumppanuuksia maailman johtavien toimittajien, tutkimuslaitosten ja nousevien teknologiayritysten kanssa sekä investoi suoraan ja välillisesti lupaavia uusia innovaatioita kehittäviin kasvuyrityksiin.

Fortum raportoi tutkimus- ja kehityksenot vuositasolla. Vuonna 2015 Fortumin T&K-menot olivat 47 (41) miljoonaa euroa eli 1,4 % (1,0 %) liikevaihdosta.

Kestävä kehitys

Fortum pyrkii ottamaan huomioon liiketoiminnassaan tasapainoisesti taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristövastuun. Fortumin kestävä kehityksen tavoitteet muodostuvat konsernitason avainmittareista ja divisioonatason mittareista.

Konsernin kestävä kehityksen tavoitteet painottavat Fortumin yhteiskunnallista roolia ja mittaavat ympäristö- ja turvallisuustulosten lisäksi yhtiön mainetta, asiakastyytyvääisyyttä, henkilöstön hyvinvointia sekä sähkön- ja lämmöntuotannon varmuutta. Vuoden 2016 alussa konsernitason tavoitteita muutettiin. Työhyvinvointi sairauspoissaoloprosentilla mitattuna on uusi konsernitason tavoite. Tuotannon hiilidioksidin ominaispäästöjen (gCO₂/kWh) osalta Fortum keskittyy nyt mittaamaan koko energiantuotannon ominaispäästöjä.

Kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamista seurataan kuukausi-, neljännesvuosi- ja vuosiraportoinnin avulla. Kestävä kehityksen tavoiteasetanta ja tulosten seuranta, samoin kuin Fortumin kestävä kehityksen politiikan hyväksyminen ja kestävä kehityksen raportoinnin katselmointi kuuluvat Fortumin hallituksen työjärjestykseen. Fortum raportoi kestävä kehityksen toiminnastaan kattavasti yhtiön verkkosivuilla Kestävä kehityksen osiossa.

Yhtiö on listattuna Nasdaq Helsingissä sekä mukana STOXX Global ESG Leaders, OMX GES Sustainability Finland ja ECPI® -indekseissä. Fortum on myös mukana Carbon Disclosure Projectin pohjoismaisessa ilmastoindeksissä ja on saanut Prime Status (B-) -luokituksen saksalaiselta oekom research AG:lta.

Fortumin kestävän kehityksen tavoitteet ja tulokset¹

Tavoitteet		III/16	I-III/16	Viiden vuoden keskiarvo
Energian kokonaistuotannon CO ₂ -ominaispäästö (sähkö ja lämpö), viiden vuoden keskiarvo, g/kWh	< 200	190	178	188
Merkittävien EHS-poikkeamien lukumäärä, kpl	≤ 23	4	13	-
CHP-laitosten energiakäytettävyys, %	> 95	96,0	98,0	-
Lääkinnällistä hoitoa vaatineiden työtaturmien taajuus (TRIF), oma henkilöstö	≤ 2,5	1,8	1,6	-
Poissaoloon johtaneiden työtaturmien taajuus (LWIF), oma henkilöstö	≤ 1,0	0,9	0,9	-
Poissaoloon johtaneiden työtaturmien taajuus (LWIF), urakoitsijat	≤ 3,0	2,6	2,7	-
Vakavien tapaturmien lukumäärä, kpl	≤ 8	4	10	-
Sairauspoissaolot ² , %	≤ 2,4	1,8	2,3	-

¹ Mainetta, asiakastytytyväisyyttä ja energiatehokkuutta koskevia tavoitteita seurataan vuositasolla. Ekokem ja Duon eivät sisälly raportointiin kestävän kehityksen lukuihin.

² Sairauspoissaolot: Ei sisällä syyskuuta 2016.

Taloudellinen vastuu

Fortumille taloudellinen vastuu tarkoittaa kilpailukykyä, vahvaa suoritustasoa ja markkinalähtöistä tuotantoa, jotka luovat arvoa sidosryhmillemme pitkällä aikavälillä ja mahdollistavat kannattavan kasvun. Hallitsemme toimitusketjuamme vastuullisesti.

Fortumin tavoitteena on erinomainen taloudellinen menestys strategisesti valituilla keskeisillä alueilla vahvan osaamisen ja vastuullisten toimintatapojen avulla. Fortum mittaa taloudellista menestystään tunnusluvuilla, joita ovat sijoitetun pääoman tuotto (tavoite: 10 %) ja pääomarakenne (tavoite: vertailukelpoinen nettovelka/käyttökate eli EBITDA noin 2,5). Lisäksi Fortum on käyttänyt 1.1.2014 lähtien Global Reporting Initiativen (GRI) G4-indikaattoreita soveltuvin osin taloudellisesta vastuusta raportointiin.

Fortum edellyttää liiketoimintakumppaniensa toimivan vastuullisesti ja noudattavan Fortumin Toimintaohjetta sekä Toimintaohjetta palvelun- ja tavarantoimittajille. Fortum arvioi liiketoimintakumppaneidensa toiminnan tasoa esivalinnan ja toimittaja-auditointien avulla. Tammi-syyskuussa 2016 auditoinme 6 (7) toimittajaa Intiassa, Puolassa, Kiinassa, Venäjällä ja Liettuassa. Syyskuussa 2016 Fortum solmi ulkoisen toimittajan kanssa sopimuksen kestävän kehityksen auditointien suorittamisesta.

Ympäristövastuu

Fortumin ympäristövastuussa painottuvat energia- ja resurssitehokkuus, ilmastonmuutoksen hillintä ja ympäristövaikutusten vähentäminen. Hiilidioksidipäästöttömän vesi- ja ydinvoimatuotannon sekä energiatehokkaan sähkön ja lämmön yhteistuotannon osaaminen, panostukset aurinko- ja tuulivoimaan sekä kestävien ratkaisujen tarjoaminen kaupungeille ovat tässä avainasemassa. Tutkimus- ja kehitystyöllä Fortum luo valmiuksia ympäristömyönteisille energiaratkaisuille. Fortumin konsernitason ympäristötavoitteet liittyvät hiilidioksidipäästöihin, energiatehokkuuteen ja merkittävien ympäristö-, työterveys- ja turvallisuuspoikkeamien (EHS-poikkeamat) hallintaan. Syyskuun 2016 lopussa 99,9 % Fortumin sähkön- ja lämmöntuotannosta oli ISO 14001 -ympäristösertifioitu.

Fortumin ilmastotavoite seuraavalle viidelle vuodelle on: kokonaisenergiantuotannon (sähkö ja lämpö) hiilidioksidin ominaispäästöt alle 200 g/kWh kattaen kaikki toimintamaat. Tavoite on laskettu viiden vuoden keskiarvona. Syyskuun 2016 lopussa kokonaisenergiantuotannon hiilidioksidin ominaispäästön viiden vuoden keskiarvo oli 188 (193) g/kWh, eli parempi kuin tavoitetaso.

Fortumin kokonaishiilidioksidipäästöt tammi-syyskuussa 2016 olivat 12,6 (13,4) miljoonaa tonnia (Mt), josta 1,6 (1,4) Mt kuului EU:n päästökauppajärjestelmän (ETS) piiriin. Vuodelle 2015 Fortum sai 1,3 Mt ilmaisia päästöoikeuksia, ja vuodelle 2016 arvioitu määrä on 1,1 Mt.

Fortumin hiilidioksidipäästöt ¹ (miljoonaa tonnia, Mt)	III/16	III/15	I-III/16	I-III/15	2015	Edelliset 12 kk
Kokonaispäästöt	3,3	3,3	12,6	13,4	19,2	18,3
Päästökauppajärjestelmän alaiset päästöt	0,3	0,3	1,6	1,4	2,1	2,3
Myönnetyt päästöoikeudet					1,3	
Päästöt Venäjällä	3,0	3,1	10,9	11,9	17,0	15,9

¹ Ekokem ja Duon eivät sisälly raportoituhiin kestävän kehityksen lukuihin.

Fortumin tavoitteena on saavuttaa yli 1 400 GWh:n vuotuinen energiansäästö vuoteen 2020 mennessä verrattuna vuoteen 2012. Vuonna 2016 käynnissä olevia hankkeita ovat muun muassa vesivoiman perusparannukset Suomessa ja Ruotsissa, uuden CHP-laitoksen rakentaminen Zabzessa Puolassa, tuulivoimahankkeet Ruotsissa ja Venäjällä ja aurinkoenergiatankkeet Intiassa. Vuonna 2016 arvioidaan saavutettavan 105 GWh vuotuinen energiansäästö. Fortumin tavoitteena on alle 23 merkittävää EHS-poikkeamaa vuodessa. Tammi-syyskuussa 2016 Fortumin toiminnoissa tapahtui 13 (15) merkittävää EHS-poikkeamaa: kahdeksan poikkeamaa ympäristöluvan ehdoista, kolme tulipaloa ja kaksi räjähdystä. Poikkeamilla ei ollut merkittäviä ympäristö- tai taloudellisia vaikutuksia.

Sosiaalinen vastuu

Fortumin sosiaalisessa vastuussa painottuvat sähkön ja lämmön toimitusvarmuus, kaupungeille tarjottavat kestävät ratkaisut, laitos- ja työturvallisuus sekä liiketoiminnan eettisyys ja määräystenmukaisuus. Syyskuun 2016 lopussa OHSAS 18001 -sertifiointi kattoi 99,9 % Fortumin sähkön ja lämmön tuotantotoiminnasta maailmanlaajuisesti.

Tammi-syyskuussa 2016 Fortumin CHP-laitosten energiakäytettävyys oli 98,0 % (97,0 %), mikä ylittää selvästi vuotuisen tavoitetason 95 %.

Tammi-syyskuussa 2016 omien työntekijöiden lääkinällistä hoitoa vaatineiden työtaturmien taajuus oli 1,6 (1,7) miljoonaa työtuntia kohti, mikä oli parempi kuin konsernin tavoitetaso ($\leq 2,5$). Omien työntekijöiden poissaoloon johtaneiden työtaturmien taajuus oli 0,9 (1,2), ja urakoitsijoiden vastaava työtaturmataajuus 2,7 (3,1), molemmat tavoitetasoa parempia. Vakavia työtaturmia tapahtui 10 (12). Sovittuja toimenpiteitä turvallisuuden parantamiseksi jatketaan painottaen erityisesti urakoitsijoiden turvallisuutta ja Ekokemin ja Duonin toimintojen integrointia. Fortumin tavoite on päästä eroon vakavista tapaturmista vuoteen 2020 mennessä. Sairauspoissaoloprosentti oli tammi-elokuussa 2,3, eli tavoitetasoa parempi.

Muutoksia Fortumin johdossa

Helmikuussa 2016 Fortum kertoi uusivansa liiketoimintarakenteensa 1.4.2016 alkaen. Muutoksella mahdollistetaan yhtiön 3.2.2016 julkistetun uuden vision ja strategian toteutus. Fortum muodosti kolme liiketoimintadivisioonaa, jotka ovat Generation, City Solutions ja Russia. Lisäksi perustettiin kaksi kehitysyksikköä, jotka keskittyvät uuden liiketoiminnan kasvattamiseen: M&A

and Solar & Wind Development ja Technology and New Ventures. Uudessa organisaatiossa on neljä esikuntatoimintoa: Finance; Legal; Strategy, People and Performance ja Corporate Affairs and Communications.

Fortumin johtoryhmä 1.4.2016 alkaen:

Pekka Lundmark, toimitusjohtaja

Matti Ruotsala, varatoimitusjohtaja kesällä 2017 tapahtuvaan eläköitymiseensä saakka

Timo Karttinen, talousjohtaja

Tiina Tuomela, Generation-divisioonan johtaja

Markus Rauramo, City Solutions -divisioonan johtaja

Alexander Chuvaev, Russia-divisioonan johtaja

Per Langer, Technology and New Ventures -yksikön johtaja

Kari Kautinen, M&A and Solar & Wind Development -yksikön johtaja

Sirpa-Helena Sormunen, Fortumin lakiasianjohtaja

Risto Penttinen, Strategy, People and Performance -toiminnon johtaja

Arto Rätty, Corporate Affairs and Communications -toiminnon johtaja

Johtoryhmän jäsenet raportoivat toimitusjohtajalle lukuun ottamatta lakiasianjohtajaa, joka raportoi talousjohtajalle.

Yhtiökokous 2016

Fortum Oyj:n varsinainen yhtiökokous pidettiin Helsingissä 5.4.2016. Yhtiökokous vahvisti emoyhtiön tilinpäätöksen ja konsernitilinpäätöksen tilikaudelta 1.1. - 31.12.2015 ja myönsi vastuuvapauden vuodelta 2015 kaikille hallituksen jäsenille sekä toimitusjohtajille ja toimitusjohtajan sijaiselle.

Yhtiökokous päätti maksaa 31.12.2015 päättyneeltä tilikaudelta osinkoa 1,10 euroa osakkeelta. Osingon täsmäytyspäivä oli 7.4.2016 ja osingon maksupäivä 14.4.2016.

Yhtiökokous vahvisti hallituksen jäsenmääräksi kahdeksan; puheenjohtajaksi valittiin uudelleen Sari Baldauf ja varapuheenjohtajaksi Kim Ignatius. Minoo Akhtarzand, Heinz-Werner Binzel, Eva Hamilton, Tapio Kuula ja Jyrki Talvitie valittiin uudelleen jäseniksi, ja Veli-Matti Reinikkala valittiin uutena jäsenenä hallitukseen.

Yhtiökokous vahvisti hallituksen jäsenten palkkioiksi tulevalle toimikaudelle puheenjohtajalle 75 000 euroa vuodessa, varapuheenjohtajalle 57 000 euroa vuodessa, jäsenelle 40 000 euroa vuodessa, sekä tarkastus- ja riskivaliokunnan puheenjohtajana toimivalle hallituksen jäsenelle 57 000 euroa vuodessa siinä tapauksessa, että hän ei samalla toimi hallituksen puheenjohtajana tai varapuheenjohtajana. Kokouspalkkiota maksetaan 600 euroa kokoukselta. Kokouspalkkio maksetaan sekä hallituksen että valiokuntien kokouksista, kaksinkertaisena Suomen ulkopuolella Euroopassa asuville hallituksen jäsenille ja kolminkertaisena Euroopan ulkopuolella asuville jäsenille. Suomessa asuville kokouspalkkio maksetaan sekä hallituksen että valiokuntien kokouksista kaksinkertaisena Suomen ulkopuolella ja kolminkertaisena Euroopan ulkopuolella pidettävistä kokouksista. Puhelinkokouksista maksetaan kaikille sekä hallituksen että valiokuntien jäsenille yksinkertainen palkkio. Päätöksistä, jotka vahvistetaan erillistä kokousta pitämättä, ei makseta palkkiota.

Lisäksi Tilintarkastusyhteisö Deloitte & Touche Oy valittiin uudelleen tilintarkastajaksi ja tilintarkastajan palkkio maksetaan yhtiön hyväksymän laskun perusteella.

Yhtiökokous päätti myös valtuuttaa hallituksen päättämään yhtiön omien osakkeiden hankkimisesta sekä luovuttamisesta. Hankittavien tai luovutettavien omien osakkeiden lukumäärä voisi olla kummankin enintään 20 000 000 osaketta, mikä vastaa noin 2,25 prosenttia yhtiön kaikista

osakkeista. Omia osakkeita voitaisiin hankkia tai luovuttaa käytettäväksi hankintojen, investointien tai muiden liiketoimintajärjestelyiden yhteydessä taikka säilytettäväksi tai mitätöitäväksi. Omia osakkeita ei voitaisi hankkia tai luovuttaa käytettäväksi yhtiön kannustin- ja palkitsemisjärjestelmissä.

Fortumin hallitus valitsi keskuudestaan hallituksen nimitys- ja palkitsemisvaliokunnan jäseniksi Sari Baldaufin (puheenjohtaja), Eva Hamiltonin, Tapio Kuulan ja Veli-Matti Reinikkalan.

Tarkastus- ja riskivaliokunnan jäseniksi valittiin Kim Ignatius (puheenjohtaja), Minoo Akhtarzand, Heinz-Werner Binzel ja Jyrki Talvitie.

Syyskuussa 2016 Fortumin osakkeenomistajien nimitystoimikuntaan nimettiin osastopäällikkö Eero Heliövaara, Valtioneuvoston kanslia (puheenjohtaja), toimitusjohtaja Timo Ritakallio, Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen sekä pääjohtaja Liisa Hyssälä, Kansaneläkelaitos. Lisäksi Fortumin hallituksen puheenjohtaja Sari Baldauf on nimitystoimikunnan jäsen.

Näkymät

Avaintekijät ja riskit

Fortumin taloudellinen tulos on altis useille taloudellisille, strategisille, poliittisille, yritystaloudellisille sekä operatiivisille riskeille. Fortumin liiketoiminnan tuloksen kannalta yksi tärkeimmistä tekijöistä on sähkön tukkuhinta Pohjoismaissa. Tukkuhinnan kehityksen avaintekijöitä Pohjoismaissa ovat kysynnän ja tarjonnan tasapaino, polttoaineiden ja CO₂-päästöoikeuksien hinnat sekä vesitilanne.

Maailman, mukaan lukien Euroopan talouden epävarmuuden jatkuminen ovat pitäneet talouden kasvunäkymät arvaamattomina. Yleinen talouden epävarmuus vaikuttaa raaka-aineiden ja CO₂-päästöoikeuksien hintoihin, ja tämä saattaa ylläpitää sähkön tukkuhinnan laskupainetta Pohjoismaissa. Fortumin Venäjän liiketoiminnan osalta keskeisiä tekijöitä ovat talouden kasvu, ruplan kurssi, lämmöntuotannon säätely sekä sähkön tukku- ja kapasiteettimarkkinoiden kehitys. Polttoaineiden hinnat ja voimalaitosten käytettävyyden vaikuttavat kannattavuuteen kaikilla alueilla. Lisäksi talouden turbulenssin seurauksena suuremmilla valuuttakurssivaihteluilla, erityisesti Venäjän ruplan ja Ruotsin kruunun osalta, on sekä muunto- että transaktiovaikutuksia Fortumin tulokseen. Pohjoismaissa energiatoimialan lainsäädännöllinen ja verotuksellinen ympäristö on lisännyt sähköyhtiöiden riskejä.

Pohjoismaiset markkinat

Makrotalouden epävarmuudesta huolimatta sähkön osuuden energian kokonaiskulutuksesta odotetaan jatkavan kasvuaan. Sähkönkulutuksen odotetaan kasvavan Pohjoismaissa keskimäärin noin 0,5 % vuodessa ja tulevien vuosien kasvu riippuu hyvin paljon Euroopan ja Pohjoismaiden talouskasvusta.

Tammi-syyskuussa öljyn ja kaasun hinnat nousivat ja päästöoikeuksien (EUA) hinnat laskivat. Sähköhinnat seuraaville 12 kuukaudelle nousivat sekä Pohjoismaissa että Saksassa ja ovat korkeammalla tasolla kuin vuoden 2015 syyskuun lopussa.

Lokakuun puolivälissä hiilen termiinihintaa (ICE Rotterdam) loppuvuodelle 2016 oli noin 78 Yhdysvaltain dollaria tonnilta ja CO₂-päästöoikeuksien markkinahinta vuodelle 2016 noin 6 euroa hiilidioksiditonniä kohti. Pohjoismaiden sähkön termiinihintaa Nasdaq Commodities -markkinapaikalla oli loppuvuodelle 2016 noin 37 euroa/MWh ja vuodelle 2017 noin 30 euroa/MWh. Saksassa sähkön termiinihintaa loppuvuodelle 2016 oli noin 37 euroa/MWh ja vuodelle 2017 noin 32 euroa/MWh. Pohjoismaiden vesivarannot olivat 4 TWh pitkänajan keskiarvotason alapuolella ja 14 TWh alin vuoden 2015 vastaavan ajanjakson.

Generation

Generation-segmentin saavutettuun sähkönhintaan Pohjoismaissa vaikuttavat suojausasteet, suojaushinta, spot-hinnat, Fortumin joustavan tuotantorakenteen käytettävyys ja käyttö sekä valuuttakurssivaihtelut. Mikäli sähköntuotantolähteiden suhteellisten osuuksien muutoksista mahdollisesti johtuvia vaikutuksia ei oteta huomioon, 1 euron muutos megawattituntia kohti segmentin saavuttamassa sähkön tukkumyyntihinnassa Pohjoismaissa tarkoittaisi noin 45 miljoonan euron muutosta Fortumin vuotuisessa vertailukelpoisessa liikevoitossa. Lisäksi segmentin vertailukelpoiseen liikevoittoon vaikuttaa mahdollinen lämpövoimatuotannon määrä ja siitä saatava tuotto.

Suomessa ydinjätteen loppusijoitukseen liittyvä varaus perustuu teknisiin suunnitelmiin ja kustannusennusteisiin, jotka päivitetään joka kolmas vuosi. Viimeisimmät tekniset suunnitelmat julkaistiin vuonna 2015 ja suunnitelmaan liittyvä kustannusarvio päivitettiin vuoden 2016 toisella neljänneksellä. Kustannusarvion päivityksellä on Fortumille pieni positiivinen vaikutus, joka sisältyy toisen vuosineljänneksen tulokseen.

EU:ssa tehtävien stressitestien perusteella Ruotsin ydinvoimaviranomainen, SSM on päättänyt esittää uutta sääntelyä ruotsalaisiin ydinreaktoreihin. Asian käsittely on kesken. Fortum pitää korkeatasoista ydinvoimaturvallisuutta ensiarvoisen tärkeänä, mutta painottaa EU-tasojen ydinturvallisuusvaatimusten yhtenäistämisen merkitystä.

Vuonna 2015 Ruotsin hallitus nosti ydinjätemaksua noin 0,022 SEK/kWh:sta 0,04 SEK/kWh:iin kolmivuotiskaudelle 2015-2017. Arvioitu kustannusvaikutus Fortumille on vuositasolla noin 25 miljoonaa euroa. Ydinjätemaksuja tarkistetaan kolmen vuoden välein. The Swedish Nuclear Fuel and Waste Management Co (SKB) päivittää uuden teknisen suunnitelman tammikuussa 2017 Ruotsin ydinvoimaviranomaisen (SSM) tarkistettavaksi. Lopullisen päätöksen ydinjätemaksuista tekee Ruotsin hallitus joulukuussa 2017. SSM on kuitenkin laskenut uudelleen Oskarshamnin ja Ringhalsin voimalaitosten ydinjätemaksut reaktoreiden ennenaikaisesta sulkemispäätöksestä johtuen.

Ruotsissa keskeiset poliittiset puolueet, 75 % eduskunnasta, saivat kesäkuussa aikaan energiapoliittisen kehyspöytäkirjan. Sopimuksen mukaisesti (1) ydinvoiman kapasiteettivero poistetaan asteittain vuosien 2017-2018 aikana, (2) lainsäädäntö liittyy ydinjätehuolto-rahastoon uudistetaan laitosten kannattavuuden parantamiseksi, (3) ydinjätemaksujen elinkaarta mahdollisesti pidennetään 40 vuodesta 50 vuoteen ja (4) kolmannen osapuolen vastuita ydinvoimalaonnettomuuksien varalle kasvatetaan ja otetaan käyttöön. Ydinvoiman tuotannon lopettamiselle ei määritelty ajankohtaa, mutta tavoite 100 %:sti uusiutuvaan voimantuotantoon siirtymiselle asetettiin vuoteen 2040.

Syyskuussa Ruotsin hallitus esitteli budjettiehdotuksensa, joka sisälsi energiapoliittisen kehyspöytäkirjan verohelpotusten aikataulun tuleville vuosille. Budjetin mukaan ydinvoiman kapasiteettiveroa pienennetään 1 500 kruunuun/MW kuukaudessa 1.7.2017 alkaen ja 1.1.2018 vero poistetaan kokonaan. Fortumin ydinvoiman kapasiteettiveron määrä on arviolta noin 84 miljoonaa euroa vuonna 2016. Vuonna 2017 vero pienenee noin 32 miljoonalla eurolla alemman verokannan ja 5 miljoonalla eurolla Oskarshamnin ydinvoimayksikkö 1:n ennenaikaisen sulkemisen vuoksi. Vuonna 2018 kapasiteettiveroa ei enää peritä.

Vesivoiman kiinteistöveroä päätettiin myös laskea neljän vuoden aikana vuodesta 2017 alkaen nykyisestä 2,8 prosentista 0,5 prosenttiin. Budjettiehdotuksen mukaan veroa lasketaan joka vuoden tammikuussa seuraavasti: 2017 2,2 prosenttiin, 2018 1,6 prosenttiin, 2019 1,0 prosenttiin ja 2020 0,5 prosenttiin. Fortumin vesivoiman kiinteistöveron määrä on arviolta noin 115 miljoonaa euroa vuonna 2016. Vuonna 2017 vero pienenee arviolta noin 20 miljoonalla eurolla.

Verotusasteen laskun lisäksi sähkön hinnoista riippuvaa vesivoiman kiinteistöveron verotusarvoa päätettiin tarkistaa kuuden vuoden välein vuodesta 2019 alkaen. Tämän hetkisillä matalilla sähkön hinnoilla arvioituna olisi verotusarvo vuonna 2019 selvästi nykyistä matalampi.

Myös olemassa olevien vesivoimalaitosten lupaprosessia päätettiin uudistaa, jolla pyritään turvaamaan erityisesti pienten vesivoimalaitosten toiminta.

Verohelpotukset on ajateltu rahoittaa kasvattamalla sähkön kulutusveroa, mikä vaikuttaa pääasiassa kotitalouksiin. Paljon sähköä käyttävä teollisuus vapautetaan verosta.

Lokakuussa Ruotsin energiaviranomaiselta odotetaan konkreettista ehdotusta siitä, miten uudistuvan energian tuotantoa lisätään 18 TWh:lla vuosien 2020-2030 aikana.

Toimenpiteet siirtokapasiteetin lisäämiseksi Ruotsissa jatkuvat niin kotimarkkinoille kuin naapurimaihinkin. Myös hyvin toimivan pohjoismaisen vähittäismarkkinan tukemista jatketaan.

Päätökset ovat myönteinen ja oikea askel kohti eri sähkömuotojen tasapuolista verotuskohtelua. Vihreiden sertifikaattien käyttöönottoon vuosina 2020-2030 kuitenkin liittyy joitain avoimia kysymyksiä. Nämä päätökset eivät vaikuta jo aikaisemmin Ruotsissa päätettyihin ydinvoiman sulkemisiin.

OKG AB päätti vuonna 2015 lopettaa sähköntuotannon Oskarshamn 1 -ydinvoimalayksikössä ja aloittaa yksikön alasajon, kun ympäristöluvut Ruotsin viranomaisilta on saatu. Alasajoprosessin kaksi ensimmäistä vaihetta hyväksyttiin kesäkuussa 2016, ja tuotannon pysäyttämisen ja alasajon aloittamisen ajankohdaksi on asetettu 30.6.2017. Mittavien turvallisuutta parantavien uudistustöiden vuoksi kesäkuusta 2013 suljettuna ollut Oskarshamn 2 -yksikkö ei palaa toimintaan. Sulkemisprosessin arvioidaan kestävän useita vuosia.

City Solutions

Suomen hallitus päätti toukokuussa nostaa lämmityspolttoaineiden veroa vuoden 2017 alusta 90 miljoonalla eurolla. Veron korotuksen negatiivinen vaikutus Fortumiin on noin 5 miljoonaa euroa vuodessa.

Russia

Fortumin Russia-segmentin vuoden 2007 jälkeen rakennettu uusi kapasiteetti (CSA) on keskeinen yhtiön tuloskasvuun vaikuttava tekijä Venäjällä. Uusien laitospäyksiköiden myötä tuotannon ja sen seurauksena myyntitulojen odotetaan kasvavan, ja uudelle tuotantokapasiteetille maksetaan myös huomattavasti korkeampia kapasiteettimaksuja kuin vanhalle kapasiteetille. Kesäkuussa 2016 saatiin päätökseen lainsäädäntö liittyen kapasiteettihintojen laskennan ajanjaksoon (10 vai 15 vuotta). Päätöksen mukaisesti uudelle tuotantokapasiteetille maksetaan takuuhintaa 10 vuoden ajan, ja näin Fortum tulee saamaan investoinnilleen taattua kapasiteettimaksua 10 vuotta laitoksen käyttöönotosta alkaen. Kapasiteettimaksut vaihtelevat voimalaitosten iän, sijainnin, tyyppin ja koon mukaan. Myös sesonkivaihtelut ja käytettävyyttä vaikuttavat. Kapasiteettimaksut (CSA) voivat myös vaihdella hieman vuosittain johtuen siitä, että tuotto on sidottu Venäjän pitkän aikavälin valtionobligaatioihin, joiden maturiteetti on 8-10 vuotta. Lisäksi viranomaisen tarkastelee investointivelvoitesopimuksen takaamia kapasiteettimaksuja kolmen ja kuuden vuoden kuluttua laitoksen käyttöönotosta.

Vuonna 2015 Venäjän hallitus hyväksyi muutoksia CCS-kapasiteettihiutokaupan sääntöihin, jotka koskevat ennen vuotta 2008 rakennettua kapasiteettia (ilman kapasiteettisopimusta). Uusien sääntöjen mukaan CCS-huutokauppa suoritetaan vuosittain. Huutokaupat vuodelle 2016 sekä pitkän aikavälin CCS-huutokauppa vuosille 2017-2019 pidettiin vuoden 2015 lopussa. Pitkän aikavälin CCS-huutokauppa vuodelle 2020 pidettiin syyskuussa 2016. Suurin osa Fortumin huutokaupassa tarjoamista voimalaitoksista tuli myös valituiksi. 195 MW Fortumin "vanhasta" kapasiteetista (kokonaisuudessaan 2 214 MW) ei tullut valituksi ja sille Fortum hankki nk. forced mode -statuksen ja tulee saamaan maksun myös tästä kapasiteetista.

Vuonna 2014 Venäjän hallitus hyväksyi Venäjän energiaministeriön lämpöreformisuunnitelman, joka toteutuessaan vapauttaa lämpömarkkinat vuoteen 2020 mennessä ja joillain alueilla vuoteen 2023 mennessä. Venäjän hallitus toimitti toukokuussa 2016 alustavan lakiesityksen lämpöreformista Venäjän duumalle. Ennen tiettyjen pilottialueiden käyttöönottoa laki vaatii alueellisten ja paikallisten viranomaisten hyväksynnän. Lain käsittely duumassa alkaa vuoden 2016 viimeisellä neljänneksellä.

Fortumin tavoitteena on saavuttaa Russia-segmentin liikevoittotavoitetaso (EBIT), 18,2 miljardia ruplaa, vuosien 2017-2018 aikana. Segmentin tulokseen vaikuttaa sähkön kysyntä Venäjällä, kaasun hintakehitys ja muun sääntelyn kehittyminen. Taloudelliset pakotteet, valuuttakriisi, öljyn hinta ja inflaation äkillinen voimistuminen ovat vaikuttaneet yleiseen kysyntätilanteeseen. Tästä johtuen kaasun ja sähkön hinnat eivät ole kehittyneet suotuisasti ja odotetusti. Fortum arvioi kaasun hinnan nousevan Venäjällä 3,6 % vuonna 2016, mikä on vähemmän kuin aikaisemmin arvioitu 4,9 %. Muutos johtuu siitä, että kaasutariffien indeksikorotuksia ei ole odotettavissa vuonna 2016.

Valuuttakurssimuutoksista johtuen euromääräinen tulostaso vaihtelee. Muiden kuin euroissa raportoivien tytäryhtiöiden tuloslaskelmat muunnetaan euromääräisiksi käyttämällä keskimääräisiä valuuttakursseja. Segmentin tulos vaihtelee kausittain myös lämpöliiketoiminnan luonteesta johtuen; ensimmäinen ja viimeinen neljännes ovat selvästi vahvimmat.

Joulukuussa 2014 Fortum, Gazprom Energoholding LLC ja Rosatom State Corporation allekirjoittivat pöytäkirjan aloittaakseen TGC-1:n omistusrakenteen uudelleenjärjestelyn Venäjällä. Keskusteluissa ei vielä ole päästy tuloksiin. Aikataulua ei ole mahdollista arvioida.

Käyttöomaisuusinvestoinnit ja divestoinnit

Fortum arvioi jatkuvien toimintojen investointien ilman yritysostoja olevan noin 650 miljoonaa euroa vuonna 2016. Vuosittaisten kunnossapitoinvestointien arvioidaan vuonna 2016 olevan noin 300-350 miljoonaa euroa eli alle poistojen tason.

Verotus

Fortumin vuoden 2016 veroasteeksi arvioidaan 19–21 %, kun osakkuus- ja yhteisyritysten tulosta, verovapaita myyntivoittoja ja kertaluonteisia eriä ei oteta huomioon.

Suojaukset

Syyskuun 2016 lopussa noin 80 % Generation-segmentin arvioidusta sähkön tukkumyynnistä Pohjoismaissa oli suojattu hintaan 29 euroa/MWh loppuvuodelle 2016. Vastaavat luvut vuodelle 2017 olivat noin 50 % hintaan 28 euroa/MWh ja vuodelle 2018 noin 30 % hintaan 25 euroa/MWh.

Raportoidut suojausasteet voivat vaihdella huomattavasti Fortumin sähköjohdannaismarkkinoilla tekemien toimenpiteiden mukaan. Suojaukset tehdään pääasiassa johdannaisopimuksilla, joista suurin osa on Nasdaq Commodities'in termiinejä.

Osingonmaksu

Fortumin Yhtiökokous päätti, että Fortum Oyj maksaa vuodelta 2015 osinkona 1,10 euroa osaketta kohti.

Osingon täsmäytyspäivä oli 7.4.2016, ja osingon maksupäivä oli 14.4.2016.

Espoo, 24. lokakuuta 2016

*Fortum Oyj
Hallitus*

Lisätietoja:

Pekka Lundmark, toimitusjohtaja, puh. 010 452 4112

Timo Karttinen, talousjohtaja, puh 010 453 6555

Sijoittajasuhteet ja talousviestintä, Sophie Jolly, puh. 010 453 2552, Rauno Tiihonen, puh. 010 453 6150, Marja Mäkinen, puh. 010 452 3338, Måns Holmberg 010 452 1111 and investors@fortum.com

Media, Corporate Press Officer, Pauliina Vuosio, puh. 050 453 2383

Tiivistetty osavuosisikatsaus on laadittu EU:ssa hyväksytyn IAS (International Accounting Standards) 34 Osavuosisikatsaukset-standardin mukaisesti. Osavuosisikatsaus on tilintarkastamaton.

Tapahtumakalenteri 2017

- Tilinpäätöstiedote 2016 julkaistaan 2.2.2017 noin klo 9.00.
- Tammi-maaliskuun osavuosikatsaus 27.4.2017 noin klo 9.00
- Tammi-kesäkuun puolivuositiedote 20.7.2017 noin klo 9.00
- Tammi-syyskuun osavuosikatsaus 26.10.2017 noin klo 9.00

Fortumin vuoden 2016 tilinpäätös ja toimintakertomus julkaistaan viimeistään viikolla 10.

Fortumin varsinainen yhtiökokous on suunniteltu pidettäväksi 4.4.2017 ja mahdolliseen osingonjakoon liittyvät päivämäärät ovat:

- osingon irtoamispäivä 5.4.2017
- osingon täsmäytyspäivä 6.4.2017
- osingon maksupäivä 13.4.2017

Pääomamarkkinapäivä 2016:

Fortumin Pääomamarkkinapäivä pidetään 16.11.2016 Fortumin pääkonttorissa, Keilaniementie 1, Espoo. Kutsu on nähtävissä yhtiön verkkosivuilla www.fortum.com/sijoittajille.

Jakelu:

Nasdaq Helsinki
Keskeiset tiedotusvälineet
www.fortum.com/fi

Osavuositiedotukseen liittyvää lisätietoa vuosineljänneksitaulukot mukaan lukien löytyvät Fortumin verkkosivuilta www.fortum.com/sijoittajat.

Lyhennetty konsernin tuloslaskelma

milj. euroa	Liite	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Jatkuvat toiminnot:							
Liikevaihto	4, 9	732	661	2 489	2 495	3 459	3 453
Muut tuotot		8	10	27	29	38	36
Materiaalit ja palvelut		-394	-312	-1 230	-1 108	-1 515	-1 637
Henkilöstökulut		-75	-80	-235	-256	-351	-330
Poistot	4,12,13	-93	-83	-264	-254	-346	-356
Muut kulut		-119	-116	-331	-341	-477	-467
Vertailukelpoinen liikevoitto	4	58	79	455	565	808	698
Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät		-65	-761	-25	-752	-958	-231
Liikevoitto	4	-6	-682	430	-188	-150	468
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	4, 14	11	-95	116	-15	20	151
Korkokulut		-38	-52	-132	-156	-203	-179
Korkotuotot		7	12	23	41	51	33
Johdannaisten käyvän arvon muutokset		-2	-2	0	-14	-18	-4
Muut rahoituserät - netto		-12	0	-26	6	-4	-36
Rahoitustuotot ja -kulut		-44	-42	-135	-123	-175	-187
Voitto ennen veroja		-40	-818	411	-325	-305	431
Tuloverot	10	9	160	-54	80	78	-56
Jatkuvien toimintojen kauden voitto		-31	-659	357	-246	-228	375
Lopetettujen toimintojen kauden voitto	7	-	-	-	4 369	4 369	-
Kauden voitto		-31	-659	357	4 123	4 142	376
Jakautuminen:							
Emoyhtiön omistajille		-31	-654	352	4 124	4 138	366
Määräysvallattomille omistajille		0	-5	6	-1	4	11
		-31	-659	357	4 123	4 142	376
Emoyhtiön omistajille kuuluvasta konsernin voitosta laskettu osakekohtainen tulos (euroa per osake)							
Fortum yhteensä		-0,03	-0,74	0,40	4,64	4,66	0,41
Jatkuvat toiminnot		-0,03	-0,74	0,40	-0,28	-0,26	0,41
Lopetetut toiminnot	7	-	-	-	4,92	4,92	-

Laimennetut osakekohtaiset tulokset ovat samat kuin normaalit osakekohtaiset tulokset yllä, koska Fortumilla ei tällä hetkellä ole ulkona olevia laimentavia instrumentteja.

milj. euroa	Liite	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Vertailukelpoinen liikevoitto		58	79	455	565	808	698
Arvonalentumiset	4	0	-784	0	-799	-918	-119
Myyntivoitot ja muut	4, 8	-10	14	36	21	22	37
Tulevaisuuden kassavirtoja suojaavien johdannaisten käyvän arvon muutokset	4	-57	5	-64	16	-78	-158
Ydinjätehuolto-rahastoon liittyvä oikaisu	4	2	3	3	9	16	10
Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät		-65	-761	-25	-752	-958	-231
Liikevoitto		-6	-682	430	-188	-150	468

OKG AB:n ylimääräisen yhtiökokouksen päätös lokakuussa 2015 sulkea Oskarshamnin 1- ja 2-ydinvoimayksiköt Ruotsissa vaikutti emoyhtiön omistajille kuuluvaan vuoden 2015 kolmannen neljänneksen tulokseen -710 miljoonaa euroa (2015: -729) ja se on kirjattu usealle tuloslaskelman riville. Pääosa vaikutuksesta sisältyy erään Arvonalentumiset, joka raportoidaan osana Vertailukelpoisuuteen vaikuttavia eriä. Katso lisätietoja liitetiedosta 6 Arvonalentumiset.

Distribution segmentti on esitetty lopetettuna toimintona IFRS 5 mukaisesti vuonna 2015. Katso lisätietoja liitetiedosta 7 Lopetetut toiminnot.

Lyhennetty konsernin laaja tuloslaskelma

milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Kauden voitto	-31	-659	357	4 123	4 142	376
Muut laajan tuloksen erät						
Erät, jotka siirretään tai saatetaan myöhemmin siirtää tulosvaikutteisiksi:						
Kassavirran suojaukset						
Käyvän arvon muutokset	-58	46	-99	94	124	-69
Siirrot tuloslaskelmaan	-29	-13	-77	-40	-48	-85
Siirrot vaihto-omaisuuteen/aineellisiin hyödykkeisiin	-1	-2	-8	-5	-6	-9
Laskennalliset verot	19	-7	39	-11	-14	36
Nettosijoitusten suojaus						
Käyvän arvon muutokset	25	36	34	-12	-8	38
Laskennalliset verot	-5	-8	-7	2	2	-7
Muuntoerot	-50	-536	78	-104	-191	-9
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten muista laajan tuloksen eristä	-2	0	-12	3	3	-12
Muut muutokset	0	0	-1	3	3	-1
	-103	-484	-52	-70	-135	-117
Erät, joita ei myöhemmin tulla siirtämään tulosvaikutteisiksi:						
Vakuutusmatemaattiset voitot/tappiot	-24	43	-23	43	76	10
Vakuutusmatemaattiset voitot/tappiot osakkuus- ja yhteisyrityksissä	-2	3	7	0	0	7
	-25	46	-16	43	76	17
Jatkuvien toimintojen muut laajan tuloksen erät, laskennallisten verojen jälkeen	-128	-438	-68	-27	-59	-100
Lopetettujen toimintojen muut laajan tuloksen erät, laskennallisten verojen jälkeen	-	-	-	0	0	-
Laaja tulos yhteensä	-159	-1 096	290	4 096	4 082	276
Laajan tuloksen jakautuminen						
Emoyhtiön omistajille	-159	-1 086	281	4 097	4 081	265
Määräysvallattomille omistajille	0	-10	9	-1	1	11
	-159	-1 096	290	4 096	4 082	276

Lyhennetty konsernin tase

milj. euroa	Liite	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
VARAT				
Pitkäaikaiset varat				
Aineettomat hyödykkeet	12	432	232	222
Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet	13	9 563	8 764	8 710
Osuudet osakkuus- ja yhteisyrityksissä	4, 14	2 042	1 918	1 959
Osuus valtion ydinjätehuoltorahastosta	17	836	798	810
Muut pitkäaikaiset sijoitukset		105	74	93
Laskennalliset verosaamiset		66	119	80
Johdannaisinstrumentit	5	467	515	509
Pitkäaikaiset korolliset saamiset	15	933	943	773
Pitkäaikaiset varat yhteensä		14 445	13 362	13 157
Lyhytaikaiset varat				
Vaihto-omaisuus		241	258	231
Johdannaisinstrumentit	5	146	374	355
Lyhytaikaiset korolliset saamiset	15	423	1	0
Verosaamiset		261	181	124
Myyntisaamiset ja muut saamiset		501	392	698
Talletukset ja arvopaperit (eräänntyminen yli kolme kuukautta)		3 561	5 642	4 913
Rahat ja pankkisaamiset		1 762	2 390	3 289
Likvidit varat	16	5 322	8 032	8 202
Lyhytaikaiset varat yhteensä		6 894	9 238	9 610
Varat yhteensä		21 338	22 599	22 767
OMA PÄÄOMA				
Emoyhtiön omistajille kuuluva oma pääoma				
Osakepääoma		3 046	3 046	3 046
Ylikurssirahasto		73	73	73
Kertyneet voittovarot		9 965	10 573	10 507
Muut oman pääoman erät		16	114	168
Yhteensä		13 100	13 806	13 794
Määräysvallattomat omistajat		78	67	69
Oma pääoma yhteensä		13 178	13 873	13 863
VIERAS PÄÄOMA				
Pitkäaikainen vieras pääoma				
Korollinen pitkäaikainen vieras pääoma	16	4 515	5 010	4 965
Johdannaisinstrumentit	5	263	258	290
Laskennalliset verovelat		561	546	483
Ydinvoimaan liittyvät varaukset	17	836	798	810
Muut varaukset	18	117	13	81
Eläkevelvoitteet		95	107	65
Muu pitkäaikainen vieras pääoma		170	158	168
Pitkäaikainen vieras pääoma yhteensä		6 556	6 890	6 863
Lyhytaikainen vieras pääoma				
Korollinen lyhytaikainen vieras pääoma	16	670	1 086	1 042
Johdannaisinstrumentit	5	314	123	121
Ostovelat ja muu lyhytaikainen vieras pääoma		621	627	879
Lyhytaikainen vieras pääoma yhteensä		1 605	1 836	2 042
Vieras pääoma yhteensä		8 161	8 726	8 904
Oma pääoma ja vieras pääoma yhteensä		21 338	22 599	22 767

Lyhennetty laskelma konsernin oman pääoman muutoksista

milj. euroa	Osake- pääoma	Ylikurssi- rahasto	Kertyneet voittovarot		Muut oman pääoman erät			Emo- yhtiön omistajat	Määräys- vallat- tomat omistajat	Oma pääoma yhteensä
			Kertyneet voitto- varat	Muunto- erot	Kassavirta- suojauskset	Muut laajan tuloksen erät	Muut laajan tuloksen erät osakkuus- ja yhteis- yrityksissä			
Oma pääoma 31.12.2015	3 046	73	12 663	-2 156	74	67	27	13 794	69	13 863
Kauden tulos			352					352	6	357
Muuntoerot				80	-3	1	-3	75	4	78
Kauden muut laajan tuloksen erät			1		-144	3	-5	-146		-146
Laaja tulos yhteensä			353	80	-147	3	-8	281	9	290
Osingonjako			-977					-977		-977
Muut			3					3	-1	2
Oma pääoma 30.9.2016	3 046	73	12 041	-2 076	-74	71	19	13 100	78	13 178
Oma pääoma 31.12.2014	3 046	73	9 676	-1 968	19	-5	22	10 864	71	10 935
Kauden tulos			4 124					4 124	-1	4 123
Muuntoerot				-104	0	0	0	-104	0	-104
Kauden muut laajan tuloksen erät			1		38	36	2	78		78
Laaja tulos yhteensä			4 125	-104	38	36	3	4 097	-1	4 096
Osingonjako			-1 155					-1 155		-1 155
Muut			-1					-1	-2	-3
Oma pääoma 30.9.2015	3 046	73	12 645	-2 072	58	31	25	13 806	67	13 873
Oma pääoma 31.12.2014	3 046	73	9 676	-1 968	19	-5	22	10 864	71	10 935
Kauden tulos			4 138					4 138	4	4 142
Muuntoerot				-189	-1	-1	2	-188	-3	-191
Kauden muut laajan tuloksen erät			0		55	73	3	132		132
Laaja tulos yhteensä			4 139	-189	54	72	5	4 081	1	4 082
Osingonjako			-1 155					-1 155		-1 155
Muut			3					3	-2	1
Oma pääoma 31.12.2015	3 046	73	12 663	-2 156	74	67	27	13 794	69	13 863

Muuntoerot

Muuntoerot vaikuttivat emoyhtiön omistajille kuuluvaan osuuteen omasta pääomasta 75 miljoonaa euroa vuoden 2016 kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana (I-III/2015: -104) johtuen pääosin Venäjän ruplan ja Ruotsin kruunun vaikutuksesta. Osa tästä translaatiopositivista on suojattu ja suojaustuloksen kurssivaikutus, 39 miljoonaa euroa (I-III/2015: 2), sisältyy muihin laajan tuloksen eriin.

Ulkomaisten tytäryritysten tilinpäätöstiedot muunnetaan euroiksi käyttäen tuloslaskelman osalta keskikurssia ja taseen osalta tilinpäätöspäivän kurssia. Kurssiero, joka syntyy muunnosta euroiksi, kirjataan omaan pääomaan. Katso lisätietoja käytetyistä kursseista liitetiedosta 2 Laadintaperiaatteet.

Kassavirtasuojauskset

Emoyhtiön omistajille kuuluva osuus kassavirtasuojausten käyvän arvon muutoksista oli -147 miljoonaa euroa vuoden 2016 kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana (I-III/2015: 38), ja se liittyi lähinnä sähkön hinnan kassavirtasuojaamiseen, johon sovelletaan suojauslaskentaa. Kun sähkön hinta on alhaisempi/korkeampi kuin suojaushinta, vaikutus omaan pääomaan on positiivinen/negatiivinen.

Osingonjako

Vuoden 2015 osingonjaosta päätettiin yhtiökokouksessa 5.4.2016. Lisätietoja liitetiedossa 11 Osakekohtainen osinko.

Lyhennetty konsernin rahavirtalaskelma

milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Liiketoiminnan rahavirta						
Jatkuvien toimintojen kauden voitto	-31	-659	357	-246	-228	375
Oikaisuerät:						
Tuloverot	-9	-160	54	-80	-78	56
Rahoitustuotot ja -kulut	44	42	135	123	175	187
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	-11	95	-116	15	-20	-151
Poistot	93	83	264	254	346	356
Liikevoitto ennen poistoja (Käyttökate)	87	-599	694	66	196	824
Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät	65	761	25	752	958	231
Tuotantokapasiteettia koskeviin ehtoihin liittyvän varauksen purun nettovaikutus	0	0	-2	-32	-52	-22
Vertailukelpoinen käyttökate	151	163	717	787	1 102	1 032
Muut tuotot ja kulut, joihin ei liity maksua	-27	1	-61	-17	-15	-59
Maksetut transaktiokulut	-12	0	-12	0	0	-12
Saadut korot	8	10	31	38	52	45
Maksetut korot	-20	-34	-187	-230	-263	-220
Saadut osingot	4	3	54	52	52	54
Toteutuneet kurssierot	-16	46	112	249	292	155
Muut nettorahoituskulut	-3	10	-5	33	43	5
Maksetut välittömät verot	-11	-38	-211	-75	-65	-201
Rahavirta ennen käyttö pääoman muutosta	74	161	437	836	1 199	800
Käyttö pääoman muutos	26	-10	34	60	29	3
Jatkuvien toimintojen liiketoiminnan rahavirta	101	151	471	896	1 228	803
Lopetettujen toimintojen liiketoiminnan rahavirta	-	-	-	154	154	-
Liiketoiminnan rahavirta yhteensä	101	151	471	1 050	1 381	802
Investointien rahavirta						
Investoinnit käyttöomaisuuteen	-124	-138	-367	-347	-527	-547
Hankitut osakkeet	-553	-1	-666	-6	-43	-703
Käyttöomaisuuden myynnit	1	16	7	26	28	9
Myydyt osakkeet	0	0	39	27	27	39
Osakaslainat osakkuusyrityksille ja yhteisyrityksille	-6	53	-74	301	481	106
Muutos muissa korollisissa saamisissa	-117	0	-378	-1	-1	-378
Jatkuvien toimintojen investointien rahavirta	-798	-69	-1 439	0	-35	-1 474
Lopetettujen toimintojen investointien rahavirta	-	-	-	6 303	6 303	-
Investointien rahavirta yhteensä	-798	-69	-1 439	6 303	6 268	-1 474
Rahavirta ennen rahoitusta	-697	82	-968	7 353	7 650	-671
Rahoituksen rahavirta						
Pitkäaikaisten lainojen nostot	0	1	27	38	37	26
Pitkäaikaisten lainojen lyhennykset	-90	-717	-899	-881	-956	-974
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-35	74	-63	-38	-84	-109
Osingonjako emoyhtiön omistajille	0	0	-977	-1 155	-1 155	-977
Muut rahoituserät	-2	0	-8	0	-2	-10
Jatkuvien toimintojen rahoituksen rahavirta	-127	-641	-1 919	-2 035	-2 160	-2 044
Lopetettujen toimintojen rahoituksen rahavirta	-	-	-	0	0	-
Rahoituksen rahavirta yhteensä	-127	-641	-1 919	-2 035	-2 160	-2 044
Laskelman mukainen likvidien varojen muutos	-825	-560	-2 887	5 318	5 490	-2 715
Likvidit varat kauden alussa	6 150	8 612	8 202	2 766	2 766	8 032
Valuuttakurssierot likvideissä varoissa	-2	-20	8	-52	-54	6
Likvidit varat kauden lopussa	5 322	8 032	5 322	8 032	8 202	5 322

Toteutuneet kurssierot

Toteutuneet kurssierot aiheutuivat pääasiassa Fortumin venäläisten ja ruotsalaisten tytäryritysten rahoituksesta sekä siitä, että konsernin ulkoinen rahoitus on pääasiassa euroissa. Toteutuneet kurssierot johtuvat näiden konsernin sisäisiä lainoja suojaavien valuuttatermiinien jatkamisesta ja siitä, että suurin osa näistä termeistä eräännyy 12 kk sisällä.

Rahavirtalaskelman lisätietoja (jatkuvat toiminnot)

Käyttöpääoman muutos

milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Korottomien saamisten muutos, vähennys(+)/lisäys(-)	35	24	269	199	-121	-51
Vaihto-omaisuuden muutos, vähennys(+)/lisäys(-)	7	8	3	0	24	27
Korottomien velkojen muutos, vähennys(-)/lisäys(+)	-15	-42	-239	-139	126	26
Yhteensä	26	-10	34	60	29	3

Maksetut käyttöomaisuusinvestoinnit

milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Bruttoinvestoinnit käyttöomaisuuteen	141	170	356	385	582	553
Muutokset maksamattomissa investoinneissa, vähennys(+)/lisäys(-)	-14	-21	21	-3	-11	13
Vieraan pääoman menot	-4	-11	-10	-35	-44	-19
Yhteensä	124	138	367	347	527	547

Käyttöomaisuusinvestoinnit aineettomiin ja aineellisiin käyttöomaisuushyödykkeisiin vuoden 2016 kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana olivat 356 miljoonaa euroa (I-III/2015: 385). Maksetut käyttöomaisuusinvestoinnit, 367 miljoonaa euroa (I-III/2015: 347), sisältävät aikaisemmalta vuodelta maksamattomia investointeja, toisin sanoen investointeihin liittyvien ostovelkojen muutosta määrältään 21 miljoonaa euroa (I-III/2015: -3) mutta ei aktivoituja vieraan pääoman menoja määrältään -10 miljoonaa euroa (I-III/2015: -35). Aktivoituiden vieraan pääoman menot on esitetty maksetuissa korkoissa.

Hankitut osakkeet rahavirtalaskelmassa

Osakehankintojen nettovaikutus oli vuoden 2016 kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana 667 miljoonaa euroa (I-III/2015: 6) sisältäen pääasiassa Ekokem Oyj:n osakehankinnan, 550 miljoonaa euroa, ja Grupa DUON S.A.:n osakehankinnan, 98 miljoonaa euroa. Katso lisätietoja liitetiedosta 8 Yrityshankinnat ja -myynnit.

Myydyt osakkeet rahavirtalaskelmassa

milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Myydyt tytäryritysosakkeet pl. myytyjen yritysten rahavarat	0	0	6	0	0	6
Myydyt osakkuusyrittösakkeet	0	0	34	27	27	34
Yhteensä	0	0	39	27	27	39

Osakkeiden bruttodivestoinnit, 158 miljoonaa euroa (I-III/2015: 27), sisältää vielä saamatta olevan tytäryhtiösakkeiden myyntihinnan 121 miljoonaa euroa (I-III/2015: 0) liittyen OOO Tobolsk CHP:n osakkeiden myyntiin. Katso lisätietoja liitetiedosta 15 Korolliset saamiset.

Nettovelan muutokset, Fortum yhteensä

milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Nettovelka kauden alussa	-934	-1 846	-2 195	4 217	4 217	-1 936
Muuntoerot	-22	-24	-70	54	89	-35
Käyttökate	87	-599	694	4 510	4 640	824
Muut tuotot ja kulut, joihin ei liity maksua sekä maksetut rahoituskulut ja verot	-12	759	-257	-3 563	-3 330	-24
Käyttöpääoman muutos	26	-10	34	103	71	2
Käyttöomaisuusinvestoinnit	-124	-138	-367	-413	-592	-546
Yrityshankinnat	-553	-1	-666	-6	-43	-703
Yritys- ja käyttöomaisuusmyynnit	1	17	47	6 215	6 217	49
Tulot myytyjen yhtiöiden korollisista saamisista	0	0	0	207	207	0
Osakslainat osakkuusyrityksille	-6	53	-74	301	481	106
Muutos muissa korollisissa saamisissa	-117	0	-378	-1	-1	-378
Osingot	0	0	-977	-1 155	-1 155	-977
Muut rahoitustoiminnot	-2	0	-8	0	-2	-10
Nettorahavirta (- nettovelan kasvu)	-699	82	-1 953	6 199	6 493	-1 659
Joukkovelkakirjojen käypien arvojen muutos, arvostus jaksotettuun hankintamenoön, hankitut tytäryhtiölainat ja muut muutokset	120	16	176	-8	-8	176
Nettovelka kauden lopussa	-137	-1 936	-137	-1 936	-2 195	-137

Pääomarakenne

Fortumin tavoitteena on varovainen ja tehokas pääomarakenne, joka samalla mahdollistaa strategian toteuttamisen. Vahva tase ja joustava pääomarakenne ovat prioriteetteja. Fortum valvoo pääomarakennettaan perustuen Vertailukelpoinen nettovelka/käyttökate (EBITDA) -tunnuslukuun. Nettovelka lasketaan korollisten velkojen ja likvidien varojen erotuksena vähentämättä korollisia saamisista, määrältään 1 356 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 773). Käyttökate (EBITDA) lasketaan lisäämällä poistot liikevoittoon. Vertailukelpoinen käyttökate lasketaan vähentämällä vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät ja tuotantokapasiteettia koskeviin ehtoihin liittyvän varauksen purun nettovaikutus. Fortumin vertailukelpoinen nettovelka/käyttökate -tavoitesuhde on noin 2,5.

Vertailukelpoinen nettovelka/käyttökate tunnusluku, Fortum yhteensä

milj. euroa	Edelliset 12kk	2015
Korolliset velat	5 185	6 007
Vähennetään: Likvidit varat	5 322	8 202
Nettovelka	-137	-2 195
Liikevoitto	468	4 245
Lisätään: Poistot	356	395
Käyttökate	824	4 640
Vähennetään: Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät	-230	3 323
Vähennetään: Tuotantokapasiteettia koskeviin ehtoihin liittyvän varauksen purun nettovaikutus	21	52
Vertailukelpoinen käyttökate	1 033	1 265
Vertailukelpoinen nettovelka/käyttökate	-0,1	-1,7

Tunnusluvut

Tunnuslukujen laskentakaavat ovat esitetty liitetiedossa 25.

	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015	Edelliset 12kk
Vertailukelpoinen käyttökate, Fortum yhteensä, milj. euroa	717	950	1 265	1 033
Jatkuvien toimintojen vertailukelpoinen käyttökate, milj. euroa	717	787	1 102	1 033
Tulos/osake (laimentamaton), Fortum yhteensä, euroa	0,40	4,64	4,66	0,41
Jatkuvien toimintojen tulos/osake (laimentamaton), euroa	0,40	-0,28	-0,26	0,41
Lopetettujen toimintojen tulos/osake (laimentamaton), euroa	-	4,92	4,92	-
Sijoitettu pääoma, milj. euroa	18 362	19 969	19 870	
Korollinen nettovelka, milj. euroa	-137	-1 936	-2 195	
Käyttöomaisuus- ja bruttoinvestoinnit osakkeisiin, Fortum yhteensä, milj. euroa	1 172	435	669	1 406
Käyttöomaisuusinvestoinnit, Fortum yhteensä, milj. euroa	356	429	626	553
Jatkuvien toimintojen käyttöomaisuus- ja bruttoinvestoinnit osakkeisiin, milj. euroa	1 172	391	625	1 406
Jatkuvien toimintojen käyttöomaisuusinvestoinnit, milj. euroa	356	385	582	553
Sijoitetun pääoman tuotto, Fortum yhteensä, % ¹⁾	3,9	23,5	22,7	3,2
Oman pääoman tuotto, Fortum yhteensä, % ¹⁾	3,6	34,8	33,4	2,8
Vertailukelpoinen nettovelka/käyttökate, Fortum yhteensä ¹⁾	-0,1	-1,5	-1,7	-0,1
Korkokate, Fortum yhteensä	3,9	36,2	27,6	3,2
Korkokate sisältäen aktivoitua vieraan pääoman menot, Fortum yhteensä	3,6	27,8	21,5	2,8
Rahavirta ennen käyttöomaisuuden muutosta/korollinen nettovelka, Fortum yhteensä, % ¹⁾	-397,1	-60,9	-59,7	-582,3
Velkaantumisaste, %	-1	-14	-16	
Oma pääoma/osake, euroa	14,75	15,54	15,53	
Omavaraisuusaste, %	62	61	61	
Jatkuvien toimintojen henkilöstön lukumäärä	8 185	7 942	7 835	
Jatkuvien toimintojen henkilöstö keskimäärin	7 959	8 053	8 009	
Osakkeiden lukumäärä keskimäärin, 1 000 osaketta	888 367	888 367	888 367	
Laimennettu osakkeiden keskimääräinen lukumäärä, 1 000 osaketta	888 367	888 367	888 367	
Rekisteröityjen osakkeiden lukumäärä, 1 000 osaketta	888 367	888 367	888 367	

1) Tiedot vuosineljänneksittäin on muunnettu vuositasolle lukuun ottamatta vertailukelpoisuuteen vaikuttavia eriä.

Konsernin lyhennetyt osavuositiedot

1. Laadintaperusta

Konsernin lyhennetty osavuositiedot on laadittu EU:ssa käytössä olevaa kansainvälistä (IAS) 34 Osavuositiedot -standardia noudattaen. Osavuositiedosta tulee lukea yhdessä vuoden 2015 konsernitilinpäätöksen kanssa.

Osavuositiedoksessa esitetyt luvut on pyöristetty, joten yksittäisten esitettyjen lukujen yhteenlaskettu summa voi poiketa esitetystä summaluvusta. Tunnusluvut on laskettu käyttäen tarkkoja arvoja.

2. Laadintaperiaatteet

Noudatetut laadinta- ja esittämisperiaatteet ovat yhtenevät konsernitilinpäätöksessä 2015 noudatettujen periaatteiden ja esitystavan kanssa.

Kauden lopun valuuttakurssit perustuvat Euroopan keskuspankin julkaisemiin tilinpäätöshetken kursseihin. Keskimääräinen valuuttakurssi on laskettu kunkin kuukauden lopun Euroopan keskuspankin kurssien ja edellisen vuoden viimeisen päivän kurssien keskiarvona. Keskeisimmät Fortum-konsernissa käytetyt kurssit ovat:

Keskimääräinen valuuttakurssi	1-9/2016	1-6/2016	1-3/2016	1-12/2015	1-9/2015	1-6/2015	1-3/2015
Ruotsi (SEK)	9,3673	9,2813	9,2713	9,3414	9,3656	9,3260	9,3534
Norja (NOK)	9,3614	9,4060	9,5016	8,9953	8,8749	8,6949	8,7883
Puola (PLN)	4,3570	4,3621	4,3289	4,1909	4,1682	4,1521	4,1796
Venäjä (RUB)	75,8412	77,2497	80,6173	69,0427	67,6327	65,9096	70,9755

Kauden lopun valuuttakurssi	30.9.2016	30.6.2016	31.3.2016	31.12.2015	31.9.2015	30.6.2015	31.3.2015
Ruotsi (SEK)	9,6210	9,4242	9,2253	9,1895	9,4083	9,2150	9,2901
Norja (NOK)	9,9865	9,3008	9,4145	9,6030	9,5245	8,7910	8,7035
Puola (PLN)	4,3192	4,4362	4,2576	4,2639	4,2448	4,1911	4,0854
Venäjä (RUB)	70,5140	71,5200	76,3051	80,6736	73,2416	62,3550	62,4400

3. Kriittiset tilinpäätösarvot ja harkinnat

Osavuositiedot on laadittu edellyttäen, että yhtiön johto tekee arvioita ja oletuksia, jotka vaikuttavat raportoitujen varojen ja velkojen sekä tuottojen ja kulujen määrään. Toteutuneet erät saattavat olla erilaisia näihin arvioihin verrattuna. Varausten kirjaaminen olemassa olevista velvoitteista edellyttää johdon parasta arviota menoista, joita olemassa olevan velvoitteen täyttäminen edellyttää raportointikauden päättymispäivänä.

Tämän osavuositiedot on laadittu yhteydessä johdon tekemät merkittävät konsernin laadintaperiaatteisiin ja keskeisiin epävarmuustekijöihin liittyneet arviot ovat samoja, joita sovellettiin konsernitilinpäätöksessä 2015.

4. Tiedot segmenteittäin

Fortum uudisti liiketoimintarakenteensa 1.4.2016 alkaen. Vuoden 2016 toisesta neljänneksestä lähtien raportoitavat segmentit ovat Generation (pääosin entinen Power and Technology), City Solutions (pääosin entinen Heat, Electricity Sales and Solutions), Russia ja Muut, jonka alla raportoidaan kehitysyksiköt M&A and Solar & Wind Development ja Technology and New Ventures sekä konsernitoiminnot. Muutoksen taloudellinen vaikutus on pieni, joten vuoden 2015 vertailutietoja ei ole muutettu takautuvasti. Segmenttitiedot vuoden 2016 ensimmäisen neljänneksen osalta uuden rakenteen mukaisesti julkaistaan Fortumin englanninkielisellä internetisivustolla sijoittajaosion kohdassa Quarterly information.

Fortumin segmenttitiedoissa esitetään taloudelliset tunnusluvut, joita käytetään taloudellisessa tavoiteasetannassa, ennustamisessa, johdon tuloskehityksen seurannassa sekä resurssien allokoimisessa konsernin suoritusjohtamisprosessissa. Näitä tunnuslukuja, kuten Vertailukelpoista liikevoittoa ja Vertailukelpoista sidotun pääoman tuottoa, on käytetty johdonmukaisesti vuodesta 2005 alkaen. Katso lisätietoja liitetiedosta 25 Tunnuslukujen laskentakaavat.

Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät esitetään erikseen Fortumin tuloslaskelmalla, jotta liiketoiminnan tuloksen vertailu esitettävän kauden ja aiempien kausien välillä helpottuisi. Erät sisältävät kirjanpitovaikutuksia IFRS:n mukaisista arvostuksista, joka eivät johdu liiketoiminnan tuloksesta. Tällaisiin eriin kuuluvat käyvän arvon muutokset johtuen suojauslaskennan ulkopuolelle IAS 39 -standardin mukaisesti jäävistä tulevia kassavirtoja suojaavista rahoitusinstrumenteista sekä kirjanpitovaikutuksen siitä, että taseen saamiin kirjattu Fortumin osuus Valtion ydinjätehuolto-rahastosta ei voi ylittää vastaavaa varausta IFRIC 5 tulkinnan mukaisesti.

Liiketoimintojen tulosta ei voi vertailla eri raportointikausien välillä huomioimatta kertaluonteisia erä, kuten käyttömajaisuuden myyntivoittoa, olennaiset arvonalentumisiin liittyviä erä sekä yrityshankintojen transaktiokuluja. Tämän vuoksi edellä kuvatut erät on käsitelty vertailukelpoisuuteen vaikuttavina erinä. Ennen vuotta 2015 Fortum ei ole esittänyt arvonalentumisia vertailukelpoisuuteen vaikuttavissa erissä, koska näillä ei ole ollut merkittävää vaikutusta segmenttitietoihin. Tilikaudella 2015 tällaiset erät on esitetty vertailukelpoisuuteen vaikuttavissa erissä, sillä arvonalentumisilla on ollut tilikaudella olennainen vaikutus. Vuodesta 2016 lähtien yrityshankinnoista johtuvat transaktiokulut sisällytetään Myyntivoitot ja muut -erään Vertailukelpoisuuteen vaikuttavissa erissä. Uudistetun IFRS 3:n mukaisesti transaktiokulut sisällytetään tuloslaskelmaan, mutta Fortumilla ei ole ollut tällaisia kuluja vuonna 2009 uudistetun standardin implementoinnin jälkeen.

Fortumin liiketoiminnan kausiluonteisuudesta johtuen vertailukelpoinen liikevoitto on yleensä suurempi vuoden ensimmäisellä ja viimeisellä neljänneksellä. Taulukoiden otsikoissa "Edelliset 12 kk" kuvaa raportointihetkeä edeltäviä 12 kuukauden lukuja.

Sähkösiirtoliiketoiminta on esitetty lopetettuna toimintona vuoden 2015 ensimmäisestä osavuositiedotuksesta eteenpäin. Lopetetut toiminnot on esitetty yhdellä rivillä. Tässä liitetiedossa esitetyt segmenttitiedot liittyvät vain Fortumin jatkuviin toimintoihin eivätkä siten pidä sisällään lopetettujen toimintojen tulosta. Lopetettujen toimintojen tulos on esitetty liitetiedossa 7 Lopetetut toiminnot.

Segmenttitiedot vuosineljänneksittäin		Generation ¹⁾		City Solutions ¹⁾		Russia		Muut		Yhteensä	
milj. euroa	Liite	III/2016	III/2015	III/2016	III/2015	III/2016	III/2015	III/2016	III/2015	III/2016	III/2015
Tuloslaskelman tiedot segmenteittäin											
Ulkoinen liikevaihto		372	363	239	190	175	154	12	11	797	718
Sisäinen liikevaihto		0	14	-2	-5	0	0	17	17	15	26
Nord Pool netotus ²⁾										-66	-57
Eliminoinnit ²⁾										-15	-26
Liikevaihto		371	377	237	185	175	154	29	28	732	661
Vertailukelpoinen käyttökate											
Tuotantokapasiteettia koskeviin ehtoihin liittyvän varauksen purun nettovaikutus	18					0	0			0	0
Poistot		-27	-30	-31	-25	-31	-27	-4	-2	-93	-83
Vertailukelpoinen liikevoitto		77	102	-16	-13	12	0	-15	-10	58	79
Arvon alentumiset	6	0	-784	0	0	0	0	0	0	0	-784
Myyntivoitot ja muut	8	0	14	-11	0	0	0	0	0	-10	14
Tulevaisuuden kassavirtoja suojaavien johdannaisten käyvän arvon muutokset		-62	14	6	-9	0	1	-1	1	-57	5
Ydinjätehuoltorahastoon liittyvä oikaisu	17	2	3	0	0	0	0	0	0	2	3
Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät		-59	-753	-5	-9	0	1	-1	1	-65	-761
Liikevoitto		18	-651	-21	-22	12	1	-16	-9	-6	-682
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	14	-4	-106	-2	-6	7	6	9	11	11	-95
Rahoitustuotot ja -kulut										-44	-42
Tuloverot										9	160
Kauden voitto										-31	-659
Investoinnit / divestoinnit segmenteittäin											
Bruttoinvestoinnit osakkeisiin		2	0	681	0	0	0	0	0	683	1
Investoinnit käyttöomaisuuteen		44	52	35	33	41	84	22	1	141	170
josta aktivoituja vieraan pääoman menoja		1	1	0	0	2	10	1	0	4	11
Osakkeiden bruttodivestoinnit		0	0	0	0	2	0	0	0	2	0

Segmenttitiedot vuoden alusta		Generation ¹⁾		City Solutions ¹⁾		Russia		Muut		Yhteensä	
milj. euroa	Liite	I-III/2016	I-III/2015	I-III/2016	I-III/2015	I-III/2016	I-III/2015	I-III/2016	I-III/2015	I-III/2016	I-III/2015
Tuloslaskelman tiedot segmenteittäin											
Ulkoinen liikevaihto		1 202	1 217	898	840	606	627	37	27	2 744	2 711
Sisäinen liikevaihto		20	65	-4	-5	0	0	54	59	69	119
Nord Pool netotus ²⁾										-255	-240
Eliminoinnit ²⁾										-69	-95
Liikevaihto		1 222	1 282	894	835	606	627	91	86	2 489	2 495
Vertailukelpoinen käyttökate											
Tuotantokapasiteettia koskeviin ehtoihin liittyvän varauksen purun nettovaikutus	18					2	32			2	32
Poistot		-80	-87	-84	-73	-89	-86	-11	-7	-264	-254
Vertailukelpoinen liikevoitto		330	419	49	55	125	132	-49	-42	455	565
Arvon alentumiset	6	0	-799	0	0	0	0	0	0	0	-799
Myyntivoitot ja muut	8	1	17	1	3	32	1	0	0	36	21
Tulevaisuuden kassavirtoja suojaavien johdannaisten käyvän arvon muutokset		-73	22	10	-8	0	1	-1	1	-64	16
Ydinjätehuoltorahastoon liittyvä oikaisu	17	3	9	0	0	0	0	0	0	3	9
Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät		-69	-750	11	-5	34	2	-1	1	-25	-752
Liikevoitto		261	-332	60	51	159	134	-49	-41	430	-188
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	14	-9	-115	50	34	34	34	42	32	116	-15
Rahoitustuotot ja -kulut										-135	-123
Tuloverot										-54	80
Kauden voitto										357	-246
Investoinnit / divestoinnit segmenteittäin											
Bruttoinvestoinnit osakkeisiin		5	5	803	1	0	0	8	0	815	6
Investoinnit käyttöomaisuuteen		119	117	68	66	133	198	36	4	356	385
josta aktivoituja vieraan pääoman menoja		1	2	1	0	8	33	1	0	10	35
Osakkeiden bruttodivestoinnit		0	0	34	27	124	0	0	0	158	27

1) Sekä ulkoinen että sisäinen liikevaihto sisältää realisoituneiden suojausinstrumenttien vaikutukset. Vaikutus liikevaihtoon voi olla positiivinen tai negatiivinen riippuen keskimääräisen sopimushinnan ja realisoituneen spot-hinnan erotuksesta.

2) Netotus ja eliminoinnit sisältää sisäisten erien eliminoinnit jatkuvien toimintojen osalta ja Nord Pool netotuksen. Tuntiperusteiset myynnit ja ostot netotetaan konsernitason ja esitetään joko tuotona tai kuluna sen mukaan onko Fortum tietynä hetkenä nettomyyjä vai -ostaja.

Segmenttitiedot edelliseltä 12 kk:lta		Generation ¹⁾		City Solutions ¹⁾		Russia		Muut		Yhteensä	
milj. euroa	Liite	Edell. 12kk	2015	Edell. 12kk	2015	Edell. 12kk	2015	Edell. 12kk	2015	Edell. 12kk	2015
Tuloslaskelman tiedot segmenteittäin											
Ulkoinen liikevaihto		1 624	1 639	1 258	1 200	872	893	49	39	3 804	3 771
Sisäinen liikevaihto		38	83	-12	-13	0	0	70	75	95	145
Nord Pool netotus ²⁾										-351	-336
Eliminoinnit ²⁾										-96	-122
Liikevaihto		1 662	1 722	1 246	1 187	872	893	119	114	3 453	3 459
Vertailukelpoinen käyttökate											
Tuotantokapasiteettia koskeviin ehtoihin liittyvän varauksen purun nettovaikutus	18					22	52			22	52
Poistot		-111	-118	-112	-101	-120	-117	-14	-10	-356	-346
Vertailukelpoinen liikevoitto		472	561	102	108	194	201	-70	-63	698	808
Arvon alentumiset	6	-116	-915	-3	-3	0	0	0	0	-119	-918
Myyntivoitot ja muut	8	2	18	1	3	32	1	0	0	37	22
Tulevaisuuden kassavirtoja suojaavien johdannaisten käyvän arvon muutokset		-171	-76	14	-4	0	1	-1	1	-158	-78
Ydinjätehuoltorahastoon liittyvä oikaisu	17	10	16							10	16
Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät		-277	-958	13	-3	34	2	-1	1	-231	-958
Liikevoitto		197	-396	114	105	228	203	-70	-62	468	-150
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	14	-5	-111	75	59	32	32	50	40	151	20
Rahoitustuotot ja -kulut										-187	-175
Tuloverot										-56	78
Kauden voitto										375	-228
Investoinnit / divestoinnit segmenteittäin											
Bruttoinvestoinnit osakkeisiin		16	16	825	23	0	0	12	4	852	43
Investoinnit käyttöomaisuuteen		189	187	107	105	220	285	38	6	553	582
josta aktivoituja vieraan pääoman menoja		2	3	1	0	16	41	1	0	19	44
Osakkeiden bruttodivestoinnit		0	0	34	27	124	0	0	0	158	27

1) Sekä ulkoinen että sisäinen liikevaihto sisältää realisoituneiden suojausinstrumenttien vaikutukset. Vaikutus liikevaihtoon voi olla positiivinen tai negatiivinen riippuen keskimääräisen sopimushinnan ja realisoituneen spot-hinnan erotuksesta.

2) Netotus ja eliminoinnit sisältää sisäisten erien eliminoinnit jatkuvien toimintojen osalta ja Nord Pool netotuksen. Tuntiperusteiset myynnit ja ostot netotetaan konsernitason ja esitetään joko tuotona tai kuluna sen mukaan onko Fortum tietynä hetkenä nettomyyjä vai -ostaja.

Varat ja velat segmenteittäin

milj. euroa	Generation			City Solutions			Russia			Muut			Yhteensä		
	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015
Korottomat varat	6 037	6 092	6 391	2 806	1 828	1 929	2 616	2 516	2 347	235	96	135	11 694	10 533	10 802
Osuudet osakkuus- ja yhteisyrityksissä	731	748	758	536	499	559	394	350	316	382	341	346	2 042	1 938	1 979
Eliminoinnit													-19	-26	-43
Segmenttien varat yhteensä	6 767	6 840	7 150	3 342	2 328	2 488	3 009	2 866	2 663	617	437	481	13 717	12 445	12 738
Korolliset saamiset													1 356	944	773
Laskennalliset verosaamiset													66	119	80
Muut varat													878	1 060	974
Likvidit varat													5 322	8 032	8 202
Varat yhteensä													21 338	22 599	22 767
Segmenttien velat	1 082	984	1 219	412	261	306	94	129	102	152	168	222	1 739	1 542	1 849
Eliminoinnit													-19	-26	-43
Segmenttien velat yhteensä													1 721	1 516	1 806
Laskennalliset verovelat													561	546	483
Muu vieras pääoma													695	569	608
Sijoitettuun pääomaan sisältyvä vieras pääoma													2 976	2 630	2 898
Korollinen vieras pääoma													5 185	6 096	6 007
Oma pääoma													13 178	13 873	13 863
Oma pääoma ja vieras pääoma yhteensä													21 338	22 599	22 767
Henkilöstön lukumäärä	1 024	1 358	1 341	2 347	1 440	1 417	3 732	4 172	4 126	1 082	972	951	8 185	7 942	7 835
Henkilöstö keskimäärin	1 088	1 403	1 389	1 960	1 469	1 458	3 838	4 190	4 180	1 073	990	983	7 959	8 053	8 009

Henkilöstö keskimäärin lasketaan käyttäen koko raportointikauden kuukausittaisia keskiarvoja.

Vertailukelpoinen liikevoitto sisältäen osuuden osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta sekä Vertailukelpoinen sidotun pääoman tuotto

milj. euroa	Liite	Generation		City Solutions		Russia		Muut	
		Edell. 12kk	31.12. 2015	Edell. 12kk	31.12. 2015	Edell. 12kk	31.12. 2015	Edell. 12kk	31.12. 2015
Vertailukelpoinen liikevoitto		472	561	102	108	194	201	-70	-63
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	14	-5	-111	75	59	32	32	50	40
Oikaisu erään Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	6	21	112	0	0	0	0	0	0
Vertailukelpoinen liikevoitto sisältäen osuuden osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta		489	563	176	167	226	233	-20	-23
Segmenttien varat kauden lopussa		6 767	7 150	3 342	2 488	3 009	2 663	617	481
Segmenttien velat kauden lopussa		1 082	1 219	412	306	94	102	152	222
Vertailukelpoinen sidottu pääoma ¹⁾		5 685	5 931	2 931	2 182	2 916	2 561	465	258
Vertailukelpoinen sidottu pääoma keskimäärin ^{1) 2)}		5 828	5 945	2 326	2 124	2 748	2 831	347	269
Vertailukelpoinen sidotun pääoman tuotto, %		8,4	9,5	7,6	7,9	8,2	8,2	-5,7	-8,5

1) Vuoden 2016 ensimmäisestä osavuositiedosta eteenpäin Fortum esittää Vertailukelpoisen sidotun pääoman Sidotun pääoman sijaan. Sidottu pääoma-tunnusluku vuoden 2015 viimeiseen neljännekseen asti on saatavilla aiemmin julkaistuissa osavuositiedoissa sekä Fortumin englanninkielisellä internetsivustolla sijoittajaosion kohdassa Quarterly information.

2) Keskimääräinen sidottu pääoma on laskettu käyttäen vuoden alun ja jokaisen vuosineljänneksen lopun arvoja.

5. Rahoitusriskien hallinta

Konsernin riskienhallinnan periaatteisiin ei ole tehty merkittäviä muutoksia katsauskaudella. Riskienhallinnan tavoitteet ja periaatteet ovat yhdenmukaisia vuoden 2015 konsernitilinpäätöksessä esitettyjen tietojen kanssa.

Käypien arvojen hierarkiatasot

Taseessa käypään arvoon arvostetut rahoitusinstrumentit on esitetty seuraavien käyvän arvon määrittämiseen perustuvien hierarkiatasojen mukaisesti:

Taso 1: täysin samanlaisten varojen tai velkojen noteeratut (oikaisemattomat) hinnat toimivilla markkinoilla;

Taso 2: muut tiedot kuin tasoon 1 sisältyvät noteeratut hinnat, jotka kyseiselle omaisuuserälle tai velalle on todettavissa joko suoraan (ts. hintana) tai epäsuorasti (ts. hinnoista johdettuina);

Taso 3: omaisuuserää tai velkaa koskevat tiedot, jotka eivät perustu todettavissa olevaan markkinatietoon (ei todettavissa olevat tiedot).

Katso myös laadintaperiaatteet konsernitilinpäätöksen 2015 liitetiedossa 17 Rahoitusvarat ja -velat käypään arvoon.

Rahoitusvarat

milj. euroa	Taso 1			Taso 2			Taso 3			Netotus ²⁾			Yhteensä		
	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015
Pitkäaikaisissa varoissa															
Myytavissa olevat rahoitusvarat ¹⁾	0	1	1				49	28	42				49	29	43
Johdannaisinstrumentit															
Sähköjohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				10	37	40				-9	-8	-9	1	29	30
Ei sovelleta suojauslaskentaa			1	136	169	175				-47	-63	-70	89	107	105
Korko- ja valuuttajohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				269	239	254							269	239	254
Ei sovelleta suojauslaskentaa				106	123	115							106	123	115
Öljy- ja muut futuurit ja termiinit															
Ei sovelleta suojauslaskentaa	13	25	7	1						-12	-9	-2	2	17	5
Pitkäaikaisissa varoissa yhteensä	13	27	8	522	568	584	49	28	42	-68	-80	-81	516	544	552
Lyhytaikaisissa varoissa															
Johdannaisinstrumentit															
Sähköjohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				9	93	117				-9	-12	-16	1	81	101
Ei sovelleta suojauslaskentaa	2		1	174	250	251				-130	-174	-196	46	76	55
Korko- ja valuuttajohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				27	77	67							27	77	67
Ei sovelleta suojauslaskentaa				10	111	114							10	111	114
Öljy- ja muut futuurit ja termiinit															
Ei sovelleta suojauslaskentaa	119	52	47	4						-62	-25	-31	61	28	16
Lyhytaikaisissa varoissa yhteensä	121	52	48	224	531	549	0	0	0	-201	-211	-243	146	374	355
Yhteensä	134	79	56	746	1 099	1 133	49	28	42	-269	-291	-324	661	918	907

Rahoitusvelat

milj. euroa	Taso 1			Taso 2			Taso 3			Netotus ²⁾			Yhteensä		
	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015	30.9. 2016	30.9. 2015	31.12. 2015
Pitkäaikaisissa veloissa															
Korolliset velat ³⁾				1 302	1 268	1 268							1 302	1 063	1 268
Johdannaisinstrumentit															
Sähköjohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				30	12	13				-9	-8	-9	21	4	4
Ei sovelleta suojauslaskentaa				157	158	192				-47	-64	-70	110	95	122
Korko- ja valuuttajohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				72	84	93							72	84	93
Ei sovelleta suojauslaskentaa				54	57	60							54	57	60
Öljy- ja muut futuurit ja termiinit															
Ei sovelleta suojauslaskentaa	16	27	14	2						-12	-9	-2	5	18	12
Pitkäaikaisissa veloissa yhteensä	16	27	14	1 617	1 579	1 626	0	0	0	-68	-81	-81	1 564	1 321	1 559
Lyhytaikaisissa veloissa															
Johdannaisinstrumentit															
Sähköjohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				52	14	18				-9	-12	-16	43	1	1
Ei sovelleta suojauslaskentaa	2		1	235	213	277				-130	-174	-196	107	40	81
Korko- ja valuuttajohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				7	7	4							7	7	4
Ei sovelleta suojauslaskentaa				83	60	28							83	60	28
Öljy- ja muut futuurit ja termiinit															
Ei sovelleta suojauslaskentaa	133	40	37	3						-62	-25	-31	74	15	6
Lyhytaikaisissa veloissa yhteensä	135	40	38	380	294	327	0	0	0	-201	-211	-243	314	123	121
Yhteensä	151	67	52	1 997	1 873	1 953	0	0	0	-269	-292	-324	1 878	1 444	1 680

1) Myytävissä olevat rahoitusvarat, jotka ovat muita kuin osakkuus- ja yhteisyritysosakkeita, koostuvat pääosin listaamattomien yhtiöiden osakkeista, arvoltaan 49 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 42). Osakkeiden käypää arvoa ei pystytä määrittelemään luotettavasti. Nämä sisältävät myös Fortumin epäsuoran omistuksen Fennovoimassa, 16 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 11). Nämä sijoitukset ovat arvostettu hankintamenoonsa vähennettynä arvonalentumistappioilla. Myytävissä oleviin rahoitusvaroihin sisältyvien listattujen yritysten osakkeiden käypä arvo oli 0 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 1). Fortumin omaan pääomaan kirjattujen kertyneiden käypien arvojen muutokset olivat -3 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: -3).

2) Kun sähkö-, öljy ja muiden hyödykepörssien kanssa tehdyillä standardijohdannais sopimuksilla on samanaikainen toimitus, saamiset ja velat netotetaan.

3) Osuus joukkovelkakirjalainoista, joihin sovelletaan käyvän arvon suojauslaskentaa.

Korko- ja valuuttajohdannaisien netto käypä arvo on 196 miljoonaa euroa, varat 412 miljoonaa euroa ja velat 216 miljoonaa euroa. Fortumilla on käteisvakuuksia perustuen Credit Support Annex sopimuksiin, joita Fortumilla on joidenkin vastapuolten kanssa. Syyskuun 2016 lopussa Fortum oli saanut 172 miljoonaa euroa näistä Credit Support Annex sopimuksista. Saatu raha on kirjattu lyhytaikaisiin velkoihin.

Lisätietoja korollisista veloista on liitetiedossa 16 Korollinen nettovelka sekä liitetiedossa 21 Pantatut varat ja vastuut.

6. Arvonalentumiset

Oskarshamin 1 ja 2 ydinvoimayksiköiden ennaikaisesta sulkemisesta johtuvia tai muita alaskirjauksia ei tehty vuoden 2016 kolmen ensimmäisen vuosineljänneksen aikana.

Arvonalentumiset Generation-segmentissä vuonna 2015, -915 miljoonaa euroa, sisältää pääasiassa ruotsalaisen ydinvoimayhtiö OKG Aktiebolagin (OKG AB) vaikutuksen -794 miljoonaa euroa, Inkoon hiilivoimalan käytöstäpoistamisvarauksen, arvonalentumisen liittyen Fortumin osuuteen Meri-Porin hiilivoimalaitoksessa, sekä -15 miljoonaa euroa liittyen Teollisuuden Voima Oyj:n (TVO) päätökseen lopettaa Olkiluoto 4 projekti.

Taloudelliset vaikutukset, jotka aiheutuvat Ruotsin Oskarshamin 1 ja 2 -ydinvoimayksiköiden ennaikaisesta sulkemis päätöksestä OKG AB:n ylimääräisessä yhtiökokouksessa 14.10.2015, kirjattiin Fortumin vuoden 2015 kolmanteen osavuositiedotukseen. Viimeisen vuosineljänneksen aikana saadun tiedon perusteella tehtiin vielä ylimääräinen alaskirjaus. E.ON on OKG:n enemmistöomistaja ja voi siten yksipuolisesti päättää näiden yksiköiden sulkemisesta.

OKG on omakustannusperiaatteella toimiva yhtiö, joka myy tuotetun sähkön omistajilleen tuotantokustannuksia vastaavaan hintaan näiden omistuosuuksien suhteessa. OKG on täysin omistajiensa rahoittama. Fortumin osuus rahoituksesta on kirjattu pitkäaikaisiin korollisiin saamisiin, joiden määrä kasvaa kun OKG tarvitsee lisärahoitusta ja pienenee kun OKG laskuttaa Fortumia tuotetusta sähköstä.

OKG:n arvonalentumiset Fortumin tuloslaskelmassa				
milj. euroa	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Vertailukelpoinen liikevoitto	0	0	0	0
Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät - Arvonalentumiset	0	-784	-794	-10
Liikevoitto	0	-784	-794	-10
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	0	-104	-116	-12
Voitto ennen veroja	0	-888	-910	-22
Tuloverot	0	173	175	2
Jatkuvien toimintojen kauden voitto	0	-715	-735	-20
Jakautuminen:				
Emoyhtiön omistajille	0	-710	-729	-19
Määräysvallattomille omistajille	0	-5	-5	0

Ruotsin Oskarshamin 1 ja 2 -ydinvoimayksiköiden sulkemisen vaikutus osakekohtaiseen tulokseen oli -0,80 euroa vuoden 2015 kolmannella neljänneksellä (2015: -0,82).

Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät sisälsivät vuonna 2015 -566 miljoonaa euroa, joka liittyy pääasiassa OKG:n olemassa olevien varojen alaskirjauksiin. Arvonalentumiskirjaukset sisältävät myös -228 miljoonan euron varauksen, joka liittyy 1 ja 2 -yksiköiden ennaikaisesta sulkemisesta aiheutuviin tuleviin lisäkustannuksiin sekä investointisitoumuksiin. Nämä tulevat kustannukset ja investoinnit vaikuttavat Fortumin kassavirtaan, kun ne toteutuvat. Näiden yhteissumma, -794 miljoonaa euroa, on vähennetty OKG:lle annetuista osakaslainoista. Suurin osa vähennetyistä osakaslainoista on jo laskutettu Fortumilta, loppuosa laskutetaan kun kulut toteutuvat.

Fortumin konsernitilinpäätöksen erä Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta sisältää OKG:n 1 ja 2 -yksiköihin liittyvien IFRS-oikaisujen arvonalennuksen, joka koostuu pääasiassa käytöstä poistamiseen liittyvien velvoitteiden sekä aktivoitujen vieraan pääoman menojen alaskirjauksista. Nämä oikaisut on kirjattu verovaikutuksella vähennettynä. Käytöstä poistamiseen liittyvät velvoitteet muodostuvat tulevista ydinvoimalaitoksen purkamisesta aiheutuvista kustannuksista. Alkuperäinen käytöstäpoistamiseen liittyvän varauksen nettoarvo (ydinvoimalan käyttöönoton yhteydessä) on kirjattu osaksi investointia ja sitä poistetaan ydinvoimalaitoksen arvioidun käyttöajan kuluessa.

Tuloverot liittyvät vertailukelpoisuuteen vaikuttaviin eriiin.

7. Lopetetut toiminnot

Vuoden 2016 kolmen ensimmäisen vuosineljänneksen aikana ei ole lopetettuja toimintoja.

Fortum sai kesäkuussa 2015 päätökseen Ruotsin sähkönsiirtoliiketoiminnan myynnin. Suomen ja Norjan sähkönsiirtoliiketoiminnot divestoititiin 2014. Ruotsin sähkönsiirtoliiketoiminnan myynnin jälkeen Fortumilla ei ole enää sähkönsiirtoliiketoimintaa, mistä johtuen Distribution-segmentti on esitetty lopetettuna toimintona tilikauden 2015 raportoinnissa IFRS 5 -standardin Myytäväenä olevat pitkäaikaiset omaisuuserät ja lopetetut toiminnot mukaisesti.

Lopetetut toiminnot esitetään tuloslaskelmassa yhdellä rivillä veroilla vähennettynä. Rahavirtalaskelmassa lopetetujen toimintojen nettorahavirrat on esitetty erillisinä liiketoiminnan, investointien ja rahoituksen rahavirroista.

Seuraavassa taulukossa esitetään yhteenveto lopetetujen toimintojen vaikutuksesta vertailuvuoden 2015 lukuihin koko Fortumissa. Lisätietoja vuoden 2015 lopetetuista toiminnoista löytyy 2015 konsernitilinpäätöksestä sekä 2015 ensimmäisen vuosineljänneksen osavuositarkastuksesta. Lisätietoa Ruotsin sähkönsiirtoliiketoiminnan myynnistä on esitetty liitetiedossa 8 Yrityshankinnat ja myynnit.

Lopetetujen toimintojen tulos						
milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Liikevaihto	-	-	-	243	243	-
Muut tuotot	-	-	-	2	2	-
Materiaalit ja palvelut	-	-	-	-34	-34	-
Henkilöstökulut	-	-	-	-14	-14	-
Poistot	-	-	-	-50	-50	-
Muut kulut	-	-	-	-34	-34	-
Vertailukelpoinen liikevoitto	-	-	-	114	114	-
Johdannaisten käyvän arvon muutokset	-	-	-	-1	-1	-
Myyntivoitot ¹⁾	-	-	-	4 282	4 282	-
Liikevoitto	-	-	-	4 395	4 395	-
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	-	-	-	0	0	-
Rahoitustuotot ja -kulut	-	-	-	-1	-1	-
Voitto ennen veroja	-	-	-	4 393	4 393	-
Tuloverot	-	-	-	-24	-24	-
Lopetetujen toimintojen emoyhtiön omistajille kuuluva kauden voitto	-	-	-	4 369	4 369	-

1) Sisältää osakkeiden verovapaat myyntivoitot Ruotsin sähkönsiirtoliiketoiminnoista.

Lopetetujen toimintojen lisätiedot						
milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Vertailukelpoinen käyttökate	-	-	-	163	163	-
Sidottu pääoma	-	-	-	-	-	-
Investoinnit käyttöomaisuuteen	-	-	-	44	44	-
Osakkeiden bruttodivestoinnit	-	-	-	6 369	6 369	-
Henkilöstön lukumäärä	-	-	-	-	-	-
Henkilöstö keskimäärin	-	-	-	-	-	-

Lopetetujen toimintojen rahavirrat						
milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Liiketoiminnan rahavirta	-	-	-	154	154	-
Investointien rahavirta	-	-	-	6 303	6 303	-
Rahoituksen rahavirta	-	-	-	0	0	-
Likvidien varojen lisäys yhteensä	-	-	-	6 457	6 457	-

8. Yrityshankinnat ja -myynnit

Yrityshankinnat

milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Hankitut tytäryhtiöosakkeet (brutto)	681	0	801	1	1	801
Hankitut osakkuusyhtiöosakkeet (brutto)	0	0	10	5	27	32
Hankitut myytävissä olevat rahoitusvarat	3	1	5	1	15	19
Osakehankinnat (brutto), Fortum yhteensä	683	1	815	6	43	852

Yrityshankinnat vuoden 2016 aikana

Fortum ja Ekokem Oyj:n neljä suurinta omistajaa, jotka edustavat noin 81 %:a yrityksen osakkeista, allekirjoittivat 27.5.2016 sopimuksen, jonka mukaan Fortum osti heidän osuutensa pohjoismaisesta kiertotalousyhtiö Ekokemistä. Kauppa saatettiin päätökseen 31.8.2016. Fortum teki myös ostoparjouksen lopuista osakkeista samaan 165 euron osakekohtaiseen hintaan. Syyskuun lopussa Fortumin omistusosuus Ekokemistä oli 98,2 %. Fortum on käynnistänyt vähemmistöosakkeiden lunastusprosessin hankkiakseen loput osakkeet. Velaton kokonaiskauppahinta yhtiön koko osakekannalle on yhteensä noin 700 miljoonaa euroa. Kauppaan liittyvät transaktiokulut, 12 miljoonaa euroa (joista varainsiirtoveron osuus on 9 miljoonaa euroa), on kirjattu vuoden 2016 kolmannen neljänneksen tulokseen, tarkemmin Vertailukelpoisuuteen vaikuttaviin eriin (Myyntivoitot ja muut).

Vähemmistöosakkaiden lunastusprosessi on käynnissä ja Ekokem on konsolidoitu Fortum-konserniin vuoden 2016 elokuun lopusta lähtien alustavien tietojen perusteella. Fortum valmistele parhaillaan hankintamenolaskelmaa. Lopullinen hankintamenolaskelma valmistuu seuraavan 12 kuukauden aikana ja lisätietoja hankinnasta julkaistaan neljännessä osavuositarkastuksessa. Ekokemistä muodostuva liiketoiminta-alue on liitetty osaksi City Solutions -divisioonaa.

Fortum teki 8.1.2016 Puolassa julkisen ostoparjouksen Varsovan pörssissä listatun sähkön ja kaasun myyntiyhtiö Grupa DUON S.A.:n kaikista osakkeista. Tarjousaika päättyi 26.2.2016, ja Fortum sai merkintäajan päättymiseen mennessä myyntisitoumuksen osakkeenomistajilta 93,35 prosentista yhtiön osakkeista. Tarjottu osakohtainen hinta oli 3,85 Puolan zlotya. Loput osakkeet hankittiin osakkeenomistajilta pakollisen lunastusmenettelyn kautta samaan osakekohtaiseen hintaan. Huhtikuussa Fortum hankki 100 %:n omistusosuuden ja kesäkuussa osakkeet poistettiin pörssistä.

Tähän osavuositarkastukseen sisältyy Grupa Duon S.A.:n konsernin tulosvaikutus 1.4.2016 lähtien. City Solutions segmenttiin sisältyy kolmannen vuosineljänneksen konsolidoitu liikevaihto 42 miljoonaa euroa ja kauden voitto 0 miljoonaa euroa (I-III 2016 liikevaihto 89 miljoonaa euro ja kauden voitto 1 miljoonaa euro). Hankintamenolaskelma perustuu taseeseen per 31.3.2016. Hankitut konsernin alustava liikearvo on 22 miljoonaa euroa ja se edustaa tulevaisuuden näkymiä ja kasvumahdollisuuksia. Hankinta on kirjattu alustavana koska kaikkia arvonmäärittäjä ei ole vielä loppuunsaatettu, erityisesti liittyen mahdollisiin velvoitteisiin.

Muut tytäryhtiöhankinnat sisältää Info24 AB:n osakkeet. 1.4.2016 Fortum hankki ruotsalaisen IT-yrityksen Info24:n koko osakekannan. Info24 on teollisen internetin palvelujen kehittämiseen erikoistunut yritys.

milj. euroa	Grupa Duon S.A.	Muut
Vastikkeen muodostuminen		
Maksettu vastike	106	3
Hankittujen varojen käypä arvo	86	3
Kurssierot	2	0
Liikearvo	22	0

	Grupa Duon S.A.		
	Hankitun omaisuuden kirjanpitoarvo	Käypien arvojen kohdistukset	Käypä arvo yhteensä
Hankittujen nettovarojen käyvät arvot			
Rahavarat	8		8
Aineettomat hyödykkeet	3	27	31
Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet	46	7	53
Muut varat	37		37
Koroton vieras pääoma	-16	-7	-23
Korollinen vieras pääoma	-19		-19
Hankitut nettovarot	58	28	86
Määräysvallattomat omistajat	1		1
Yhteensä	58	28	86
Bruttoinvestoinnit hankittuihin tytäryhtiöihin			
Rahana suoritettu vastike			106
Rahavarat hankituissa tytäryhtiöissä			8
Hankinnan rahavirta			98
Korollinen velka hankituissa tytäryhtiöissä			19
Bruttoinvestoinnit hankittuihin tytäryhtiöihin			117

Vuoden 2016 aikana ei ollut muita olennaisia yrityshankintoja.

Yrityshankinnat vuoden 2015 aikana

Fortum on päättänyt osallistua 6,6 prosentin epäsuoralla osuudella Fennovoiman ydinvoimahankkeeseen. 6,6 prosentin epäsuora omistus toteutuu, kun voimalaitos suunnitelmien mukaan otetaan kaupalliseen käyttöön vuonna 2024. Vuoden 2015 aikana Fortum on investoinut 11 miljoonaa euroa Fennovoimaan, minkä seurauksena Fortumin epäsuora omistus Fennovoimasta oli 4,1 % vuoden 2015 lopussa. Fortumin osallistuminen hankkeeseen toteutetaan Voimaosakeyhtiö SF:n kautta. Fortumin epäsuora investointi Fennovoimaan on luokiteltu Myytävissä oleviin rahoitusvaroihin.

Vuoden 2015 aikana ei ollut muita olennaisia yrityshankintoja.

Yritysmyyntit

milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Myydyt tytäryhtiöosakkeet (brutto) ^{1) 2)}	2	0	124	6 369	6 369	124
Myydyt osakkuusyhtiöosakkeet (brutto)	1	0	34	27	27	34
Myydyt myytävissä olevat rahoitusvarat	0	0	0	0	0	0
Myydyt osakkeet (brutto), Fortum yhteensä	3	0	158	6 395	6 395	158

Myydyt tytäryhtiöosakkeet - Vaikutus rahoitusasemaan, Fortum yhteensä

milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Myydyt tytäryhtiöosakkeet (brutto) ^{1) 2)}	2	0	124	6 369	6 369	124
Tulot korollisista lainasaamisista	0	0	0	207	207	0
Osakkeiden myyntihinta (ilman likvidejä varoja)	2	0	124	6 162	6 162	124
Likvidit varat myydyissä tytäryhtiöyksissä	0	0	9	12	12	9
Myyntihinta sisältäen likvidit varat myydyissä tytäryhtiöyksissä	2	0	133	6 174	6 174	133
Aineettomat hyödykkeet sekä aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet	2	0	90	2 577	2 577	90
Muut pitkä- ja lyhytaikaiset varat	0	0	14	120	120	14
Likvidit varat	0	0	9	12	12	9
Korolliset lainat	0	0	0	-207	-207	0
Muut velat ja varaukset	0	0	-13	-611	-611	-13
Myydyt nettovarot	2	0	100	1 891	1 891	100
Myyntivoitto	0	0	32	4 282	4 282	32

1) Vuoden 2015 osakkeiden kauppahinnan ja myydyt tytäryhtiön korollisten lainojen takaisinmaksusta saatujen yhteensä 6,4 miljardin euron tulojen lisäksi Ruotsin sähkönsiirtoliiketoiminta maksoi konserniavustusvelan netotettuna kassavaroina (0,1 miljardia euroa) osana liiketoiminnan kokonaiskauppahintaa.

2) Vuoden 2016 kolmannen neljänneksen aikana ei ole myyty tytäryhtiöosakkeita. Muutos tytäryhtiöosakkeissa kolmannella neljänneksellä aiheutuu ruplamääräisenä toteutetun OOO Tobolsk CHP:n myynnin kurssieroista.

Yritysmyyntit vuoden 2016 aikana

Maaliskuussa 2016 Fortum sai päätökseen 51,4 prosentin omistussuutensa myynnin virolaisessa kaasun tuonti-, myynti- ja jakeluyhtiössä AS Eesti Gaasissa. Fortum myi omistussuutensa Trilini Energy OÜ:lle. Fortum kirjasi kaupasta City Solutions -segmenttiin vuoden 2016 ensimmäiselle neljännekselle noin 11 miljoonan euron kertaluonteisen myyntivoiton ennen veroja eli noin 0,01 euroa osaketta kohti.

Helmikuussa 2016 Fortum möi 100 %:n omistuksensa tytäryhtiössään OOO Tobolsk CHP:ssä SIBURille, joka on Venäjän suurin integroitu petrokemian- ja kaasunjalostusyhtiö. OOO Tobolsk CHP omistaa Tobolskissa, Länsi-Siperiassa sijaitsevan sähkön ja lämmön yhteistuotantolaitoksen (CHP). Fortum kirjasi kaupasta Russia -segmenttiin vuoden 2016 ensimmäiselle neljännekselle 32 miljoonan euron kertaluonteisen myyntivoiton ennen veroja eli noin 0,03 euroa osaketta kohti.

Vuoden 2016 aikana ei ollut muita olennaisia yritysmyyntejä.

Yritysmyyntit vuoden 2015 aikana

Fortum allekirjoitti maaliskuussa 2015 sitovan kauppasopimuksen Ruotsin sähkönsiirtoliiketoiminnan myynnistä yhteenliittymälle, johon kuuluvat ruotsalaiset kansalliset eläkerahastot Första AP-Fonden (12,5 %) ja Tredje AP-Fonden (20,0 %), ruotsalainen eläke- ja vahinkovakuutusyhtiö Folksam (17,5 %) sekä kansainvälinen infrastruktuurisijoittaja Borealis Infrastructure Management Inc. (50 %). Myynti saatettiin päätökseen 1. kesäkuuta 2015. Ruotsin sähkönsiirtoliiketoiminnan velaton kauppahinta oli 60,6 miljardia Ruotsin kruunua (noin 6,4 miljardia euroa). Fortum kirjasi kaupasta noin 4,3 miljardin euron myyntivoiton eli 4,82 euroa osaketta kohden. Myyntivoitto raportoitiin osana lopetettujen toimintojen vuoden 2015 toisen neljänneksen tulosta. Distribution-segmentti on esitetty lopetettuna toimintona vuoden 2015 ensimmäisestä neljänneksestä lähtien.

Vuoden 2015 ensimmäisen neljänneksen aikana Fortum myi 51,4 % omistussuutensa osakkuusyhtiö AS Vörguteenus Valduksessa virolaiselle sähkönsiirtoyhtiö Elering AS:lle.

9. Liikevaihto

milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	Edelliset 12kk
Sähkönmyynti ilman välillisiä veroja	566	522	1 866	1 890	2 582	2 558
Lämmön myynti	67	72	410	439	651	622
Muut myynnit	98	68	213	165	226	274
Jatkuvat toiminnot yhteensä	732	661	2 489	2 495	3 459	3 453

10. Tuloverot

Tuloverot tammi-syyskuulta 2016 olivat -54 miljoonaa euroa (I-III/2015: 80). Efektiiivinen tuloverokanta tuloslaskelman mukaan oli 13,1 % (I-III/2015: 24,5 %). Vertailukelpoinen efektiiivinen tuloverokanta, ilman osuutta osakkuusyriytysten ja yhteisyriytysten voitoista ja verovapaita myyntivoittoja, oli 19,0 % (I-III/2015: 25,6 %).

Kesäkuussa Fortum maksoi Ruotsissa tuloveroja 126 miljoonaa euroa liittyen meneillään olevaan verokiistaan. Fortum on myös maksanut veroja Belgiassa liittyen keskeneräisiin verokiistoihin. Valitusprosessit ovat kesken ja lainopillisen arvion ja sitä tukevan lausunnon perusteella maksut on kirjattu saamiseksi, 236 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 98), sisältyen Verosaamisiin. Katso lisätietoja liitetiedosta 22 Oikeudenkäynnit ja viranomaismenettelyt.

11. Osakekohtainen osinko

Vuoden 2015 osingonjaosta, 1,10 euroa osaketta kohti ja yhteensä 977 miljoonaa euroa, päätettiin yhtiökokouksessa 5.4.2016. Osinko maksettiin 14.4.2016.

Vuoden 2014 osingonjaosta, 1,10 euroa osaketta kohti, sekä lisäosingosta, 0,20 euroa osaketta kohti, yhteensä 1 155 miljoonaa euroa, päätettiin yhtiökokouksessa 31.3.2015. Osingot maksettiin 14.4.2015.

12. Aineettomien hyödykkeiden muutos

milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Kirjanpitoarvo kauden alussa	222	276	276
Yrityshankinnat	202	0	1
Käyttöomaisuusinvestoinnit	1	7	8
Päästöoikeuksien muutokset	-5	-13	-8
Poistot ¹⁾	-14	-15	-22
Myynnit	0	-30	-30
Uudelleenryhmittelyt	3	7	14
Muuntoerot ja muut muutokset	23	-1	-16
Kirjanpitoarvo kauden lopussa	432	232	222

Josta liikearvon osuus

milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Kirjanpitoarvoon sisältyvä liikearvo kauden alussa	152	170	170
Muuntoerokirjausten vaikutus liikearvon määrään	21	-2	-18
Liikearvon muutos tytäryhtiöhankeista ²⁾	162	0	0
Kirjanpitoarvoon sisältyvä liikearvo kauden lopussa	336	168	152

1) Vertailukausi 2015 sisältää lopetettujen toimintojen poistot. Katso liitetieto 7 Lopetetut toiminnot.

2) Katso lisätietoja liitetiedosta 8 Yrityshankinnat ja -myynnit

13. Aineellisten hyödykkeiden muutokset

milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Kirjanpitoarvo kauden alussa	8 710	11 195	11 195
Tytäryhtiöhankeinnat	744	1	1
Käyttöomaisuusinvestoinnit	355	422	619
Ydinvoiman käytöstäpoistamiskulut	4	0	0
Vähennykset	-4	-2	-6
Poistot ¹⁾	-250	-288	-416
Myynnit	-90	-2 527	-2 533
Uudelleenryhmittelyt	-3	-7	-14
Muuntoerot ja muut muutokset	98	-29	-135
Kirjanpitoarvo kauden lopussa	9 563	8 764	8 710

1) Vertailukausi 2015 sisältää lopetettujen toimintojen poistot (Katso liitetieto 7 Lopetetut toiminnot) sekä vuoden 2015 viimeisellä neljänneksellä kirjattujen arvonalentumisen Fortumin osuudessa Meri-Porin hiilivoimalaitoksessa.

14. Muutokset osuuksissa osakkuus- ja yhteisyrityksissä

milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Kirjanpitoarvo kauden alussa	1 959	2 027	2 027
Osakkuusyritysten hankinnat	9	5	27
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta ¹⁾	116	-15	20
Saadut osingot	-54	-52	-52
Osakkuusyritysten muut laajan tuloksen erät	-8	3	5
Myynnit	-22	-23	-26
Muuntoerot ja muut muutokset	42	-26	-41
Kirjanpitoarvo kauden lopussa	2 042	1 918	1 959

1) Sisältää syyskuun 2015 lopussa arvonalentumisia -104 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: -116).

Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta

Fortumin osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta vuoden 2016 kolmannella neljänneksellä oli 11 miljoonaa euroa (III/2015: -95), josta Hafslundin osuus oli 10 miljoonaa euroa (III/2015: 10), Territorial Generating Companyn 1 (TGC-1) osuus 7 miljoonaa euroa (III/2015: 6) ja Fortum Värmen osuus -4 miljoonaa euroa (III/2015: -8). Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta vuoden 2015 kolmannella neljänneksellä sisältää arvonalentumisia -104 miljoonaa euroa liittyen ruotsalaiseen ydinvoima-osakkuusyritykseen OKG AB:een. Katso lisätietoja liitetiedosta 6.

Fortumin laadintaperiaatteiden mukaisesti Hafslundin ja TGC-1:n tulos sisältyy Fortumin lukuihin edellisen neljänneksen julkaistujen lukujen perusteella, sillä tavallisesti viimeisin osavuositiedot ei ole vielä saatavilla.

Fortumin osuus osakkuusyritysten tuloksesta tammi-syyskuulta 2016 oli 116 miljoonaa euroa (I-III/2015: -15), josta Hafslundin osuus oli 42 miljoonaa euroa (I-III 2015: 31), Territorial Generating Companyn 1 (TGC-1) osuus 34 miljoonaa euroa (I-III 2015: 34) ja Fortum Värmen osuus 40 miljoonaa euroa (I-III 2015: 23). Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta sisältää tammi-syyskuulta 2015 arvonalentumisia -104 miljoonaa euroa liittyen ruotsalaiseen ydinvoima-osakkuusyritykseen OKG AB:een. Katso lisätietoja liitetiedosta 6.

Saadut osingot

Vuoden 2016 kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana Fortum sai osakkuusyhtiöiltään osinkoa 54 miljoonaa euroa (I-III/2015: 52), josta Fortum Värmeltä saatu osinko oli 22 miljoonaa euroa (I-III 2015: 21) ja Hafslundilta saatu osinko oli 21 miljoonaa euroa (I-III 2015: 19).

15. Korolliset saamiset

milj. euroa	Tasearvo	Käypä arvo	Tasearvo	Käypä arvo
	30.9.2016	30.9.2016	31.12.2015	31.12.2015
Pitkäaikaiset lainasaamiset osakkuusyrityksiltä	663	677	601	616
Pitkäaikaiset lainasaamiset yhteisyrityksiltä	175	200	172	196
Muut pitkäaikaiset korolliset saamiset	95	95	1	1
Pitkäaikaiset korolliset saamiset yhteensä	933	972	773	813
Lyhytaikaiset korolliset saamiset	423	423	0	0
Korolliset saamiset yhteensä	1 356	1 395	773	813

Pitkäaikaisiin lainasaamisiin sisältyy saamia osakkuusyrityksiltä ja yhteisyrityksiltä yhteensä 838 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 773). Näihin sisältyy saamia 645 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 582) ruotsalaisilta ydinvoima-osakkuusyrityksiltä OKG AB:lta ja Forsmarks Kraftgrupp AB:lta, joita rahoitetaan pääsääntöisesti osakaslainoilla osakkaiden omistusosuuksien suhteessa.

TVO:n rakentamaa Olkiluoto 3 -ydinvoimalaa rahoitetaan ulkoisilla lainoilla, osakeanneilla ja osakaslainoilla TVO:n osakkeenomistajien välisten osakassopimusten perusteella. Fortumin osakassaaminen liittyen Olkiluoto 3 -ydinvoimalan rakentamiseen oli 2016 syyskuun lopussa 120 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 120). Tämän lisäksi yhtiö on sitoutunut antamaan projektille korkeintaan 75 miljoonaa euroa lisärahoitusta.

Korolliset saamiset sisältää myös 121 miljoonan euron saamisen venäläiseltä kaasunjalostus- ja petrokemianyhtiöltä SIBURilta liittyen myytyihin OOO Tobolsk CHP:n osakkeisiin.

Lyhytaikaiset korolliset saamiset sisältää 394 miljoonaa euroa pantattuja varoja, jotka on pääasiassa annettu vakuudeksi hyödykejohdannaispörsseille. Pantattujen varojen määrä on kasvanut johtuen siitä, että uusi OTC-johdannaisia, keskusvastapuolia ja kauppapatiekistereitä koskeva asetus (EMIR) edellyttää täysimääräisiä vakuuksia.

16. Korollinen nettovelka

Nettovelka			
milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Korolliset velat	5 185	6 096	6 007
Likvidit varat	5 322	8 032	8 202
Nettovelka	-137	-1 936	-2 195

Nettovelka lasketaan korollisten velkojen ja likvidien varojen erotuksena vähentämättä korollisia saamisia, määrältään 1 356 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 773). Korolliset saamiset sisältävät pääasiassa pitkäaikaiset osakaslainat osittain omistetuille ydinvoimayhtiöille. Katso lisätietoja liitetiedosta 15 Korolliset saamiset.

Korolliset velat	Tasearvo		Käypä arvo	
	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015	31.12.2015
milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015	31.12.2015
Joukkovelkakirjalainat	3 346	3 631	4 094	4 375
Lainat rahoituslaitoksilta	421	460	490	531
Takaisinlainaus Valtion ydinjätehuoltorahastosta	1 094	1 147	1 074	1 132
Muut pitkäaikaiset korolliset velat ¹⁾	151	160	145	155
Pitkäaikaiset korolliset velat yhteensä ²⁾	5 011	5 398	5 803	6 193
Lyhytaikaiset korolliset velat	174	174	204	204
Yhteensä	5 185	5 572	6 007	6 397

1) Sisältää lainat suomalaisilta eläkelaitoksilta 63 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 68) ja muita lainoja 88 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 77).

2) Tasearvot sisältävät pitkäaikaisen lainan lyhytaikaisen osuuden 496 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 838).

Takaisinlainaus Valtion ydinjätehuoltorahastosta sisältää Loviisan ydinvoimalaitokseen liittyvän osan sekä lainauksen TVO:n kautta.

Vuoden 2016 ensimmäisen neljänneksen aikana Fortum lisäsi takaisinlainaustaan Valtion ydinjätehuoltorahastosta ja Teollisuuden Voimalta 20 miljoonalla eurolla yhteensä 1 094 miljoonaa euroon. Toisen neljänneksen aikana Fortum Oyj allekirjoitti uuden 1,75 miljardin euron valmiusluoton samalla kun edellinen lainasopimus vuodelta 2011 päätettiin. Uutta valmiusluottoa tullaan käyttämään konsernin yleisiin rahoitustarpeisiin. Laina-aika on viisi vuotta ja lainaan sisältyy mahdollisuus jatkaa laina-aikaa yhteensä kaksi vuotta. Kesäkuussa Fortum maksoi takaisin 750 miljoonan euron joukkovelkakirjalainan. Kolmannen neljänneksen aikana ei ollut merkittäviä muutoksia.

Lyhytaikainen rahoitus sisälsi syyskuun 2016 lopussa 172 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 202) Credit Support Annex sopimuksia. Korollinen velka väheni kolmannen neljänneksen aikana 31 miljoonaa euroa 5 216 miljoonasta eurosta 5 185 miljoonaa euroon.

Pääasiassa euro- ja Ruotsin kruunumääräisistä lainoista koostuvan lainasalkun keskimääräinen korkokulu tilinpäätöspäivänä oli 2,0 % (vuoden 2015 lopussa: 2,6 %). Osa ulkoisista lainoista, 734 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 641), on vaihdettu johdannaissopeimuksilla Venäjän ruplamääräisiksi. Näiden lainojen keskimääräinen korkokulu kauden lopussa oli 11,7 % sisältäen Venäjän ruplasuojauksen kulut (vuoden 2015 lopussa: 12,8 %). Koko lainasalkun keskimääräinen korkokulu johdannaisineen oli kauden lopussa 3,4 % (vuoden 2015 lopussa: 3,7 %).

Korollisten lainojen erääntyminen			
milj. euroa	30.9.2016		
2016 ¹⁾			210
2017			498
2018			576
2019			803
2020			69
2021 ja myöhemmin			3 029
Yhteensä			5 185

1) Sisältäen käteisvakuuksia 172 miljoonaa euroa perustuen Credit Support Annex sopimuksiin. Saatu raha on kirjattu lyhytaikaisiin velkoihin.

Likvidit varat			
milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Talletukset ja arvopaperit, joiden maturiteetti yli 3 kuukautta	3 561	5 642	4 913
Rahat ja pankkisaamiset	1 762	2 390	3 289
Yhteensä	5 322	8 032	8 202

Likvidit varat vähenivät vuoden kolmannen neljänneksen aikana 828 miljoonaa euroa, 6 150 miljoonasta eurosta 5 322 miljoonaan euroon.

Likvidit varat sisältävät talletuksia ja rahaa pankkitileillä 4 627 miljoonaa euroa ja yritystodistuksia 695 miljoonaa euroa. Talletukset ja arvopaperit koostuvat määräaikaista talletuksista ja yritystodistuksista, joiden maturiteetti on yli 3 mutta alle 12 kuukautta. Sijoitusten keskiporkko ilman Venäjän talletuksia 30.9.2016 oli 0,01 % (vuoden 2015 lopussa: 0,1 %). OAO Fortumissa likvidien varojen määrä oli 110 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 76), joiden keskimääräinen korkotuotto tilinpäätöspäivänä oli 8,5 %.

Likvideistä varoista 4 819 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 7 521) on talletettu sellaisten vastapuolien kanssa, joilla on hyvä (investment grade) luottoluokitus. Lisäksi 503 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 628) on talletettu sellaisten vastapuolien kanssa, jotka konsernin luotonvalvonta on erikseen arvioinut ja hyväksynyt.

17. Ydinvoimaan liittyvät varat ja velat

Fortum omistaa Suomessa Loviisan ydinvoimalaitoksen. Fortumin konsernitaseen erät Osuus valtion ydinjätehuoltorahastosta ja Ydinvoimaan liittyvät varaukset liittyen ydinjätehuoltoon koskevat Loviisan ydinvoimalaa.

Fortumilla on myös vähemmistöosuuksia ydinvoimayhtiöissä, joita ovat Teollisuuden Voima Oyj (TVO) Suomessa sekä omistukset OKG Aktiebolagissa (OKG) ja Forsmarks Kraftgrupp AB:ssa (Forsmark) Ruotsissa. Vähemmistöosuudet on luokiteltu osakkuus- ja yhteisyrityksiksi ja konsolidoidaan pääomaosuusmenetelmällä. Yhtiöt Suomessa ja Ruotsissa toimivat omakustannusperiaatteella. Omistajat ostavat sähköä paikallisen kirjanpitoikäntönnön mukaisesti lasketulla tuotantokustannushinnalla, joka sisältää myös poistot, korkokulut ja tuotantoverot.

Sekä Suomessa että Ruotsissa ydinvoimaoperaattorit ovat lakisääteisesti velvollisia huolehtimaan laitosten käytöstäpoistamisesta ja käytetyn polttoaineen loppusijoituksesta (ydinjätehuolto). Molemmissa maissa ydinvoimaoperaattorit ovat veloitettuja turvaamaan ydinjätehuollon rahoittamisen suorittamalla maksuja viranomaisten hallinnoimiin ydinjäterahastoihin. Ydinvoimaoperaattoreiden pitää myös antaa vakuuksia taatakseen riittävät varat laitosten tulevista käytöstäpoistoista ja käytetyn polttoaineen loppusijoituksesta aiheutuvien kustannusten kattamiseksi.

17.1 Ydinvoimaan liittyvät varat ja velat kokonaan omistetuissa ydinvoimalaitoksissa, Loviisa

milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Taseeseen sisältyvät erät			
Ydinvoimaan liittyvät varaukset	836	798	810
Fortumin osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta	836	798	810
Lainmukainen vastuu ja osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta			
Ydinjätehuoltovastuu Suomen ydinenergialain mukaan	1 094	1 084	1 094
Rahastotavoite	1 094	1 074	1 094
Fortumin osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta	1 094	1 074	1 083
Taseeseen kirjaamaton rahasto-osuus	258	276	273

Loviisan ydinvoimalaitoksen lainmukainen vastuu

Työ- ja elinkeinoministeriön joulukuussa 2015 tekemään päätökseen perustuva lainmukainen vastuu 30.9.2016 oli yhteensä 1 094 miljoonaa euroa.

Lainmukainen vastuu perustuu vuosittain tehtävään kustannusarvioon sekä joka kolmas vuosi tehtävään tekniseen suunnitelmaan. Uutta teknistä suunnitelmaa vastaavan kustannusarvion päivitys valmistui vuoden 2016 toisella neljänneksellä. Uuden teknisen suunnitelman myötä lainmukaisen vastuun arvioidaan tällä hetkellä kasvavan noin 50 miljoonalla eurolla johtuen käytetyn ydinpolttoaineen väliavarastointiin ja loppusijoittamiseen liittyvien kustannusarvioiden päivityksestä. Työ- ja elinkeinoministeriö päättää vastuun määrän vuoden 2016 loppuun mennessä. Lainmukainen vastuu määritetään olettaen, että laitoksen käytöstäpoisto tapahtuisi arviointivuotta seuraavan vuoden alussa.

Fortumin osuus Valtion ydinjätehuoltorahastossa

Suomen ydinenergialain mukaisesti Fortumilla on velvoite kattaa lainmukainen vastuunsa kokonaisuudessaan Valtion ydinjätehuoltorahaston kautta. Viranomaiset päättävät Fortumin rahastotavoitteen Valtion ydinjätehuoltorahastossa samassa yhteydessä, kun lainmukaisen vastuun määrä päätetään vuosittain joulukuussa. Fortum suorittaa ydinjätehuoltomaksuja Valtion ydinjätehuoltorahastoon kyseisten päätösten mukaisesti. Nykyinen rahastotavoite perustuu joulukuun 2015 päätökseen ja on yhteensä 1 094 miljoonaa euroa.

IFRS-standardin mukainen ydinvoimaan liittyvä varaus ja rahasto-osuus

Ydinvoimaan liittyvät varaukset sisältävät käytöstäpoistamista ja käytetyn polttoaineen loppusijoittamista varten tehdyt varaukset. IAS 37:n mukaan lasketut ydinvoimaan liittyvät varaukset kasvoivat 26 miljoonaa euroa vuoden 2015 lopusta ja olivat 836 miljoonaa euroa 30.9.2016. Uuden teknisen suunnitelman vaikutus on kirjattu vuoden 2016 toisella neljänneksellä, mistä aiheutuu vähäinen vaikutus Vertailukelpoiseen liikevoittoon. Varaukset perustuvat samoihin kustannusten kassavirtaennusteisiin kuin tekniseen suunnitelmaan perustuva lainmukainen vastuu, mutta varauksen perusteena olevissa kassavirroissa on huomioitu tulevien kustannusten ajoittuminen. Suurin syy lainmukaisen vastuun ja taseeseen kirjatun varauksen väliseen eroon on se, että lainmukaista vastuuta ei diskontata nykyarvoon.

IFRIC 5 -tulkinnan mukaan rahasto-osuuden tasearvo ei saa ylittää ydinjätevastuun tasearvoa. Rahasto on IFRS:n näkökulmasta yliarahastoitu yhteensä 258 miljoonaa euroa, koska Fortumin osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta 30.9.2016 oli 1 094 miljoonaa euroa, kun taas rahasto-osuuden tasearvo vastaavalla hetkellä oli 836 miljoonaa euroa.

Fortumin Valtion ydinjätehuoltorahasto-osuuden tasearvo ei saa ylittää IFRS:n mukaisesti laskettua varauksen määrää taseessa. Niin kauan kuin ydinjätehuoltorahasto pysyy IFRS:n näkökulmasta yliarahoitettuna, kirjataan positiivinen vaikutus liikevoittoon, kun varaus kasvaa enemmän kuin nettomaksut ydinjätehuoltorahastoon. Negatiivinen kirjaus kirjataan liikevoittoon aina, kun nettomaksut ydinjätehuoltorahastoon ovat suuremmat kuin varauksen kasvu. Edellä mainittua kirjausta ei sisällytetä Fortumin vertailukelpoiseen liikevoittoon, katso liitetieto 4 Tiedot segmentteittäin.

Takaisinlainaus Valtion ydinjätehuoltorahastosta

Suomalaisilla Valtion ydinjätehuoltorahaston osapuolilla on mahdollisuus ottaa lainaa rahastolta tietyin ehdoin. Fortum on käyttänyt oikeuttaan lainata rahastolta ja pantannut Kemijoki Oy:n osakkeita vakuudeksi. Lainat uusitaan vuosittain. (Katso liitetieto 16 Korollinen nettovelka sekä liitetieto 21 Pantatut varat ja vastuut).

17.2 Ydinvoimalaitokset osakkuus- ja yhteisyrityksissä

OKG, Forsmark ja TVO ovat omakustannusperiaatteella toimivia yrityksiä, joista omistajat ostavat sähköä tuotantokustannuksia vastaavaan hintaan sisältäen myös poistot, korkokulut ja tuotantoverot. Fortum kirjaa lasketut kustannukset paikallisten kirjanpitosäännösten mukaisina. Lasketun sähköntuotantokustannuksen lisäksi Fortum kirjaa IFRS-oikaisuja Fortumin laadintaperiaatteiden mukaisesti. Oikaisu sisältävät myös Fortumin osuudet yhtiöiden ydinjäterahastoista ja ydinvoimaan liittyvistä varauksista.

Alla olevissa taulukoissa on esitetty osakkuusyhtiöiden ydinjäterahastojen ja -varausten määrät (100%) sekä Fortumin osuudet näistä.

TVO:n ydinvoimaan liittyvät varat ja velat (100 %)			
milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
TVO:n taseeseen sisältyvät erät			
Ydinvoimaan liittyvät varaukset	962	954	971
TVO:n osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta	962	954	971
joista Fortumin nettomääräinen osuus pääomaosuusmenetelmällä yhdisteltynä	0	0	0
TVO:n lainmukainen vastuu ja osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta			
Ydinjätehuoltovastuu Suomen ydinenergialain mukaan	1 369	1 349	1 369
Osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta	1 369	1 345	1 358
Taseeseen kirjaamaton rahasto-osuus	407	391	387

TVO:n lainmukainen vastuu ja osuus rahastosta perustuvat samoihin periaatteisiin kuin yllä on kuvattu Loviisan ydinvoimalan osalta.

TVO:n osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta Suomessa on IFRS-näkökulmasta yliarahoitettu 407 miljoonaa euroa (josta Fortumin osuus on 108 miljoonaa euroa), koska TVO:n osuus rahastosta 30.9.2016 oli 1 369 miljoonaa euroa ja tasearvo 962 miljoonaa euroa.

Suomalaisilla Valtion ydinjätehuoltorahaston osapuolilla on mahdollisuus ottaa lainaa rahastolta tietyin ehdoin. Fortum käyttää oikeuttaan lainata rahastolta TVO:n kautta omistusosuutensa mukaisesti. Katso lisätietoja liitetiedosta 16 Korollinen nettovelka.

OKG:n ja Forsmarkin ydinvoimaan liittyvät varat ja velat (100 %)			
milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
OKG:n ja Forsmarkin ydinvoimaan liittyvät varat ja velat ¹⁾			
Ydinvoimaan liittyvät varaukset	3 125	3 207	3 210
Osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta	2 976	2 859	3 025
Nettomäärä	-149	-348	-185
joista Fortumin nettomääräinen osuus pääomaosuusmenetelmällä yhdisteltynä	-61	-121	-71

1) Kirjattu Fortumin laadintaperiaatteiden mukaan. Yhtiöiden erillistilinpäätöksiä ei laadita IFRS-standardien mukaan.

Ydinvoimaoperaattorien omistama Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) huolehtii Ruotsissa kaikesta ydinjätehuollosta ydinvoimaoperaattorien puolesta. SKB:n toimintaa rahoittaa Ruotsin Valtion Ydinjätehuoltorahasto, joka puolestaan on ydinvoimaoperaattoreiden rahoittama.

Ydinjätehuoltomaksujen lisäksi ydinvoimayhtiöt antavat takauksia kattamattomien vastuiden ja ennakoimattomien tapahtumien vakuudeksi. Fortumin antamat takaukset ydinvoima-osakkuusyritysten puolesta esitetään liitetiedossa 21 Pantatut varat ja vastuut.

Ydinjätehuoltomaksujen ja -vastuiden tarkistus tehdään kolmen vuoden välein viranomaispäätöksellä Ruotsin ydinturvallisuusviranomaisen (Strålsäkerhetsmyndigheten, SSM) esityksestä. Esitys perustuu SKB:n laatimaan kustannusarvioon. Nykyiset maksut ja vakuudet on päätetty vuosille 2015-2017. Uusi tekninen suunnitelma on tehty ja SKB tekee siitä päätöksen vuoden 2016 aikana. Vuoden 2017 aikana SKB lähettää ehdotetun teknisen suunnitelman SSM:lle, jonka jälkeen Ruotsin hallitus päättää ydinjätemaksuista ja vastuista vuosille 2017-2019. Ydinjätemaksut perustuvat tulevaisuuden kustannuksiin ja ydinvoimalan yksiköiden 40 vuoden käyttöikäoletukseen. Kesäkuussa 2016 avainpuolueet ilmoittivat uusista energiapolitiittisista periaatteista, joiden mukaan elinkaari ydinjätemaksulaskennassa mahdollisesti pidennetään 40:stä vuodesta 50:een ja ydinjäterahaston säännöstö uudistetaan sen tuottavuuden parantamiseksi.

18. Muut varaukset

milj. euroa	Tuotantokapasiteettia koskeviin ehtoihin liittyvä varaus			Muut varaukset		
	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Varaukset kauden alussa	8	56	56	91	26	26
Yrityshankinnat	0	0	0	41	0	0
Varausten lisäys	0	0	0	6	9	84
Käytetyt varaukset	-7	0	0	-8	-12	-16
Käyttämättömien varausten purku	-2	-31	-50	-6	-1	-3
Diskonttauksen purkautuminen	0	1	1	0	0	0
Kurssierot	0	2	1	0	-1	-1
Varaukset kauden lopussa	0	27	8	124	22	91
Lyhytaikaiset varaukset ¹⁾		27	8	7	9	9
Pitkäaikaiset varaukset		0	0	117	13	81

1) Sisältyy tase-erään ostovelat ja muu lyhytaikainen vieras pääoma

Vuoden 2016 kolmannen neljänneksen lopussa Muut varaukset olivat yhteensä 124 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 98).

Fortumin investointiohjelma Venäjällä saatiin päätökseen vuoden 2016 ensimmäisellä neljänneksellä Chelyabinsk GRES 2 yksikön aloitettua kaupallisen tuotannon. Maaliskuun 2016 lopussa tuotantokapasiteettia koskeviin ehtoihin liittyvää varausta ei enää ole. Maksetut sakot liittyen Chelyabinsk GRES 1 ja 2 yksiköihin olivat ensimmäisellä neljänneksellä 6 miljoonaa euroa ja jäljellä ollut varaus 2 miljoonaa euroa purettiin tulokseen.

Muiden varausten kasvu tilikaudella 2015 liittyy pääasiassa Inkoon hiilivoimalaitoksen käytöstäpoistamisvarauksen kirjaamiseen.

19. Vuokrasopimuksiin liittyvät sitoumukset

milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Vuoden sisällä erääntyvät	16	12	14
Yli vuoden, mutta viiden vuoden sisällä erääntyvät	32	23	23
Yli viiden vuoden kuluttua erääntyvät	28	25	24
Yhteensä	75	61	60

20. Investointisitoumukset

milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet	490	469	426
Aineettomat hyödykkeet	0	2	2
Yhteensä	491	471	428

Lisäksi Fortum on sitoutunut rahoittamaan enintään 102 miljoonalla eurolla (vuoden 2015 lopussa: 107) Voimaosakeyhtiö SF:ää liittyen sen osuuteen Fennovoiman ydinvoimahankkeeseen Suomessa.

Lisätietoa osakkuus- ja yhteisyritysten sitoumuksista, katso liitetieto 15 Korolliset saamiset.

21. Pantatut varat ja vastuut

milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Omasta puolesta pantatut varat			
Lainoista			
Pantit	687	288	294
Kiinteistökiinnitykset	137	137	137
Muista sitoumuksista			
Kiinteistökiinnitykset	99	118	118
Vastuut omasta puolesta			
Muut vakuudet ja vastuut	174	195	192
Vastuut osakkuus- ja yhteisyritysten puolesta			
Takaukset	599	636	624

Lainojen vakuudeksi pantatut varat

Valtion ydinjätehuoltorahaston osapuolilla on mahdollisuus ottaa lainaa rahastosta. Fortumilla on tätä lainaa varten vakuutena Kemijoki Oy:n osakkeita. Pantattuina olevien osakkeiden arvo 30.9.2016 oli 269 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 269).

Virolainen Fortum Tartu (Fortumin omistusosuus 60 %) on antanut kiinteistökiinnityksiä arvoltaan 96 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 96) lainan vakuudeksi. Fortumin eläkesäätiön myöntämän lainan vakuudeksi on annettu 41 miljoonan euron (vuoden 2015 lopussa: 41) kiinteistökiinnitykset.

Pantit -erään sisältyy myös pankkitalletuksia 351 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 6), jotka on annettu Nasdaq OMX Commodities Europessa, kansainvälisissä ICE- ja EEX-pörsseissä sekä Puolan sähköpörsissä (TGE) käytävän sähkö- ja maakaasukaupan sekä hiilidioksidipäästöoikeuksilla käytävän kaupan vakuudeksi ja 25 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 0) tuulipuiston rakentamista varten Venäjällä.

Lisätietoja näihin kiinnityksiin liittyvistä korollisista veloista on liitetiedossa 16 Korollinen nettovelka.

Muiden sitoumusten vakuudeksi pantatut varat

Fortum on antanut Valtion ydinjätehuoltorahastolle vakuudeksi suomalaisiin voimalaitoksiin liittyviä kiinteistökiinnityksiä arvoltaan 99 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 118). Vakuudet on annettu turvaamaan kattamattomat lainmukaiset vastuut ja mahdolliset odottamattomat tapahtumat liittyen Loviisan ydinvoimalan käytöstäpoistosta ja ydinjätteen loppusijoituksesta aiheutuviin tuleviin kustannuksiin. Suomen ydinenergialain mukaan Fortum on veloitettu maksamaan tarvittavat varat Valtion ydinjätehuoltorahastoon kattaakseen lainmukaiset vastuut. Mahdollinen kattamaton lainmukainen vastuu liittyy rahastolle suoritettavien maksujen jaksottamiseen, katso lisää liitetiedosta 17 Ydinvoimaan liittyvät varat ja velat. Kiinnitysten arvo tarkistetaan vuosittain toisen neljänneksen aikana perustuen edellisvuoden vaihteessa päivitettyyn lainmukaiseen vastuuseen ja rahastotavoitteeseen.

Omasta puolesta annetut vakuudet

Fortum omistaa Suomessa Meri-Porin hiililauhdevoimalan, johon Teollisuuden Voima Oyj:llä (TVO) on sopimukseen perustuva 45,45 %:n osallistumisoikeus. Osallistumissopimuksen nojalla Fortumin on annettava vakuus TVO:lle mahdollisen sopimusrikkomuksen varalta. Vakuus on määrältään 125 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 125).

Vastuut osakkuusyritysten puolesta

Osakkuus- ja yhteisyritysten puolesta annettavat vastuut koostuvat pääasiassa Fortumin ydinvoimaosakkuusyrityksille (Teollisuuden Voima Oyj, Forsmarks Kraftgrupp AB ja OKG AB) annetuista takauksista. Takauksia koskien vuosia 2015-2017 on annettu Forsmarks Kraftgrupp AB:n ja OKG AB:n puolesta. Takausten määrä oli 30.9.2016 yhteensä 5 393 miljoonaa Ruotsin kruunua eli 561 miljoonaa euroa (vuoden 2015 lopussa: 587 miljoonaa euroa). Forsmark Kraftgrupp AB:n ja OKG AB:n puolesta on annettu kahdenlaisia takauksia. Rahoitusmäärä (Financierings belopp) annetaan ydinjätehuoltorahaston tarkasteluhetken mukaisen alijäämän kattamiseksi olettaen, että rahastoon ei suoriteta lisämaksuja. Alijäämä lasketaan ennakoitujen kulujen sekä veloitteen kattamiseksi tarkoitettujen varojen erotuksena laskentahetkellä. Lisämäärä (Kompletterings belopp) annetaan sellaisen alijäämän kattamiseksi, joka voi muodostua ennakoimattomien tapahtumien seurauksena. Fortumin Forsmark Kraftgrupp AB:n ja OKG AB:n puolesta antamat rahoitusmäärät olivat 3 843 miljoonaa Ruotsin kruunua (400 miljoonaa euroa) ja lisämäärät 1 550 miljoonaa Ruotsin kruunua (161 miljoonaa euroa) 30.9.2016.

Teollisuuden Voima Oyj:n puolesta annettu takaus ydinjätehuoltorahastolle oli 38 miljoonaa euroa 30.9.2016 (vuoden 2015 lopussa: 37). Takaus kattaa ydinjätehuoltomaksujen jaksotuksesta aiheutuvan lainmukaisen vastuun maksamattoman osuuden sekä ennakoimattomien tapahtumien riskin.

Fortumilla on vähemmistöosuuksia yhtiöissä, jotka omistavat ydinvoimalaitoksia Suomessa ja Ruotsissa. Nämä yhtiöt käsitellään pääomaosuusmenetelmällä, missä Fortumin osuus yhtiöiden varoista ja veloista esitetään taseessa nettomääräisenä. Lisätietoa Loviisan ydinvoimalaitokseen sekä Fortumin Ruotsin ja Suomen vähemmistöomisteisten ydinvoimaosakkuusyhtiöiden liittyvistä varoista ja veloista on esitetty liitetiedossa 17 Ydinvoimaan liittyvät varat ja velat.

Muut vastuut

Fortum Oil and Gas Oy:n vuoden 2004 jakautumisen seurauksena Fortumin kokonaan omistamalla Fortum Heat and Gas Oy:llä on yhteinen vastuusitoumus Neste Oy:n kanssa. Vastuusitoumus perustuu osakeyhtiölain (734/1978) 14a luvun 6§:n säädökseen.

22. Oikeudenkäynnit ja viranomaismenettelyt

Verovaateet ja -oikeudenkäynnit Ruotsissa

Fortum on saanut Ruotsissa vuosittain vuosien 2009-2012 tuloverotuksia koskevia jälkiverotuspäätöksiä 2011-2013 joulukuussa sekä 2014 lokakuussa. Veroviranomaisten kannan mukaan Fortumin pitäisi maksaa lisää tuloveroa vuosilta 2009-2012 vuosina 2004-2005 ruotsalaisten tytäryhtiöiden välillä toteutettuun lainojen uudelleen kohdistamiseen sekä vuosilta 2010-2012 vuonna 2008 toteutuneen TGC 10:n (nykyään OAO Fortum) osakkeiden hankinnan rahoittamiseen liittyen. Veroviranomaisten vaateet perustuvat vuonna 2009 toteutettuun verolainsäädännön muutokseen. Fortumin näkemyksen mukaan vaatimukset olivat perusteettomia. Fortum on valittanut veroviranomaisten päätöksistä.

Huhtikuussa 2016 Tukholman hallinto-oikeus Ruotsissa antoi päätöksensä koskien tilikausia 2009-2012. Osa päätöksistä oli myönteisiä Fortumille. Tuomioistuimien vuosia 2010-2012 koskevat TGC 10:n (nykyään OAO Fortum) osakkeiden rahoittamiseen liittyvät verotuspäätökset kokonaisuudessaan. Tuomioistuimien hylkäsi kuitenkin suurimman osan Fortumin muista valituksista vuosilta 2009-2012, jotka koskivat vuosina 2004-2005 toteutettua lainojen uudelleen kohdistamista ruotsalaisten tytäryhtiöiden välillä. Fortum on eri mieltä tuomioistuimen tulkinnasta siltä osin kun tuomioistuimien hyväksyi Ruotsin veroviranomaisten vaatimukset. Tämän johdosta Fortum on kesäkuussa 2016 jättänyt valituksen Tukholman valitustuomioistuimeen. Fortumille myönteiset hallinto-oikeuden päätökset ovat tulleet lainvoimaisiksi ja lopullisiksi heinäkuussa 2016.

Lisäksi Fortum on saanut vuotta 2013 koskevat jälkiverotuspäätökset Ruotsissa joulukuussa 2015. Päätökset koskevat Fortumin alankomaalaisen rahoitusyhtiön ruotsalaisille konserniyhtiöille myöntämiä lainoja. Näihin lainoihin liittyvät korkotulot on verotettu Alankomaissa. Ruotsin veroviranomainen katsoo kuitenkin vain puolet kunkin lainan koroista vähennyskelpoisiksi eli liiketoimintalähtöisiksi. Muita korkoja verottaja ei pidä vähennyskelpoisina. Päätökset perustuvat vuonna 2013 toteutettuun verolainsäädännön muutokseen. Fortumin näkemyksen mukaan vaatimukset ovat perusteettomia ja Fortum on valittanut päätöksistä. Tapaukset ovat vireillä hallinto-oikeudessa.

Lainopillisten arvioiden ja lausuntojen perusteella osavuositiedotukseen ei ole tehty verovarauksia yllä mainituista Ruotsin verovaateista ja -oikeudenkäynneistä, eikä Fortumin oikeudellinen näkemys ole siten muuttunut. Mikäli veroviranomaisten päätökset jäävät voimaan valitusprosessin jälkeen, vaikutus tilikauden voittoon olisi noin 389 miljoonaa Ruotsin kruunua (40 miljoonaa euroa) koskien vuotta 2009, 347 miljoonaa Ruotsin kruunua (36 miljoonaa euroa) koskien vuotta 2010, arviolta 301 miljoonaa Ruotsin kruunua (31 miljoonaa euroa) koskien vuotta 2011, 69 miljoonaa Ruotsin kruunua (7 miljoonaa euroa) koskien vuotta 2012 ja 273 miljoonaa Ruotsin kruunua (28 miljoonaa euroa) koskien vuotta 2013. Lisäksi vuosien 2009-2012 osalta korkokulun vaikutus tilikauden voittoon olisi noin 69 miljoonaa Ruotsin kruunua (7 miljoonaa euroa). Vuosia 2009-2012 koskevat lisäverot ja korko on jo maksettu kesäkuussa 2016, yhteensä 1 175 miljoonaa Ruotsin kruunua (122 miljoonaa euroa) ja lainopillisen arvion mukaisesti ne on kirjattu saamiseksi.

Verovaateet ja -oikeudenkäynnit Belgiassa

Fortum on saanut vuosien 2008-2011 tuloveroja koskevat jälkiverotuspäätökset Belgiassa. Veroviranomaiset ovat eri mieltä Fortum EIF NV:n verokohtelusta. Fortumin mielestä veroviranomaisten tulkinta ei perustu paikalliseen lainsäädäntöön ja on valittanut päätöksestä. Ensimmäisen asteen tuomioistuimien Antwerpenissa hylkäsi Fortumin valituksen vuosilta 2008 ja 2009 kesäkuussa 2014. Fortumin näkemyksen mukaan päätös oli perusteeton ja Fortum valitti asiassa valitustuomioistuimeen.

Tammikuussa 2016 Forum sai myönteisen päätöksen valitustuomioistuimesta, jossa tuomioistuimien hylkäsi veroviranomaisten tulkinnan ja vuoden 2008 verotuspäätös poistettiin. Veroviranomaiset olivat tyytymättömiä päätökseen ja valittivat päätöksestä korkeimpaan oikeuteen, Hof van Cassatie'in 1284maaliskuussa 2016. Fortumin valitukset koskien vuosia 2009-2011 ovat edelleen vireillä ja Fortum arvioi myös näiden valitusten noudattavan vuotta 2008 koskevan lopullisen päätöksen linjauksia. Osavuositiedotukseen ei lainopillisten arvioiden ja lausuntojen perusteella ole tehty jälkiverotuspäätöksistä verovarausta. Vaadittujen jälkiverojen määrä on vuoden 2008 osalta noin 36 miljoonaa euroa, vuoden 2009 osalta noin 27 miljoonaa euroa, vuoden 2010 osalta noin 15 miljoonaa euroa ja vuoden 2011 osalta noin 21 miljoonaa euroa. Kyseessä olevat verot on jo maksettu. Jos verot palautetaan Fortumille, Fortum tulee saamaan 7 %:n koron maksamilleen summille.

Marraskuussa 2015 Fortum sai Belgian veroviranomaisilta jälkiverotuspäätöksen koskien vuotta 2012. Veroviranomaiset ovat eri mieltä Fortum Project Finance NV:n verokohtelusta. Fortumin mielestä veroviranomaisten tulkinta ei perustu paikalliseen lainsäädäntöön ja on valittanut päätöksestä. Vuosia 2008-2011 koskevan periaatteellisen kannan mukaisesti osavuositiedotukseen ei ole tehty asiasta verovarausta. Vaaditun jälkiveron määrä vuoden 2012 osalta on noin 15 miljoonaa euroa. Kyseessä oleva vero on jo maksettu.

Verovaateet ja -oikeudenkäynnit Suomessa

Fortum on saanut Suomessa vuoden 2007 tuloveroa koskevan jälkiverotuspäätöksen joulukuussa 2013. Veroviranomaiset katsoivat siirtohintatarkastuksen perusteella, että Fortum Oyj tekee yksityiskohtaiset liiketoimintapäätökset kaikkien konserniyhtiöiden puolesta ja tästä syystä Fortumin belgialaiseen tytäryhtiöön Fortum Project Finance NV:hen tehtyä pääomasijoitusta ei pidetä verotuksessa pääomasijoituksena, vaan uudelleen luokitellaan tytäryhtiön käyttöön annetuiksi varoiksi. Veroviranomaisten mielestä Fortum Project Finance NV:n lainasaamisilleen saama korkotuotto tulisi verottaa Suomessa eikä Belgiassa. Fortum katsoi vaateet perusteettomiksi niin perusteiltaan kuin lain tulkinnan näkökulmasta. Fortum valitti päätöksestä.

Konserniverokeskuksen oikaisulautakunta hyväksyi Fortumin verovuotta 2007 koskevan oikaisuvaatimuksen 21.8.2014. Oikaisulautakunnan päätös noudattaa korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätöksessään kesäkuussa 2014 omaksumaa linjaa, jonka mukaan siirtohinnoittelusäännösten nojalla ei voida muuttaa liiketoiminnan verotuksellista luonnetta toiseksi, vaan ainoastaan puuttua tavarain tai palvelun hinnoitteluun. Ennakkopäätöksestä huolimatta Veronsaajien oikeudenvalvontayksikkö valitti tästä päätöksestä Helsingin hallinto-oikeuteen. Toukokuussa 2016 hallinto-oikeus antoi päätöksensä asiassa. Tuomioistuimen päätös oli myönteinen Fortumille ja tuomioistuimien hylkäsi Veronsaajien oikeudenvalvontayksikön valituksen. Veronsaajien oikeudenvalvontayksikkö on valittanut Helsingin hallinto-oikeuden päätöksestä Korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Ennen valituksen käsittelyä Korkeimman hallinto-oikeuden on myönnettävä valitukselle muutoksenhakulupa. Siitä, myöntääkö Korkein hallinto-oikeus muutoksenhakuluvan veronsaajien oikeudenvalvontayksikölle, ei ole mitään varmuutta. Jos Veronsaajien oikeudenvalvontayksikön valitus menestyy korkeimmassa hallinto-oikeudessa, vaikutus tilikauden tulokseen olisi noin 136 miljoonaa euroa vuoden 2007 osalta. Osavuositiedotukseen ei lainopillisten arvion ja sitä tukevan lausunnon perusteella ole tehty verovarausta.

Joulukuussa 2014 Fortum on saanut Konserniverokeskukselta verottamatta jättämispäätöksen koskien rahoitustoimintaa Belgian ja Hollannin rahoitusyhtiössä vuosina 2008-2011. Päätös annettiin vuosina 2013-2014 suoritetun siirtohinnoittelutarkastuksen perusteella ja siinä tehty linjauksella noudatti oikeuslautakunnan Fortumille antamaa päätöstä koskien vuotta 2007. Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö on valittanut päätöksistä helmikuussa 2015 ja tapaukset ovat nyt vireillä Konserniverokeskuksen oikeuslautakunnassa. Oikaisuvaatimuksen mukaan Konserniverokeskuksen verottamattajättämistä koskeva päätös on kumottava ja Fortum Project Finance NV:n vuosina 2008-2011 saamat korkotuotot on verotettava Suomessa eikä Belgiassa. Mikäli veronsaajien oikeudenvallontayksikön oikaisuvaatimus menestyisi, negatiivinen vaikutus tilikauden voittoon olisi noin 140 miljoonaa euroa koskien vuotta 2008, 99 miljoonaa euroa koskien vuotta 2009, 76 miljoonaa euroa koskien vuotta 2010 ja 90 miljoonaa euroa koskien vuotta 2011. Lisäksi Fortum Oyj olisi velvollinen maksamaan veronlisäystä. Verovuotta 2007 koskevan päätöksen periaatteellisen kannan mukaisesti Fortum pitää vaateita perusteettomina myös tältä osin. Osavuositiedotukseen ei lainoittamisen arvion ja sitä tukevan lausunnon perusteella ole tehty asiasta verovaroa.

Oikeudenkäynnit osakkuusyhtiöissä

Suomessa Fortum on osakkaana maan viidennessä ydinvoimalaitosyksikössä, Olkiluoto 3:ssa (OL3), omistamiensa Teollisuuden Voima Oyj - osakkeiden (TVO) kautta. Fortumin 25 %:n omistusosuus vastaa noin 400 MW:n kapasiteettia. Olkiluoto 3-laitosyksikön rakennustyöt ovat pääosin valmiit. Sähkö-, automaatio- ja mekaaniset asennukset ovat edelleen kesken. Tammikuussa 2016 aloitettiin käyttöautomaatiojärjestelmien käyttöönotto. Huhtikuussa jätettiin käyttöluvapahakemus työ- ja elinkeinoministeriölle (TEM). Turbiinilaitoksella käyttöönoton ensimmäinen vaihe on valmistunut. Osa järjestelmästä ja komponenteista pidetään käytössä, osa on säilönnässä erillisen suunnitelman mukaisesti. Laitostoimittajan, AREVA-Siemens, syyskuussa 2014 päivitetyn aikataulun mukaan laitosyksikön säännöllinen sähköntuotanto alkaa vuoden 2018 lopulla.

Joulukuussa 2008 OL3 laitoimittaja aloitti Kansainvälisen kauppakamarin sääntöjen mukaisen välimiesmenettelyn ja toimitti vaateen koskien OL3:n viivästymistä ja siitä aiheutuvia kustannuksia. Laitostoimittajan helmikuussa 2016 päivittämä rahamääräinen vaatimus on kokonaisuudessaan noin 3,5 miljardia euroa. Summa perustuu laitoimittajan päivittämään analyysiin tapahtumista syyskuuhun 2014 asti ja joidenkin vaateiden osalta joulukuun 2014 loppuun asti.

TVO jätti asiassa vuonna 2012 kanteen ja vastineen. TVO:n heinäkuussa 2015 päivittämä rahamääräinen arvio yhtiön kustannuksista ja menetyksistä on noin 2,6 miljardia euroa joulukuuhun 2018 asti, joka on OL3:n säännöllisen sähköntuotannon alkamisajankohdaksi.

Laitostoimittajakonsortioon kuuluvat yhtiöt (AREVA GmbH, AREVA NP SAS ja Siemens AG) ovat laitoimittajansopimuksen mukaisesti yhteisvastuussa sopimusvelvoitteista.

Välimiesmenettely voi kestää useita vuosia, jona aikana vaateiden määrät voivat vielä muuttua.

Areva julkaisi vuonna 2016 suunnitelman liiketoimintansa uudelleenjärjestelystä sisältäen suunnitellun valtionavun. TVO edellyttää, että järjestelyssä varmistetaan OL3-projektin loppuunsaattaminen laitoimittajan ilmoittaman aikataulun mukaisesti kaikkia voimalaitossopimuksessa mainittuja velvollisuuksia noudattaen. TVO on pyrkinyt saamaan yksityiskohtaista tietoa Arevalta yhtiön julkaisemasta liiketoimintansa uudelleenjärjestelystä ja sen vaikutuksista OL3-projektiin. Koska TVO ei ole saanut tällaista tietoa, se on aloittanut oikeudellisen menettelyn syyskuun 2016 lopussa Nanterren kauppatuomioistuimessa Ranskassa saadakseen pikaisesti kyseisen tiedon.

Edellä mainittujen oikeusprosessien lisäksi jotkin konserniyhtiöt ovat asianosaisina eräissä konsernin normaaliin liiketoimintaan ja verotukseen liittyvissä riita-asioissa. Johdon mukaan näillä asioilla ei kuitenkaan ole olennaista vaikutusta konsernin rahoitusasemaan.

23. Lähipiiritapahtumat

Lähipiiriin kuuluvat osapuolet on esitetty Fortumin vuoden 2015 tilinpäätöksessä. 31.8.2016 Fortum saattoi päätökseen Ekokem Oyj:n hankinnan yhtiön neljältä suurimmalta osakkeenomistajalta, jotka edustivat noin 81 %:a osakkeenomistajista. Suomen valtio oli yksi suurimmista omistajista 34 %:n osakeomistuksellaan. Vuonna 2016 ei ole tapahtunut muita olennaisia muutoksia.

Suomen valtion omistusosuus Fortumin osakkeista vuoden 2015 lopussa oli 50,76 %. Vuonna 2016 omistusosuus ei ole muuttunut.

Liiketoimet osakkuus- ja yhteisyritysten kanssa

milj. euroa	I-III/2016	I-III/2015	2015
Myyntit	57	59	81
Ostot	399	370	509
Korot lainasaamisista	12	22	27
Muut rahoitustuotot	0	37	37

Avoimet saldot osakkuus- ja yhteisyritysten kanssa

milj. euroa	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Pitkäaikaiset korolliset lainasaamiset	838	943	773
Myyntisaamiset	20	21	11
Muut saamiset	18	21	14
Pitkäaikaiset velat	273	318	270
Ostovelat	3	2	9
Muut velat	4	3	166

24. Katsauskauden jälkeiset tapahtumat

Katsauskauden jälkeen ei ole ollut merkittäviä tapahtumia.

25. Tunnuslukujen laskentakaavat

Käyttökate (EBITDA =Tulos ennen korkoja, veroja ja poistoja)	=	Liikevoitto + poistot
Vertailukelpoinen käyttökate	=	Käyttökate - vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät - tuotantokapasiteettia koskeviin ehtoihin liittyvän varauksen purun nettovaikutus
Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät	=	Arvonalentumiset + myyntivoitot ja muut + tulevaisuuden kassavirtoja suojaavien johdannaisten käyvän arvon muutokset + ydinjätehuoltorahastoon liittyvä oikaisu
Vertailukelpoinen liikevoitto	=	Liikevoitto - vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät
Arvonalentumiset	=	Arvonalentumiset + niihin liittyvät varaukset (pääasiassa käytöstä poistoon liittyvät)
Myyntivoitot ja muut	=	Käyttöomaisuuden myyntivoitot, transaktiokulut ja muut
Tulevaisuuden kassavirtoja suojaavien johdannaisten käyvän arvon muutokset	=	Tulevaisuuden kassavirtoja suojaavat johdannaisinstrumentit, joihin ei voida soveltaa suojauslaskentaa IAS 39 mukaisesti.
Ydinjätehuoltorahastoon liittyvä oikaisu	=	IFRIC tulkinnan nro 5 mukainen vaikutus, joka aiheutuu siitä, että taseen saamiin kirjattu Fortumin osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta ei voi ylittää vastaavaa velkaa.
Oikaisu liittyen osuuteen osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	=	Oikaisu liittyen IAS 39 -kirjauksiin, merkittäviin myyntivoittoiin sekä arvonalentumisiin
Rahavirta ennen käyttö pääoman muutosta	=	Liiketoiminnan rahavirta ennen käyttö pääoman muutosta
Investoinnit käyttöomaisuuteen	=	Aineellisiin ja aineettomiin hyödykkeisiin tehdyt investoinnit mukaan lukien kunnossapito-, tuottavuus- ja kasvuinvestoinnit sekä lainsäädännön edellyttämät investoinnit. Investointeihin kuuluvat myös investointien rakennusaikana taseeseen aktivoituneet korkokulut. Kunnossapitoinvestoinnit pidentävät olemassaolevan omaisuuserän vaikutusaikaa, ylläpitävät käytettävyyttä sekä/tai ylläpitävät luotettavuutta. Tuottavuusinvestoinnit parantavat olemassaolevan hyödykkeen tuottavuutta. Kasvuinvestointien tarkoitus on rakentaa uutta kapasiteettia ja/tai lisätä olemassaolevien liiketoimintojen asiakaskantaa. Lainsäädännön edellyttämät investoinnit tehdään tiettyinä ajankohtina lakien vaatimusten mukaan.
Bruttoinvestoinnit osakkeisiin	=	Investoinnit tytäryhtiöosakkeisiin, osakkuusyhtiöosakkeisiin ja muihin myytävissä oleviin sijoituksiin. Investoitujen tytäryhtiöosakkeiden hankintahintaan on lisätty hankittavan yhtiön nettovelka.
Oman pääoman tuotto, %	=	$\frac{\text{Kauden voitto}}{\text{Oma pääoma keskimäärin}} \times 100$
Sijoitetun pääoman tuotto, %	=	$\frac{\text{Voitto ennen veroja + korko- ja muut rahoituskulut}}{\text{Sijoitettu pääoma keskimäärin}} \times 100$
Vertailukelpoinen sidotun pääoman tuotto, %	=	$\frac{\text{Vertailukelpoinen liikevoitto + osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta (tappiosta) + oikaisu liittyen osuuteen osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta}}{\text{Vertailukelpoinen sidottu pääoma keskimäärin}} \times 100$
Sijoitettu pääoma	=	Taseen loppusumma - korottomat velat - laskennallinen verovelka - varaukset

25. Tunnuslukujen laskentakaavat

Vertailukelpoinen sidottu pääoma	=	Korottomat varat + Valtion ydinjätehuoltorahastoon liittyvät korolliset varat - korottomat velat - varaukset (korottomat varat ja velat eivät sisällä rahoitukseen, veroihin ja laskennallisiin veroihin liittyviä eräiä sekä varoja ja velkoja, jotka syntyvät tulevaisuuden kassavirtoja suojaavien johdannaissopimusten käypään arvoon arvostamisesta)
Korolliset nettovelat	=	Korolliset velat - likvidit varat
Velkaantumisaste, %	=	$\frac{\text{Korolliset nettovelat}}{\text{Oma pääoma}} \times 100$
Omavaraisuusaste, %	=	$\frac{\text{Oma pääoma sisältäen määräysvallattomat omistajat}}{\text{Taseen loppusumma}} \times 100$
Vertailukelpoinen nettovelka/käyttökate	=	$\frac{\text{Korollinen nettovelka}}{\text{Vertailukelpoinen käyttökate}}$
Korkokate	=	$\frac{\text{Liikevoitto}}{\text{Nettokorkokulut}}$
Korkokate sisältäen aktivoitut vieraan pääoman menot	=	$\frac{\text{Liikevoitto}}{\text{Nettokorkokulut - aktivoitut vieraan pääoman menot}}$
Tulos/osake (EPS)	=	$\frac{\text{Kauden voitto - määräysvallattomat omistajat}}{\text{Osakkeiden keskimääräinen osakeantioikaistu lukumäärä tilikauden aikana}}$
Oma pääoma/osake, euroa	=	$\frac{\text{Oma pääoma}}{\text{Osakkeiden lukumäärä kauden lopussa}}$
Efektiivinen tuloverokanta	=	$\frac{\text{Tuloverot}}{\text{Voitto ennen veroja}}$
Vertailukelpoinen efektiivinen tuloverokanta	=	$\frac{\text{Tuloverot - verokannan muutoksen vaikutukset}}{\text{Voitto ennen veroja ilman osakkuus- ja yhteisyritysten voittoja ja verottomia myyntivoittoja tai -tappioita}}$
Edelliset 12 kk	=	Raportointihetkeä edeltävät 12 kuukautta

Markkinatilanne ja saavutetut sähkön tukkumyyntihinnat

Sähkön kulutus						Edelliset
TWh	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	12kk
Pohjoismaat	80	81	283	278	381	386
Venäjä	231	225	740	731	1 007	1 016
Tjumen	22	22	69	68	93	94
Tseljabinsk	8	8	25	26	35	35
Venäjän Uralin alue	59	59	187	188	258	257

Keskimääräiset hinnat						Edelliset
	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	12kk
Sähkön spot-hinta Nord Pool -sähköpörssissä, euroa/MWh	25,2	13,3	24,4	20,7	21,0	23,8
Sähkön spot-hinta Suomessa, euroa/MWh	31,6	30,1	30,8	29,3	29,7	30,7
Sähkön spot-hinta Ruotsissa, SE3, Tukholma euroa/MWh	29,6	15,5	26,7	21,7	22,0	25,8
Sähkön spot-hinta Ruotsissa, SE2, Sundsvall euroa/MWh	29,5	14,7	26,4	21,0	21,2	25,1
Sähkön spot-hinta Venäjän Euroopan puoleisilla ja Uralin alueilla, RUB/MWh ¹⁾	1 298	1 184	1 204	1 146	1 154	1 198
Keskimääräinen kapasiteettihinta, tRUB/MW/kk	433	319	456	346	359	440
Sähkön spot-hinta Saksassa, euroa/MWh	28,3	32,8	26,1	31,1	31,6	27,9
Keskimääräinen kaasun rajahinta Uralin alueella, RUB/1000 m ³	3 614	3 614	3 614	3 446	3 488	3 614
Keskimääräinen kapasiteettihinta vanhalle kapasiteetille, tRUB/MW/kk ²⁾	130	134	136	146	149	142
Keskimääräinen kapasiteettihinta uudelle kapasiteetille, tRUB/MW/kk ²⁾	724	567	777	620	641	759
Sähkön spot-hinta (markkinahinta), Uralin alue, RUB/MWh ¹⁾	1 125	1 051	1 052	1 041	1 047	1 055
CO ₂ , (ETS EUA), euroa/tonni CO ₂	5	8	5	7	8	6
Hiili (ICE Rotterdam), USD/tonni	60	56	51	59	57	51
Öljy (Brent Crude), USD/bbl	47	51	43	57	54	44

1) Ilman kapasiteettitariffia.

2) Kapasiteettihinnat maksettu ainoastaan kunakin ajankohtana saatavilla olevalle kapasiteetille.

Vesivarastot			
TWh	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Pohjoismaiset vesivarastot	98	110	98
Pohjoismaiset vesivarastot, pitkän ajan keskiarvo	101	101	83

Vienti / tuonti						Edelliset
TWh (+ = tuonti, - = vienti Pohjoismaista)	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	12kk
Vienti / tuonti Pohjoismaiden ja Manner-Euroopan + Baltian välillä	-2	-5	-8	-14	-18	-12
Vienti / tuonti Pohjoismaiden ja Venäjän välillä	1	0	4	3	4	5
Vienti / tuonti Pohjoismaat, Yhteensä	-1	-5	-4	-11	-14	-7

Venäjän sähköreformi						Edelliset
%	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	12kk
Osuus sähkön myynnistä vapautetulla sähkön hinnalla	80%	81%	81%	83%	83%	81%

Saavutetut sähkön myyntihinnat						Edelliset
	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	12kk
Generation-segmentin sähkön tukkumyyntihinta Pohjoismaissa, EUR/MW	31,6	28,7	30,9	32,6	33,0	31,7
Russia-segmentin sähkönhinta, RUB/MWh	1 796	1 612	1 704	1 556	1 555	1 664
Russia-segmentin sähkönhinta, EUR/MWh ¹⁾	24,6	22,3	22,5	23,0	22,5	22,1

¹⁾ Muunnettu käyttäen keskiarvoa.

Fortumin tuotanto- ja myyntivolyymit

Sähkötuotanto						Edelliset 12kk
TWh	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	
Sähkötuotanto EU-maissa	10,3	12,0	36,1	37,7	50,2	48,6
Sähkötuotanto Venäjällä	5,5	5,1	18,6	18,2	25,7	26,1
Yhteensä	15,8	17,1	54,7	55,9	75,9	74,7

Lämmöntuotanto						Edelliset 12kk
TWh	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	
Lämmöntuotanto EU-maissa	0,9	0,8	4,5	4,4	6,4	6,5
Lämmöntuotanto Venäjällä	1,5	2,9	12,8	16,8	25,8	21,8
Yhteensä	2,4	3,7	17,3	21,2	32,2	28,3

Sähkötuotantokapasiteetti segmenteittäin			
MW	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
Generation ¹⁾	8 016	8 796	8 046
City Solutions	760	749	743
Russia ²⁾	4 440	4 667	4 903
Muut	45	0	0
Yhteensä	13 261	14 211	13 692

1) Kapasiteetista on vähennetty Inkoon voimalaitoksen 750 MW, joka on pitkäaikaissäilönässä ja valmistelut lopullista purkamista varten on aloitettu vuonna 2015. Kapasiteetti sisältää Oskarshamnin 1 -yksikön (205 MW), joka ajetaan alas kesäkuun 2017 lopussa.

2) Muutos edelliseen vuoteen johtuu pääasiassa Tobolsk CHP:n myynnistä (665 MW) sekä uuden Chelyabinsk 2 yksikön (248 MW) käyttöönotosta.

Lämmöntuotantokapasiteetti segmenteittäin			
MW	30.9.2016	30.9.2015	31.12.2015
City Solutions	3 884	3 927	3 915
Russia ¹⁾	9 920	12 994	12 696
Yhteensä	13 804	16 920	16 611

1) Muutos edelliseen vuoteen johtuu pääasiassa Tobolsk CHP:n myynnistä (2 585 MW).

Sähkötuotanto lähteittäin Pohjoismaissa						Edelliset 12kk
TWh	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	
Vesi- ja tuulivoima	4,3	6,6	16,5	19,2	25,1	22,4
Ydinvoima	5,6	5,1	17,8	16,8	22,7	23,7
Lämpövoima	0,1	0,1	0,8	0,6	1,0	1,2
Yhteensä	10,0	11,8	35,1	36,7	48,8	47,2

Sähkötuotanto lähteittäin Pohjoismaissa						Edelliset 12kk
%	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	
Vesi- ja tuulivoima	43	57	47	52	51	46
Ydinvoima	56	43	51	46	47	52
Lämpövoima	1	1	2	2	2	2
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Sähkönmyynti						Edelliset 12kk
milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	
Sähkönmyynti EU-maissa ja Norjassa	408	391	1 379	1 411	1 918	1886
Sähkönmyynti Venäjällä	157	131	485	479	661	667
Sähkönmyynti muissa maissa	1	0	2	0	3	5
Yhteensä	566	522	1 866	1 890	2 582	2 558

Fortumin tuotanto- ja myyntivolyymit

Lämmönmyynti							Edelliset
milj. euroa	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	2015	12kk
Lämmönmyynti EU-maissa	50	49	293	293	423	423	423
Lämmönmyynti Venäjällä	17	23	118	147	228	199	199
Yhteensä	67	72	410	439	651	622	622

Sähkönmyynti alueittain							Edelliset
TWh	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	2015	12kk
Suomi	4,9	5,1	16,9	16,5	22,3	22,7	22,7
Ruotsi	6,0	7,5	21,9	22,6	29,8	29,1	29,1
Venäjä	6,4	5,9	21,6	20,8	29,4	30,2	30,2
Muut maat	0,7	0,5	2,4	2,0	2,8	3,2	3,2
Yhteensä	18,0	18,9	62,7	61,9	84,3	85,1	85,1

Nord Poolissa tehdyt ostot ja myynnit on netotettu tunneittain konsernitasolla.

Lämmönmyynti alueittain							Edelliset
TWh	III/2016	III/2015	I-III/2016	I-III/2015	2015	2015	12kk
Venäjä	1,5	2,8	12,9	16,7	25,4	21,6	21,6
Suomi	0,4	0,3	2,2	2,1	3,1	3,2	3,2
Puola	0,2	0,2	2,2	2,2	3,4	3,4	3,4
Muut maat	0,1	0,1	0,9	0,8	1,2	1,3	1,3
Yhteensä	2,2	3,5	18,3	21,9	33,2	29,6	29,6